

ÖYKÜ

JULES VERNE

Zacharius Usta
ve Olağanüstü Öyküler

3. BASIM

Tam
Metin
Çeviri

Jules Verne

1828'de Fransa'da doğdu. Jules Verne, denizcilik geleneği olan bir ailenin çocuğuydu ve bu durum onun yazın hayatını derinden etkiledi. Küçük bir çocukken gemilerde tayfalık yapmak için evden kaçtı ama yakalanıp ailesine teslim edildi.

1847'de hukuk öğrenimi görmesi için Paris'e gönderildi. Ancak Paris'teyken tiyatroya ilgisi derinleşti. 1850'lerin sonlarında ilk oyunu yayımlandı. Babası hukuk öğrenimini bıraktığını duyduğunda, aralarında büyük bir tartışma çıktı ve harcamaları için gönderilen para kesildi. Bu durum Jules Verne'i öykülerini satarak para kazanmaya zorladı.

Paris'in kütüphanelerinde jeoloji, mühendislik ve astronomi okunarak geçirilen uzun saatlerden sonra, Jules Verne ilk kitabı Balonla Beş Hafta'yı yayımladı. Bu romanı, Dünya'nın Merkezine Seyahat, Dünya'dan Ay'a ve Denizler Altında 20 Bin Fersah gibi romanlar izledi.

Romanlarının büyük beğeni toplaması Jules Verne'i zengin bir adam yaptı. 1876'da büyük bir yat aldı ve Avrupa'nın çevresini yatıyla dolaştı.

1905'te Amiens'te öldü.

ZACHARIUS
USTA VE
OLAĞANÜSTÜ
ÖYKÜLER
Jules Verne

Çeviren: Elif Gökteke

İthaki

ZACHARIUS USTA

ya da

RUHUNU YİTİREN SAATÇİ

Bir Cenevre Masalı

BİR KIŞ GECE Sİ

Cenevre kenti, Cenevre Gölü'nün batı ucuna kurulmuştur; Rhône ırmağı gölden çıkarken kenti iki ayrı parçaya bölerek içinden geçer ve kendisi de, iki kıyısının arasına fırlatılmış bir adayla, kentin merkezinde ikiye ayrılır. Bu topografik konuma büyük ticaret ya da sanayi merkezlerinde sık rastlanır; kuşkusuz oraların ilk sakinlerine, ırmakların hızlı akan kollarının, eskilerin deyişiyile, tek başına yürüyen o yolların sunduğu ulaşım kolaylıkları çok çekici gelmiştir; Rhône ırmağı söz konusu olunca, koşan yollardır bunlar.

Yeni ve düzenli yapıların, ırmağın ortasına bir Hollanda kadırgası gibi demirlemiş olan bu adanın üzerinde henüz yükselmediği zamanlarda, birbirinin üstüne binmiş evlerden oluşan olağanüstü bir yığın, güzelliklerle dolu bir karmaşa sunuyordu gözlere. Adanın ufak oluşu, evlerden bazılarını, Rhône Irmağı'nın sert akıntularına rasgele sokulmuş kazıklara tünemeye zorlamıştı; zamanın kararttığı, suların yıprattığı bu koca kalaslar, dev bir yengecin ayaklarına benziyor ve bazen düşsel görünümler yaratıyordu; bu yüzyıllık yapılanmanın ortasında, sararmış, yayılmış, örümcek ağlarına benzer ağlar, karanlıkta, yaşlı meşe ormanlarının ölü yaprakları gibi kıpırdıyordu; ırmaksa, bu karanlık ormanın ortasına, ölümü çağrıştıran uğultularla gömülüp gidiyordu.

Havada asılı duran o evlerden biri, tuhaf yıkık dökük haliyle dikkat çekiyordu; yaşlı saatçi Zacharius Usta, kızı Gérande, çırağı Aubert Thün ve yaşlı hizmetçisi Scholastique'in oturdukları evdi bu.

Ne bambaşka bir adamdı şu Zacharius! Kaç yaşında olduğunu bilmek olanaksız gibiydi; Cenevre'nin en yaşlılarından hiçbiri, onun zayıf ve sivri kafasının ne zamandan beri omuzlarının üzerinde bir o yana bir bu yana gidip geldiğini söyleyemezdi, uzun beyaz saçlarını rüzgarda savurarak kentin sokaklarında yürüdüğü ilk günü de bilmiyorlardı. Bu adam yaşamıyordu; saatlerinin rakkası gibi gidip geliyordu; kadavrayı andıran kuru yüzü koyu renklere bürünmüş; saatçi, Leonarda da Vinci'nin tabloları gibi karamsarlığa gömülmüştü.

Kızı Gérande, eski evin en güzel odasında otururdu, bakışları insana neşe veren bir pencereden çıkıp Jura'nın karlı doruklarına konardı hüznle; ama ihtiyarın yatak odası ve atölyesi, hemen hemen ırmak seviyesindeki bir tür mahzenden ibaretti, hatta mahzenin tabanı kazıklar üzerinde duruyordu. Çok çok eskiden beri, Zacharius Usta buradan yalnızca yemek vaktinde ve kentin çeşitli saatlerini ayarlamak için çıkardı; zamanının geri kalanını, çoğu kendi buluşu olan sayısız saatçilik aletleriyle dolu bir tezgâhın başında geçirirdi.

Çünkü becerikli bir adamdı; yaptıkları bütün Fransa'da ve Almanya'da çok begeniliyordu; Cenevre'nin en hünerli işçileri, onun üstünlüğünü fazlasıyla kabul ediyordu; onu gururla gösteren ve "Saat maşasını icat etmiş olma onuru ona ait!" diyen bu saat tutkunu kent için ne büyük bir övünç kaynağıydı Zacharius Usta.

Gerçekten de daha sonra Zacharius'un çalışmalarından anlaşılacağı üzere, gerçek anlamda saatçiliğin doğuşu bu buluşla başlar.

Neyse! Uzun uzun ve güzel güzel çalıştıktan sonra Zacharius ağır ağır aletlerini yerine koyar, ayarladığı narin parçaları koruyucu hafif camlarla örter, sonra da hareketli çarka rahat bir soluk aldırır; en sonunda, küçücük odasının ortasındaki bir kapağı kaldırıp eğilir, saatler boyunca böylece, Rhône gözlerinin önünde gürültüyle akarken, onun puslu buğusuyla sarhoş olurdu.

Bir kış akşamı, yaşlı Scholastique yemek servisini yaptı, eski geleneklere göre, genç çırakla birlikte o da sofraya oturuyordu. Ama Zacharius Usta, özenle hazırlanmış yemekler kendisine mavili beyazlı güzel tabaklarda sunulduğu halde hiçbir şey yemedi; babasının kaygı verici suskunluğunun besbelli endişeye süreklediği Gérande'ın tatlı sözlerine pek karşılık vermedi; Scholastique'in gevezeliklerine de, tıpkı artık farkına varmadığı ırmağın gürüldemesi gibi, kulaklarını tıkamıştı. Bu sessiz yemekten sonra, yaşlı saatçi kızını öpmeden, ev halkına alışılmış iyi akşamlar dileklerini söylemeden sofradan kalktı; sığınağına giden dar kapıdan çıkıp gözden kayboldu; ağır adımlarının altında merdiven tuhaf iniltiyle gıcırdadı.

Gérande, Aubert ve Scholastique bir süre konuşmadan durdular. O akşam hava kapalıydı; bulutlar Alpler boyunca ağır ağır, zar zor ilerliyor, yağmur olup inecek gibi görünüyorlardı; İsviçre'nin sert iklimi, ruhu hüznle, sisle dolduruyor, güney rüzgarları uğursuz ıslıklarla dönüp duruyordu.

"Sevgili küçükhanım, biliyor musunuz ki efendimiz iyice içine kapandı," dedi sonunda Scholastique; "acıkmamış oluşunu anlıyorum, sözler midesine oturdu, ağzından tek söz alabilene aşkolsun!"

"Babamın kederlenmek için tahmin bile edemediğim gizli bir nedeni var," diye karşılık verdi Gérande, yüzüne acılı bir endişe yer etmişti.

"Küçükhanım, bunca üzüntünün yüreğinizi ele geçirmesine izin vermeyin; Zacharius Usta'nın tuhaf alışkanlıklarını bilirsiniz: Gizli düşüncelerini yüzünden kim okuyabilir ki? Kuşkusuz başına can sıkıcı bir olay geldi, ama yarın hatırlamayacak, kızına üzüntü verdiği için de gerçekten pişmanlık duyacak!"

Aubert, Gérande'ın güzel gözlerine bakışlarını dikerek böyle konuşuyordu. Aubert, Zacharius Usta'nın çalışmalarının mahremiyetine o güne dek kabul ettiği tek işçi -çünkü Zacharius, onun zekasını, ağırbaşlılığını ve ruh yüceliğini takdir ediyordu- Aubert, Gérande'a bağlanmıştı, kahramanlara özgü fedakârlıklara yön veren o gizemli bağlılıkla hem de.

Gérande on sekiz yaşındaydı; yüzünün ovallığı, Brötanya'nın eski kentlerinde büyük bir saygı ve sevgiyle sokakların köşelerine asılan naif Meryem tasvirlerini anımsatıyordu; gözlerinde sonsuz bir sadelik okunuyordu; bir şairin hayalinin en güzel biçimde gerçekleşmesi gibi, seviliyordu Gérande. Giysileri pek göz alıcı renklere değildi, omuzlarında kıvrılan beyaz çamaşırları, kilisenin çamaşırlarına özgü bir renk ve kokuydu. Genç kız, Kalvenciliğin kuruluşuna henüz teslim olmamış bu kentte, yumuşacık ve mistik bir yaşam sürüyordu.

Sabah akşam, demir kilitli dua kitabından Latince dualarını nasıl okuyorsa, ruhunda Aubert Thün'e ilişkin bilinmeyen bir duygu taşıyordu; dualardaki ayrıntıları fark etmeksizin genel düşünceyi anlıyor,

anlamını tahmin ediyor, sözcüklerden kuşku duymuyordu; kaldı ki hoşluklarla dolu bu iç döküşten kaçınıyordu; yeni mevsimde çiçekler nasıl açarsa minnet duygusu da kendiliğinden yüreğinde açılıyordu.

Yaşlı Scholastique bunu düpedüz görüyor ama hiçbir şey söylemiyordu; çenesi düşüklüğü daha çok zamanın felaketleri konusunda devreye giriyordu. Onu hiç susturmaya kalkışmıyorlardı; Cenevre'de yapılan şu müzikli tütün tabakaları gibiydi, o tabakalar bir kez kuruldu mu bütün ezgileri çalardı, çalmaması için ancak kırmak gerekiyordu.

Scholastique, Gérande'ı acılı bir suskunluğa gömülmüş görünce, eski ahşap sandalyesinden kalktı, şamdana bir mum yerleştirip yaktı ve taş yuvasında duran küçük bir Meryem heykelinin yanına koydu. Evin bu koruyucu Meryem heykelciğinin önünde, ertesi gece yardımını ve iyiliğini esirgememesini dileyerek diz çökmek adettendi; ama Gérande sessizce oturduğu yerde kaldı.

"Peki sevgili küçükhanımcığim," dedi Scholastique şaşkınlıkla, "akşam yemeği bitti, artık iyi geceler deme zamanı; geceyi uzatarak gözlerinizi yormak mı istiyorsunuz... Ah kutsal Meryem! Halbuki şimdi uyumak ve güzel rüyalarda biraz neşe bulmak zamanı! Yaşadığımız şu lanetli çağda kim mutlu gün yüzü görüyor ki?"

"Babamı, iyileştirmesi için bir doktor bulmak gerekmez mi?" diye sordu Gérande.

"Doktor mu!" diye bağırdı yaşlı hizmetçi, "doktorların bütün o boş düşüncelerine ve hikmetli sözlerine ne zaman kulak verdi ki babanız! Kol saatlerine ilaç vardır belki, ama vücutlar için kesinlikle yok."

"Ne yapmalı?" diye mırıldandı Gérande. "İşe mi koyuldu, yoksa dinleniyor mu?"

"Gérande," diye tatlılıkla karşılık verdi Auben, "Zacharius Usta'yı manevi bir terslik etkiliyor, hepsi bu."

"Ne olduğunu biliyor musunuz Aubert?"

"Galiba."

"Anlatın şunu bize," diye heyecanla bağırdı Scholastique, kıyamayıp mumunu söndürdü.

"Günlerdir, Gérande, anlaşılmaz birşeyler oluyor; babanızın yapıp sattığı kol saatleri ansızın duruveriyor. Bir sürü saati ona geri getirdiler; özenle söktü saatleri; zemberekler iyi durumdaydı, çarklar da kusursuz yerleştirilmişti; babanız daha da özenle yeniden monte etti saatleri, ama ustalığına karşın çalışmadılar."

"Bu işe şeytan karışmış!" diye haykırdı Scholastique.

"Ne demek istiyorsun?" diye sordu Gérande; "bu durum bana doğal geliyor; yeryüzünde her şeyin bir sınırı var; sonsuz olan insan elinden çıkamaz."

"Yine de bu işte olağandışı ve gizemli bir yan olduğu su götürmez," diye yanıt verdi Aubert. "Bu

kıpırtısızlığın nedenini araştırmakta Zacharius Usta'ya bizzat ben yardım ettim, ama bulamadım; üstelik de birçok kez derin bir umutsuzlukla aletler elimden kayıp düştü."

"Öyleyse bu cehennemlik işe neden kalkışılıyor?" diye sözü aldı Scholastique. "Ufak, bakırdan yapılmış bir aletin kendi başına işleyip saati göstermesi doğal mı? Güneş saatinden vazgeçmemek gerekirdi!"

"Güneş saatini Kain'in¹ bulduğunu öğrenince bir daha böyle konuşmayacaksınız Scholastique."

"Yüce Tanrım! Neler söylüyorsunuz?"

"Sizce babamın saatlerine yeniden can vermesi için Tanrı'ya dua edilebilir mi?" diye safça sordu Gérande.

"Hiç kuşkusuz," diye karşılık verdi genç çırak.

"İşe yaramaz dualar bunlar," diye hornurdandı yaşlı hizmetçi, "ama Tanrı altında yatan niyeti bağışlayacaktır."

¹ Kain: Adem ile Havva'nın, kardeş katili olan ilk oğulları, Kuran'daki adıyla Kabil. (ç.n.)

Mum yeniden yakıldı; Scholastique, Gérande ve Aubert, odanın döşeme taşlarının üzerine diz çöktüler; genç kız, dindar sesiyle annesinin ruhuna, gecenin kutsanmasına, yolculara ve mahkûmlara, iyilere ve kötülere, özellikle de babasının bilinmeyen üzüntülerine dua etti.

Sonra bu üç sofu insan, yüreklerinde biraz güven duygusuyla ayağa kalktılar, çünkü acılarını Tanrı'nın sinesine teslim etmişlerdi.

Aubert odasına döndü, Gérande düşünceler içinde penceresinin önüne oturdu, bu sırada Cenevre kentinin son ışıkları da sönüyordu; Scholastique ise korlanmış odunların üzerine biraz su döküp iki kocaman sürgüyü çektikten sonra yatağına attı kendini; kısa süre içinde de rüyasında korkudan öldüğünü görmeye başladı.

Bütün bunlar olurken, o kış gecesinin korkunçluğu artmıştı; zaman zaman, ırmağın burgaçlarıyla, rüzgar kazıkların altına doluveriyor, ev baştan başa titriyordu; ama üzüntüsüne büsbütün dalıp gitmiş olan genç kız, yalnızca babasını düşünüyordu: Aubert Thün'ün sözlerini işiteli beri, Zacharius Usta'nın hastalığı gözlerinde gerçekdışı boyutlar almıştı; o aziz varlık, salt mekanik bir niteliğe bürünüyordu sanki ve yıpranmış milleri üzerinde zar zor hareket ediyordu.

Ansızın, fırtınanın şiddetle ittiği rüzgarlık, odanın penceresine çarptı; Gérande'ın yüreği hopladı; genç kız, uyuşukluğuna son veren bu gürültünün nedenini anlamadan, elektriğe tutulmuş gibi ayağa kalktı. Yine de heyecanı yatıştı; pencereyi açtı: Bulutlar delinmişti: Bardaktan boşanırcasına yağın yağmur, çevredeki çatıları dövüyordu. Genç kız, rüzgarın savurduğu kepengi çekmek için dışarı sarktı ama korktu; yağmur ve ırmak, gürültüyle çağlayan sularını birbirine karıştırarak, her taraftan tahtaları çatırdayan bu evi sulara gömüyor gibi geldi ona. Odadan dışarı kaçmak istedi; aşağıda, Zacharius Usta'nın küçük sığınağından gelen bir ışığın yansımaları fark etti; doğanın zincirlerinden boşanmış

güçlerinin sustuğu o uğursuz sessizlik anlarından birinde, kulağına sızlanan sesler çarptı. Penceresini kapatmaya çalıştı ama beceremedi; rüzgar, tıpkı eve giren bir haydut gibi, pencereyi şiddetle itiyordu.

Gérande dehşetten çıldıracağını düşündü... Babası ne yapıyordu acaba?... Kapıyı açtı ama kapı elinden kurtulup fırtınanın etkisiyle gürültülü bir biçimde çarptı; genç kız kendisini karanlık yemek odasında buldu; el yordamıyla Zacharius Usta'nın atölyesine giden merdivene ulaşmayı başardı, beti benzi atmış ve bitkin bir halde merdivenden aşağıya indi.

Yaşlı saatçi, ırmağın uğultularının doldurduğu odanın ortasında ayakta duruyordu; dikilmiş saçları ona korkutucu bir görünüm veriyordu; görmeksizin, duymaksızın konuşuyor, ellerini kollarını oynatıyordu. Gérande eşikte donakaldı.

"Ölüm bu!" diyordu Zacharius Usta boğuk bir sesle, "ölüm bu!... Varlığımı dünyaya dağıttığıma göre yaşayacak ne kadar ömrüm kaldı ki! Çünkü ben, Zacharius Usta, bütün o canavarların ruhuyum; o demir, gümüş ya da altın kutuların her birine kendimden bir parça haptim! O lanetli saatlerden birinin durduğu her seferinde, kalbimin atışlarının durduğunu hissediyorum, çünkü saatleri kalp atışlarıma göre ayarladım!... Kader! Felaket ve işkence!..."

Böyle tuhaf tuhaf konuşurken, ihtiyar, bakışlarını tezgâhına yöneltti. Orada, özenle söktüğü bir kol saatinin parçaları vardı: İçinde zembereğin durduğu silindir kutu gibi bir parçayı eline aldı, içinden çelik yayı çekti ama yay, esneme yasalarına göre gevşeyeceği yerde, tıpkı uyuyan bir engerek gibi kıvrık kaldı; düğümlenmişti sanki, yıllar boyunca kanı donmuş şu güçsüz ihtiyarlara benziyordu. Zacharius Usta, zayıf parmaklarıyla boşuna zembereği açmaya çalıştı; yaşlı ustanın gerçekdışı gibi görünen silueti, duvarda sınırsızca uzayıp gidiyordu; kısa süre içinde, korkunç bir öfke çılgınlığıyla, elindeki yayı odanın tabanındaki kapaktan Rhône'un karanlık burgaçlarına fırlattı.

Gérande kıpırdamadan duruyordu, ayakları yere çivilenmiş, soluğu kesilmiş, kımıldayamıyordu; babasına yaklaşmak istiyor ama yapamıyordu; baş döndürücü sanrılar bütün benliğini sarmıştı. Ansızın karanlıkta kulağına fısıldayan bir ses duydu:

"Gérande, zavallı Gérande'cığım! Acılar sizi hala uyutmamış! Odanıza dönün rica ederim, soğuk bir gece bu."

"Aubert!" diye mırıldandı genç kız belli belirsiz bir sesle.

"Siz kederler içindeyken ben peşinizden gelmez miyim?"

Bu tatlı sözler genç kızın yüreğine su serpti; çırağın koluna yaslanıp şöyle dedi:

"Babam iyice hasta Aubert, onu ancak siz iyileştirebilirsiniz. Bu ruh hastalığı, kızının avutmalarıyla geçmez. Pek doğal bir kazadan zihni zarar görmüş; siz kol saatlerini onarmak için onunla birlikte çalışırken onun mantığına kavuşmasına yardım edeceksiniz." Çok içlenmişti, şunları ekledi: "Yaşamının yaptığı saatler üzerinde etkisi olduğu doğru değil hem, öyle değil mi?"

Aubert yanıt vermedi.

"Ama öyleyse Tanrı'nın lanetlediği bir meslek olmalı bu!" dedi Gérande ürpererek.

"Bilmiyorum," diye karşılık verdi çırak, genç kızın donmuş ellerini elleriyle ısıtarak "Ama odanıza geri dönün zavallı küçüğüm, bırakın da rüyaların meleği yüreğinize biraz umut serpsin."

Gérande yavaş yavaş odasına döndü, uykunun ağırlığı gözkapaklarına çökmeden gün doğana kadar kaldı orada; bu sırada Zacharius Usta, tek söz etmeden ve kıpırdamadan ayaklarının altında gürültüyle akan ırmağı seyrediyordu.

BİLİMİN ÇILGINLIKLARI

Cenevreli tüccarların iş konusundaki katılığı atasözlerine geçmiştir: Cenevreli tüccar, sarsılmaz bir dürüstlük, aşırı bir doğruluk sergiler. Çok büyük bir dikkatle monte ettiği o kol saatlerinin durmuş bir halde geri geldiğini görünce Zacharius Usta nasıl da kederlenmişti kim bilir!

Ustanın yaptığı kol saatleri, görünürde herhangi bir neden olmaksızın birdenbire duruyordu; çarklar iyi durumdaydı ve eksiksiz bir biçimde yerli yerine oturtulmuşlardı; yalnızca zemberekler esnekliğini yitirmişti. Saatçi, boş yere yenileriyle değiştirdi onları, çarklar kıpırdamadan kaldı. Bu doğaüstü olaylar Zacharius Usta'ya çok büyük zarar verdi; hüneri, harika buluşları pek çok kez üzerinde büyücülük kuşkuları dolaşmasına yol açmıştı, artık bu kuşkular somutlaşıyordu. Dedikodular Gérande'a kadar ulaştı; kem gözler babasının üzerine dikilince Gérande titriyordu.

Bu arada, o kaygılı, sıkıntılı gecenin ertesinde, Zacharius Usta biraz güvenle işe koyulur gibi göründü; sabah güneşi sayesinde aklı en sağlıklı, en bağımsız haline kavuşmuştu. Aubert çok geçmeden ona katıldı ve gönül okşayıcı bir günaydınla karşılandı.

"Daha iyiyim," dedi saatçi, "dün ne tür tuhaf baş ağrıları'nın yakamı bırakmadığını bilmiyorum ama güneş, gecenin bulutlarıyla birlikte hepsini kovdu."

"Tanrım! Ustacığım, ne sizin adınıza, ne de kendi adıma geceyi sevmiyorum."

"Eğer günün birinde önemli ve değerli bir adam olursan Aubert, gün ışığının ekmek gibi gerekli olduğunu anlayacaksın: Bir bilgin öteki insanların pohpohlamalarına borçludur varlığını."

"Usta, işte yine kibir günahı sizi ele geçiriyor."

"Kibir ha! Aubert, geçmişimi yık, bugünümü yok et, geleceğimi ortadan kaldır, ben karanlıkta yaşamayı sürdürürüm. Zavallı delikanlı! Elindeki sanatın tümüyle bağlı olduğu inceliklerden hiçbir şey anlamıyorsun! Avcumdaki somut bir aletten başka bir şey değil misin öyleyse? Bak Aubert, zekanın günün birinde o kuramları tasarlayamayacağını bilsem sana acırdım!"

"Ama Zacharius Usta," diye sözü aldı Aubert, "her zaman , özenle ve ustalıkla o çarkları ayarladığımı, o madenleri dövdüğümü, o yaylara su verdiğimi gördünüz."

"Hiç kuşku yok ki sen sevdiğim , iyi bir işçisin; ama parmaklarının arasında yalnızca bakır, altın, gümüş olduğunu sanıyorsun, dehamın can verdiği o madenlerin yaşayan bir beden gibi attığını hissetmiyorsun! Bu yüzden de yapıtların ölürlen sen ölmezsin!"

Zacharius Usta bu sözlerden sonra sessizliğe büründü ama Aubert, konuşmanın gidişini değiştirmek

için yeniden söz aldı:

"İnan olsun sizi böyle durup dinlenmeden çalışır görmeyi seviyorum! Loncamızın şenliğine hazır olacaksınız çünkü şu kristal saatin yapımının çabucak ilerlediğini fark ediyorum."

"Kuşkusuz Aubert, elmas sertliğindeki şu malzemeyi kesip işleyebilmiş olmak benim için hiç de küçük bir onur değil. Ah, Louis Berghem elmas işleme sanatını yetkinleştirerek ne iyi etti, biz de en sert taşları perdahlayıp delebiliyoruz."

Zacharius Usta bu sırada, kesme kristalden, eşsiz bir işçilikle yapılmış küçük saat parçalarını elinde tutuyordu; çarklar, miller, saatin kapaklığı, hepsi de aynı malzemeden yapılmıştı; bu son derece güç uğraşta, Zacharius Usta akıl almaz bir yetenek sergilemişti. Yanakları kızararak şöyle dedi:

"Saydam kılıfının ardında bu saatin hızlı hızlı çalıştığını görmek ve yürek atışlarını sayabilmek ne güzel olacak değil mi?"

"Usta, bahse girerim ki yılda bir saniye bile şaşmaz bu saat!"

"Bahse girmekte hiç de haksız değilsin: Varlığının en saf yanını ona katmadım mı ben? Benim yüreğimin atışları değişiyor mu?"

Aubert bakışlarını ustasına doğru kaldırmaya cesaret edemedi.

"Açıkça söyle bana," diye hüznü bir tavırla sözlerini sürdürdü ihtiyar, "hiç deli olduğumu düşündün mü? Bazen felaketler getiren çılgınlıklara kapıldığıma inanıyor musun? Evet, değil mi; kızımın ve senin gözlerinde sık sık beni kınadığınızı okudum." "Ah," diye bağırdı acıyla, "dünyada en sevdiğin varlıklar tarafından bile anlaşılmamış olmak! Ama sana Aubert, sana haklı olduğumu kanıtlayacağım! Başını sallama, çünkü hayretler içinde kalacaksın; beni dikkatle dinlediğin gün, varoluşun sırlarını, ruhun ve bedenin gizemli birleşmesinin sırlarını keşfettiğimi göreceksin!"

Böyle konuşurken Zacharius, göz kamaştırıcı bir gururla doluyordu; gözleri doğaüstü bir ateşle parıldıyor, bütün damarlarında kibir akıyordu; bu adamın beyni, tıpkı yangın yemiş duvarlar gibi, yakıcı düş gücüyle tutuşup kavrulmuş olmalıydı; ama yine de, eğer kendini beğenmişlik yerinde bir davranış olsaydı, Zacharius Usta'nın kendini beğenmişliği tam da öyle olurdu.

Ona gelene dek saatçilik, sanatın çocukluk döneminde kalmıştı hemen hemen. İsa'dan dört yüz yıl önce Platon'un gece saatini (bir flütle geceleyin saatleri haber veren bir tür su saati) icat ettiği günden beri, bu bilim hemen hemen yerinde saymıştı; ustalar mekanikten çok işin sanat yönü üzerinde çalışmıştı; demirden, bakırdan, ahşaptan, hatta gümüşten yapılmış, tıpkı Cellini'nin¹ bir ibriği gibi, zarifçe yontulmuş, oyularak işlenmiş güzel duvar ve masa saatleri dönemiymiş bu. Zamanı oldukça hatalı ölçen bir maden oymacılığı başyapıtı vardı, ama bir başyapıtı. Sanatçının düş gücü, biçimsel kusursuzluğa yönelmediğinde, hareketli figürleri, şarkılı alarmları, bir hayli eğlenceli biçimde düzenlenmiş birer mizansenini olan o saatlerden yaratmaya çalışıyordu. Üstüne üstlük, o güzel çağda, kim zamanın ilerleyişini düzenlemek derdindeydi ki? Hukukta zaman aşımı denen şey tam olarak icat edilmemişti, fizik ve astronomi bilimleri titizlikle belirlenmiş kesin ölçümlere dayandırmıyordu hesaplarını; ne belli bir saatte kapanan borsalar, ne de tam dakikasında yola çıkan katarlar vardı;

akşamları evlere çekilip ışıkları söndürme vaktinin geldiğini bildiren çanlar çalınmıyor; geceleriye sessizliğin ortasında bağırarak saatler haber veriliyordu. Elbette, eğer yaşam yapılan işlerin niceliğiyle ölçülecek olursa daha kısa yaşanıyordu, ama daha iyi yaşanıyordu. Başyapıtların seyredilmesinden doğan soylu duygularla ruh zenginleşiyordu, koşaradım sanat yapılmıyordu, bir kilise iki yüzyılda inşa ediliyor, bir ressam ömrü boyunca ancak iki tablo yapıyor, bir şair yalnızca tek bir değerli yapıt yazıyordu; ama yüzyıllarca değeri bilinecek yapıtlardı bunlar.

1 Cellini (Benvenuto): (1500-1571) İtalyan heykeltıraş ve kuyumcu.(ç.n.)

Matematik bilimi sonunda ilerleme kaydettiğinde saatçilik de bu gelişmeyi izledi ama hep üstesinden gelinemez bir güçlkle önu kesildi: Zamanın düzenli ve sürekli biçimde ölçülmesi.

İşte bu durgunluğun ortasında Zacharius Usta, hareketi değişmez bir kuvvete bağlı kılarak matematik bir düzenlilik elde etmesini sağlayan saat maşasını icat etti. Bu buluş, yaşlı saatçinin başını döndürmüştü; tıpkı termometrede yükselen cıva gibi kibir de onun yüreğinde yükselip kabarmış, çok yüksek sıcaklıkların çılgınlığına erişmişti; saatçi kıyaslama yaparak bundan maddeci sonuçlara varmıştı; ruhla beden bütünlüşmesinin sırlarını ele geçirdiğini sanıyordu .

Nitekim, Aubert Thün'ün dikkatle kendisini dinlediğini görünce ona sade ve kendinden emin bir sesle şöyle dedi:

"Yaşam nedir biliyor musun evladım? Varoluşu meydana getiren şu yayların etkisini anladın mı? Kendi içine baktın mı? Bilimin gözleriyle baksaydın, Tanrı'nın işiyle benimki arasındaki sıkı bağı görürdün! Saatlerimdeki çarkların art arda gelişini onun yarattığından kopyaladım."

"Usta," diye heyecanla söze girdi Aubert, "bakırdan, çelikten bir makineyi, Tanrı'nın ruh adını verdiği, tıpkı meltemin çiçeklere hareket vermesi gibi bedenlere can veren o soluğa benzetiyorsunuz. Bacaklarımızı, kollarımızı hareket ettiren gözle görülmez çarklar olabilir mi acaba? Hangi parçalar içimizde düşünceler doğurabilecek kadar iyi ayarlanmış olabilir ki?"

"Sorun bu değil," diye yavaşça karşılık verdi Zacharius Usta, uçuruma doğru yürüyen körün inatçılığıyla; "beni anlamak için, icat ettiğim saat maşasının amacını anımsa. Bir saatin işleyişindeki düzensizliği görünce, içinde hapsedilmiş hareketin yetersiz olduğunu anladım; o hareketi bağımsız bir kuvvetin düzenliliğine bağlamak gerekiyordu; salınımları düzenli ve eşit süreli olan rakkasın işime yarayabileceğini düşündüm; ama yavaş yavaş salınımlar azalıyor ve en sonunda da duruyordu. Oysa, yitip giden kuvvetini ona, saatin, düzenlemekle görevli olduğu hareketi aracılığıyla geri vermek dahice olurdu!"

Aubert onayladığını belirten bir işaret yaptı.

"Şimdi Aubert," diye sözlerini sürdürdü yaşlı saatçi canlanarak, "varoluşun kalın kabuğundan içeri bir göz at. İçimizde iki farklı güç olduğunu anlamıyor musun Tanrı aşkına?: Ruhun gücü ve beden gücü, yani bir hareket ve bir düzenleyici. Ruh yaşamın ana ögesidir, yani harekettir; bu hareketi ister bir ağırlık, ister bir yay ya da göksel bir etki meydana getirsin, yürek için de aynısı geçerlidir. Ama beden olmazsa bu hareket eşitsiz, düzensiz, olanaksız olurdu: Dolayısıyla beden ruhu düzenler; tıpkı saatin rakkası gibi, düzenli salınımlara bağlıdır; hem bu öylesine doğrudur ki yemek, içmek, uyumak,

kısacası bedenın işlevleri düzenli olmadığında insan hastalanır. Tıpkı benim kol saatlerimdeki gibi, ruh bedene salınımlarıyla yitirdiği gücü yeniden kazandırır. Bedenle ruh arasındaki o sıkı bağlantı, birinin çarklarının gelip ötekinin çarklarının içine yerleştiği olağanüstü bir saat maşasından başka nedir ki! İşte benim tahmin ettiğim, bulduğum, uyguladığım şey bu ve ustalıkla yapılmış bir mekanizmadan başka bir şey olmayan bu yaşamda sır yok artık benim için!"

Zacharius Usta sanrılarına dalıp gitti, sonsuzluğun son gizemlerine eriştiğini sanıyordu. Ama kapının eşiğinde duran kızı Gérande her şeyi duymuştu, babasının kollarına atıldı; babası da onu, altüst olmuş bir biçimde göğsüne bastırdı; genç kız ağlıyordu.

"Neyin var kızım?" diye sordu Zacharius Usta.

"Eğer şuramda yalnızca bir zemberek olsaydı," dedi genç kız elini kalbinin üzerine koyarak, "sizi bu kadar sevmezdim baba!"

Zacharius gözünü kızından hiç ayırmadan baktı ama yanıt vermedi.

Ansızın bir çığlık attı, elini hızla kalbine götürdü ve eski meşin koltuğuna yığılıp kaldı.

"Babacığım! Neyiniz var?"

"İmdat!" diye bağırdı Aubert. "Scholastique!"

Scholastique hemen koşup gelmedi, giriş kapısının tokmağı vurulmuştu; gidip kapıyı açtı ve atölyeye geri döndü; ama hizmetçi henüz ağzını açmadan, kendine gelen yaşlı saatçi ona şunları söyledi:

"Benim emektar Scholastique'im, bana o uğursuz saatlerden durmuş bir tanesini daha getirdiğini hissettim!"

"Yüce İsa! Gerçekten de öyle," diye karşılık verdi Scholastique, Aubert'e bir kol saati uzatarak.

"Ah, kalbim yanılmıyor," dedi acıyla ihtiyar, üzüntüyle iç çekti.

Bu sırada Aubert saati kurmuştu, ama saat artık çalışmıyordu.

TUHAF BİR ZİYARET

Zavallı Gérande, eğer onu dünyaya bağlayan Aubert Thün'ü düşünmeseydi, kendi canının da babasınınkiyle birlikte uçup gittiğini görebilirdi; bu yüzden ömrü, Zacharius Usta'ya bakıp hizmette bulunmak ve genç çırağa masum gülümsemeler yollamakla geçiyordu.

Yaşlı saatçi yavaş yavaş dünyadan göçüyordu; tek bir konuya yoğunlaşırken yetileri azalıyordu: Zacharius, uğursuz bir çağrışımla her şeyi o tek konu üzerindeki deliliğine getirip dayandırıyor; dünya yaşamı sanki içinden çekilmiş, gölgelerin ve aracı güçlerin gerçekdışı varlığına yer açmıştı; böylece kötü niyetli bir takım rakipleri Zacharius Usta'nın çalışmaları konusunda yayılan şeytanca dedikoduları canlandırdı.

Zacharius'un kol saatlerinin gösterdiği doğaüstü belirtilerin haberi, Cenevre'nin saat ustaları arasında inanılmaz bir etki yarattı. O aniden donup kalmışlık ve bunun Zacharius'un yaşamıyla tuhaf bir biçimde bağlantılı oluşu ne anlama geliyordu? Gizli bir dehşet duymadan akla getirilemeyecek esrarlardandı bunlar. Kentte, çıraktan toprak sahibine dek halkın farklı katmanlarından herkes yaşlı saatçinin saatlerini kullandığı için, olayın garipliği üzerine bir düşünce ileri sürmeyen kimse kalmadı, çünkü o tuhaf aksaklık genellikle tekrarlanıyordu. Zacharius Usta'ya ulaşmayı istediler, ama boşunaydı; yaşlı saatçi çok hastalandı, kızı da onu bitip tükenmeyen, sitemlere ve eleştirilere varan bu ziyaretlerden kurtarmayı başardı.

İlaçlar ve doktorlar bir türlü üstesinden gelemedikleri bir biçimde nedenini gözden kaçırdıkları bu inorganik çöküş karşısında çaresiz kaldı. Bazen ihtiyarın kalbi artık çarpmıyor gibi görünüyordu, sonra kalp atışları yeniden başlıyordu.

Daha o dönemde, ustaların yapıtlarını belli bir süre geçtikten sonra halkın değerlendirmesine sunma adeti vardı. Farklı meslek kollarının önderleri, yapıtlarının yeniliği ya da kusursuzluğuyla öne çıkmaya çalışıyordu. Zacharius Usta'nın durumu onlar arasında en çok gürültü koparan ama en çok da çıkara dayalı acımayı uyandırdı; rakipleri ondan daha az korktukça ona daha kolay acıyordu. Herkeste hayranlık uyandıran ve Fransa, İsviçre ve Almanya'da en yüksek fiyatlara ulaşan hareketli figürlerle bezenmiş muhteşem duvar ve masa saatlerini, alarmlı kol saatlerini hâlâ anımsıyorlardı.

Gérande ile Aubert'in kesintisiz bakımı sayesinde Zacharius Usta'nın sağlığı biraz düzelir gibi göründü. Yaşlı saatçi nekahet döneminin sağladığı bir tür huzur içinde yaşamına bir göz atabildi ve kendisini içine çeken düşüncelerden kopabildi. İlkbahar güneşinin ışıklarıyla yeniden buluşsun diye kızı onu evin dışına sürükledi. Zaten Zacharius Usta'nın hoşnutsuz müşterilerin hücum ettiği bu evden uzaklaşması önemliydi. Aubert atölyede kalıyor, bir türlü işlemeyen saatleri boş yere söküp tekrar monte ediyordu. Ara sıra, ustası gibi delireceği korkusuyla başını iki elinin arasına alıyordu.

O zamanlarda Gérande, babasını kentin en iç açıcı gezinti yerlerine götürüyor, Zacharius Usta'nın koluna girip, manzaranın Coligny Tepesi'ne ve gölün ilerisine, Savoie'daki Yvoire'a dek uzandığı Saint-Antoine tarafına yöneliyordu; bazen de, havanın güzel olduğu sabahlarda, Buet Dağı'nın dev doruklarının ufukta yükseldiğini görebiliyorlardı. Gérande, belleği yolunu şaşırma benzeyen babasının hemen hemen hiç bilmediği bu yerlerin adını bir bir sayıyordu; Zacharius Usta da, anısı zihninde yitip gitmiş bütün bu yerleri öğrenmekten çocukça bir keyif alıyordu; ya da genç kız, Mont Blanc'ın gururlu doruğunu hayranlıkla seyretmek üzere Ferney yolunu tutuyordu; Zacharius Usta'nın zihnine uykuya dalmış düşünceleri geri getiriyordu; biri beyaz biri sarı saçlı iki kafa, batan güneşin aynı ışığında birbirine karışıyordu.

Aslında, ihtiyar için hiçbir şey yalnızlıktan daha tehlikeli olamazdı; çünkü insanoğlu böyledir, her şeyi kendiyle, kendini her şeyle kıyaslar ve o andan sonra da mutluluk ve mutsuzluk kendisiyle kıyasladığı nesnelere bağlı olur bir tek.

Yeniden düşünmeye koyulan bu zihinde bir başka sonuç daha meydana geliyordu; yaşlı saatçi bu dünyada yalnız olmadığını fark etti; kızının genç ve güzel, kendisininse yaşlı ve bitkin olduğunu görünce ölümünden sonra genç kızın yalnız ve dayanaksız kalacağını düşündü; kendi çevresine ve kızının çevresine bakındı. Cenevre'nin genç çıraklarından pek çoğu kızının gönlünü çelmeye çalışmış, ama ailenin sürdürdüğü içine girilmez inzivaya ulaşmayı başaramamıştı: Dolayısıyla yaşamının kısa süreli bir düzelme içine girdiği şu dönemde ihtiyarın seçiminin Aubert Thün'den yana olması çok doğaldı. Bu düşünceye bir kez kapılınca, kısa süre içinde, aynı düşüncelerle aynı inançlarla yetişmiş bu iki genç insanın, bazı sevgi dolu hareketlerde birleştiğini fark etti ve kalplerinin titreşiminin eşzamanlı olduğunu görüp bir gün bunu Scholastique'e de söyledi.

Yaşlı hizmetçi sözcüğün tam anlamıyla mutluluktan kendinden geçti; bütün kentin bu haberi on beş dakikaya kalmadan öğreneceğine, koruyucu azizesi üzerine ant içti; Zacharius Usta onu yatıştırmakta bir hayli zorlandı, bu sır üzerine Scholastique'in ağzını sıkı tutacağına dair söz aldı, ama yaşlı hizmetçi sessiz kalmayı beceremedi.

Öyle ki Gérande ve Aubert konusunda, bütün Cenevre yakında evleneceklerini konuşmaya başlamıştı bile, ama bu konuşmalar sırasında sık sık tuhaf alaylı bir gülüş, "Gérande Aubert'le evlenmeyecek," diyen bir ses duyuluyordu.

Konuşanlar başlarını çevirince karşılarında tanımadıkları ufak tefek bir ihtiyar buluyorlardı.

Bu tuhaf yaratık kaç yaşındaydı acaba? Kimse söyleyemiyordu! Çok uzun yıllardır ya da yüzyıllardır var olduğu tahmin ediliyordu ama işte hepsi buydu. Kocaman, yassılmış bir kafa, genişliği bedeninin boyuna eşit omuzların üzerinde yükseliyordu; adam üç ayaktan fazla değildi; sarkaç biçiminde bir dayanağın üzerinde iyi dururdu; kadran doğal olarak yüzünde yer alırdı; rakkas ise göğsünde rahat rahat salınabilirdi: Burnu öyle ince ve sivriydi ki bir güneş saatinin mili denebilirdi; aralıklı ve tırtıklı dişleri bir çarkın dişlilerine benziyor, dudaklarının arasında gıcırdayıyordu; sesi bir zilin madeni sesi gibiydi ve kalbinin atışları tıpkı bir saatin tik-taklarını andırıyordu. Kolları bir saatin akreple yelkovanı gibi hareket eden bu küçük adam ağır ağır, keskin ve kısa sarsıntılarla, asla geriye dönmeden yürüyordu; peşinden gidilirse bir saatte bir fersah yol kat ettiği ve ilerleyişinin hemen hemen dairesel olduğu fark ediliyordu.

Kentte gezinmeye, daha doğrusu dönmeye başlayalı kısa bir süre olmuştu; her gün güneşin meridyen düzleminden geçtiği anda Saint-Pierre Katedrali'nin önünde duruyor; öğle vaktini bildiren çanın on iki vuruşundan sonra yeniden yola koyuluyordu; bu belirli anın dışında, yaşlı saatçiden söz edilen bütün konuşmalarda ansızın ortaya çıkıyordu sanki, insanlar da, korku içinde, Zacharius Usta ile bu anlaşılmaz varlık arasında nasıl bir ilişki var acaba diye merak ediyorlardı. Üstüne üstlük, ihtiyarı ve kızını yeni gezintileri sırasında hiç gözden kaçırmadığı fark ediliyordu.

Günün birinde, Treille'de gezerken, Gérande adamın gülererek kendisine baktığını gördü; korkarak babasına sarıldı.

"Neyin var Gérande'cığım?" diye sordu Zacharius Usta.

"Bilmiyorum," diye dalgınlıkla karşılık verdi genç kız.

"Seni değişmiş görüyorum evladım! Yoksa şimdi de hasta olma sırası sende mi? Ne yapalım," diye sözlerini sürdürdü yaşlı saatçi hüzünlü bir gülümsemeye, "benim sana bakmam gerekecek, belki böylece sağlığım düzelir."

"Yo babacığım, bir şey yok, üşüdüm, galiba bu..."

"Evet, ne? Konuşacak mısın Gérande?"

"Durup dinlenmeden bizi izleyen şu adamın varlığı yüzünden," diye yanıt verdi genç kız alçak sesle.

Zacharius Usta ufak tefek ihtiyara doğru döndü.

"Aman neyse, iyi işliyor," dedi hoşnut bir tavırla Zacharius Usta, "saat tam dört. Korkma kızım, bir insan değil, bir saat o!"

Gérande dehşetle babasına baktı. Zacharius Usta bu tuhaf varlığın yüzünde nasıl saati okuyabilmişti acaba?

"Aklıma gelmişken, birkaç gündür Aubert'i görmüyorum," diye sözlerini sürdürdü yaşlı saatçi, az önceki olayla artık ilgilenmiyordu.

"Oysa bizden ayrılmadı babacığım," diye karşılık verdi Gérande, o sevgili ismi duyunca düşünceleri daha tatlı, daha ışıklı bir renge bürünmüştü .

"Ne yapıyor peki?"

"Çalışıyor babacığım."

"Ah, benim saatlerimi onarmaya çalışıyor değil mi? Ama asla başaramayacak, çünkü onarım değil diriltme olurdu olsa olsa!"

Gérande sessiz kaldı.

"Şeytanın salgın hastalığa tutulmalarına yol açtığı şu lanetli kol saatlerinden geri getirilip getirilmediğini öğrenmem gerek!"

Bu sözlerden sonra Zacharius Usta evinin kapısını çarpıp kapatana dek tam bir suskunluğa gömüldü. İlk kez Gérande üzüntüyle odasına dönerken o, atölyesine indi; usta kapıdan girdiği anda duvara asılı sayısız saatten biri beşi vurdu; normalde, hayranlık uyandıracak şekilde ayarlanmış bu farklı saat alarmları aynı anda işitilirdi ve seslerinin uyumu ihtiyarın kalbini sevinçle doldururdu; ama o gün bütün o ziller büyük bir düzensizlikle peş peşe çaldı, öyle ki çeyrek saat boyunca art arda çıkan gürültüleri kulaklan sağır etti. Zacharius Usta korkunç bir acı çekiyordu, yerinde duramıyordu, tıpkı müzisyenlerinin denetimini artık sağlayamayan bir orkestra şefi gibi saatlerin birinden öbürüne koşuyor ve ölçülü bir biçimde çalmaları için yalvarıyordu.

Son ses de sustuğunda atölyenin kapısı açıldı, Zacharius Usta gözlerini dikmiş kendisine bakan ufak tefek ihtiyarı görünce baştan ayağa ürperdi; ihtiyar şöyle dedi:

"Sizinle biraz konuşabilir miyim usta?"

"Kimsiniz siz?" diye sordu sertçe saatçi.

"Bir meslektaş, hepsi bu. Güneşi ayarlamakla görevli olan benim."

"Güneşi ayarlayan siz misiniz?" diye karşılık verdi heyecanla Zacharius, istifini bozmadan. "Size pek de gönül okşayacak sözler söyleyemeyeceğim öyleyse! Güneşiniz iyi çalışmıyor, biz de ona uymak için saatlerimizi kâh ileri kâh geri almak zorunda kalıyoruz!"

"Şeytanın çatalı ayağı aşkına! Haklısınız ustacığım; benim güneşim öğle vaktini hep aynı saatte göstermiyor, ama yakında bunun, dünyanın güneş çevresindeki hareketinden ileri geldiği anlaşılacak ve o farklılıkları dengeleyecek ortalama bir gün icat edilecek."

"Ee, o çağda ben hala sağ olacak mıyım?" diye sordu yaşlı saatçi, bakışları canlanıyordu.

"Elbette," diye karşılık verdi küçük ihtiyar gülererek; "öleceğinize inanabiliyor musunuz siz!"

"Ne yazık ki! Çok hastayım ben!"

"Aslında o konudan söz edelim. Belzebuth¹ aşkına! Size anlatmak istediğim meseleye varacağız böylece."

¹ Belzebuth (ya da Belzebul): Yeni Ahit'e göre "şeytanların başı".(ç.n.)

Bu sözler üzerine, o tuhaf adam teklifsizce eski meşin koltuğa sıçradı, tıpkı kurukafaların altına çapraz konulan çıplak kemikler gibi, bacaklarını üst üste koydu, sonra da alaycı bir sesle sözlerini sürdürdü:

"Pekâlâ Zacharius Usta, bu güzel Cenevre kentinde neler olup bitiyor? Söylenenlere göre sağlığınız bozuluyormuş, saatlerinizin de ilaca ihtiyacı varmış!"

"Onların yaşamıyla benimki arasında sıkı bir ilişki olduğunu siz de görüyor musunuz?" diye bağırdı Zacharius.

"Ben hataları, hatta kusurları olduğunu düşünüyorum. Bu yosmaların hal ve gidişi düzenli değilse, iyi çalışmamalarının cezasını çekmeleri yerinde; bence biraz çeki düzen verilmeleri gerekiyor."

"Kusur derken neyi kastediyorsunuz?" dedi Zacharius Usta, az önceki sözlerin acı bir alayla söylenmesinden kızarak "Soylarından ve güzelliklerinden ötürü gurur duymaya hakları yok mu?"

"Pek değil, pek değil; tanınmış bir ad taşıyorlar, kadrانlarında dünya çapında ün salmış bir imza kazılı; en soylu ailelere girmek, kararlarına yön vermek, çeşitli projelerini düzenlemek gibi özel bir ayrıcalığa sahipler. Peki öyleyse, sizin yalınlığınızı ve güçsüzlüğünüzü görünce şikayet etmeleri gerektiğini düşünmüyor musunuz, çünkü artık, Zacharius Usta, Cenevre'deki çırakların en beceriksizi bile sizden üstün olduğunu sanıyor."

"Benden, benden, Zacharius Usta'dan mı!" diye bağırdı ihtiyar, müthiş kibirli bir tavırla.

"Sizden Zacharius Usta! Saatlerine can veremeyen sizden!"

"Ama ateşim var da ondan!" diye karşılık verdi yaşlı saatçi, bütün vücudundan soğuk terler boşanıyordu.

"Eh, sizinle birlikte onlar da ölecek, zembereklerinize esnekliğini yeniden kazandırmak konusunda bu kadar zorlandığınıza göre."

"Ölmek mi! Hayır, siz söylediniz; ben dünyanın önde gelen saatçisi, ölemem; şu çeşit çeşit parçalar ve türlü türlü çarklar aracılığıyla hareketi ayarlamayı beceren ben! Sonsuzluğu kesin kurallara bağlamadım mı ben, ve ona egemen olarak istediğim gibi kullanamıyor muyum? Usta bir el, yüce bir deha gelip şu başıboş saatlere düzenli bir biçimde sahip olmadan önce insanoğlunun alınyazısı ne büyük bir belirsizliğin içine gömülüp gitmişti! Yaşamda olup bitenler hangi kesin harekete bağlanabiliyordu? Ama siz, insan ya da şeytan, kim olursanız olun, bütün bilimleri yardıma çağırın, bütün insan varlığını sarıp sarmalayan ve insan yaşamının kuramlarına ve uygulamalarına altedilmez bir biçimde karışan sanatımızın yüceliğini hiç düşünmediniz mi yoksa! Hayır hayır, Zacharius Usta ölemez! Çünkü, zamanı ben düzene soktuğuma göre, zaman da benimle biter, dehamın koparıp uzaklaştırmayı becerdiği o sonsuzluğa geri döner ve hiçliğin dipsiz kuyusunda geri dönüşsüz biçimde yitip giderdi. Hayır, yasalarım boyun eğen bu evrenin yaratıcısı kadar ölümsüzüm ben; ona denk oldum, onun kudretini paylaştım: Tanrı sonsuzluğu yarattıysa Zacharius Usta da zamanı yarattı."

Yaşlı saatçi cennetten kovulan meleğe benziyordu bu sırada, başının çevresinde kibir parıltıları dolaşıyordu. Ufak tefek ihtiyar bakışlarıyla okşuyordu onu, sanki bütün bu dine aykırı taşkınlığı o fısıldıyor gibiydi.

"Güzel söylediniz usta," diye ciddi bir tavırla karşılık verdi ihtiyar. "Belzebuth kendini Tanrı'ya benzetmeye sizin kadar layık değildi! Şöhretinizin yok olup gitmemesi gerek, dolayısıyla bendeniz bu bir türlü işlemeyen saatleri terbiye etmenin yolunu yordamını göstermek istiyorum size."

"Nedir o? Nedir?" diye bağırdı Zacharius.

"Bana kızınızı verdiğiniz günün ertesinde öğreneceksiniz."

"Kızım Gérande'ı mı?"

"Ta kendisi!"

"Kızımın kalbinin sahibi var," diye ciddi bir tavırla karşılık verdi Zacharius kendisini ne sarsan ne de şaşırtan bu isteğe.

"Pöh!... Saatleriniz arasında en az güzel olanı değil ama, o da bir gün duracak."

"Kızım, Gérande'ım!... Asla!..."

"Peki öyleyse, uğraşın bakalım Zacharius Usta, saatlerinizi söküp birleştirin, kızınızla çırağınızın düğününe hazırlık yapın!... En iyi çelikten yapılma yaylarınıza su verin: Damadınızı ve güzel nişanlısını kutsayın, ama unutmayın ki saatleriniz asla işlemeyecek ve Gérande Aubert'le evlenmeyecek."

Bunun üzerine küçük ihtiyar bıyık altından gülüp dışarı çıktı, ama Zacharius Usta göğsünde saatin altıyı vurduğunu duyduktan sonra.

SAINT-PIERRE KİLİSESİ

Zihni ve bedeni gitgide daha zayıf düşen Zacharius Usta'nın başından zor, sıkıntılı günler geçiyordu; ne var ki, olağanüstü bir heyecanla saatçilik çalışmalarına her zamankinden daha tutkulu bir biçimde dönmüştü ve kızı onu bundan alıkoyamıyordu.

Tuhaf ziyaretçisinin onu haince sürüklediği o dine aykırı konuşmadan beri kibiri daha da yükselmişti; çalışma ve bilim sayesinde, üzerine çöken uğursuz etkinin üstesinden gelmeye karar verdi. Önce kentte bakımını yaptığı çeşitli saatlere gidip baktı; titiz bir dikkatle zembereklerinin iyi durumda, millerinin sağlam, denkleştirme ağırlıklarının da tam dengede olduğuna emin oldu. Bir hastanın göğsünü muayene eden bir hekimin konsantrasyonu ile alarmların zillerine varıncaya dek her şeyi muayene etti, tunç kusursuz ses çıkarıyordu. Zacharius Usta'nın yapıtlarını öldüren o olağandışı salgının bu saatlere bulaştığını gösteren hiçbir belirti yoktu.

Gérande ile Aubert bu ziyaretlerde çoğunlukla ona eşlik ediyordu. Yaşlı saatçi, kederinin çevresinde çırpınan bu iki soylu varlığı görmekten haz alıyor olsa gerekti; hem kuşkusuz, bu sevgili insanların varoluşuyla kendi varoluşunun süreceğini düşünerek, çocuklarda babanın canından hep birşeyler kaldığını kabul etseydi, yaklaşan sonu kafasını bunca meşgul etmezdi. Genç kızla genç çırağın mutluluğu, insanoğlunun acılarını görmekten doğan o melankolik duygudaşıktan hissediliyordu; bu acılar olmasaydı, bu sık görüşmeler gönüllerinde anlatılmaz bir çekim uyandırır; ama ihtiyarın yüzüne yansıyan kibir işaretlerinden birçok kez dehşete kapıldılar.

"Korkuyorum! Korkuyorum!... Bu artık benim babam değil," dedi Gérande; o gün, Saint-Pierre Kilisesi'nin kulelerinin tepesinde, Zacharius Usta, kibirin sonsuza dek lanetlediği o karanlıklar hayaletine dönüşüyor gibiydi.

Yaşlı saatçi evine dönünce ateşli bir sabırsızlıkla yeniden çalışmaya koyuldu: Başaramayacağına emin olduğu halde başarısızlık ona olanaksızmış gibi geliyordu; ama boşuna çabaladı, umutsuzluğa tutsak düştü.

Aubert ise saatlerdeki bu kıpırtısızlığın nedenlerini bulmaya çabalıyordu boş yere.

"Usta," diyordu, "millerin, dişlilerin yıpranmasından ileri geliyor olmalı bu durum."

"Sen beni yavaş yavaş öldürmekten zevk mi alıyorsun yahu?" diye öfkeyle karşılık veriyordu Zacharius Usta. "Bu saatler bir çocuğun elinden mi çıkma? Acaba, parmaklarıma vururum korkusuyla, tornada bu bakır parçaların yüzeyini kaplamaktan kaçındım mı? İyice sert olsunlar diye ben kendim dövmedim mi onları? Bu zembereklere az rastlanır bir kusursuzlukla su verilmedi mi? Onları batıracak daha çabuk nüfuz eden yağlar kullanılabilir miydi ki? Bunun olanaksız olduğunu sen de

Kabul ediyorsun; eninde sonunda bu işe şeytan karıştığını itiraf et!"

Üstelik, sabahtan akşama kadar, kızgın müşteriler eve akın ediyordu ve hangi birini dinleyeceğini şaşırان yaşlı saatçiye kadar ulaşıyorlardı.

"Ben bu saati ayarlamayı beceremiyorum, hep geri kalıyor!" diyordu biri.

"Bu saatin inadı inat, durdu, İşaya'nın¹ güneşinden farksız," diyordu bir başkası.

"Eğer sağlığının saatleri etkilediği doğruysa bir an önce iyileşin Zacharius Usta," diyorlardı hep bir ağızdan.

İhtiyar bütün bu insanlara afallamış gözlerle bakıyor, şaşkın kafa sallamalar ya da kederli sözlerle karşılık verebiliyordu ancak:

"İlk güzel günleri bekleyin!... Zayıf düşmüş bedenlerde yaşamın hareketlenmeye başladığı mevsimi; güneşin gelip hepimizi ısıtması gerek!"

"Saatlerimiz kışın hasta düşecekse vay halimize! Biliyor musunuz ki, Zacharius Usta, saatlerin kadrانlarında adınız soyadınız yazıyor açıkça... Meryem Ana aşkına, imzanızın hakkını vermiyorsunuz!"

¹ İşaya: Eski Ahit'e göre Musa'dan sonra gelen bir peygamber. Kenan ilini fethetmesi gerekiyordu ve bu görevi tamamlayabilmek için güneşi durdurdu.(ç.n.)

Sonunda bu sitemlerden utanç duyan ihtiyar, eski kakmalı sandığından birkaç altın çıkarıp işe yaramaz saatleri geri aldı. Haberi işiten müşteriler yığın halinde eve üşüştü; zavallı evin parası bir çırpıda tükendi; kala kala, tüccarın Cenevre'ye özgü dürüstlüğü kaldı elinde. Gérande, onu yıkıma götüren bu aşırı inceliği bütün kalbiyle benimsiyordu ve çok geçmeden Aubert, biriktirdiği paraları Zacharius Usta'ya armağan etti.

"Kızım ne olacak?" diyordu yaşlı saatçi bu yıkım içinde zaman zaman baba sevgisine dört elle sarılarak.

Aubert gelecek konusunda kendisini çok yürekli hissettiğini ve Gérande'a büyük bir bağlılık duyduğunu söylemeye cesaret edemedi; o gün, Zacharius Usta kızının yaşamını güvenceye almak ve hala kulaklarında uğuldayan şu uğursuz sözleri -"Gérande Aubert'le evlenmeyecek"- yalanlamak için Aubert'e "damadım" dedi.

Bununla birlikte, söz konusu zarar ziyan karşılama yöntemiyle yaşlı saatçi varını yoğunu büsbütün elden çıkarma noktasına geldi; eski antika vazoları yabancı ellere geçti; evinin duvarlarını kaplayan ince ince işlenmiş güzel, olağanüstü panoları elden çıkardı; ilk Felemenk ressamlarının birkaç naif tablosu artık kızının bakışlarına neşe vermekten uzaktı; dehasının icat ettiği değerli aletlere varıncaya kadar her şey müşterilerin zararını karşılamak için satıldı.

Yalnızca Scholastique, böyle bir meselede ikna olmuyordu; ama çabaları, yıkıma sürükleyen haddini bilmezlerin efendisine ulaşarak kısa süre sonra ellerinde değerli bir eşyayla çıkıp gitmesini

engelleyemiyordu. Dolayısıyla onu uzun süredir tanıyan adanın bütün sokakları onun boşboğazlığıyla çınlıyordu. Scholastique, Zacharius konusundaki büyücülük ve sihirbazlık söylentilerini yalanlamaya uğraşıyordu; ama aslında söylentilerin doğruluğundan emin olduğu için de saygı ve sevgiye dayalı yalanlarını bağışlatmak için çok dualar ediyordu.

Uzun zamandır saatçinin dini görevlerini yerine getirmediği bir hayli dikkat çekmişti; eskiden ayinlerde Gérande'a eşlik ederdi; dua, hayal gücünün en soylu egzersizi olduğuna göre, zeki insanların çevresine yaydığı o zihinsel çekiciliği buluyordu duada. Kutsal şeylerden böyle bile isteye uzaklaşması, yaşamındaki gizli işlerle de birleşince, o büyücülük suçlamalarını bir bakıma haklı çıkarıyordu; dolayısıyla, babasını Tanrı'ya ve dünyaya geri döndürmek gibi bir çifte amaçla, Gérande dini yardımına çağırmaya karar verdi; Katolikliğin bu can çekişen ruha biraz canlılık getirebileceğini düşündü; ama iman ve alçakgönüllülük dogmalarının, üstesinden gelinmez bir kibirle mücadele etmesi gerekiyordu; bu dogmalar ana öğeleri meydana getiren sonsuz kaynağa ulaşmaksızın her şeyi kendisiyle ilişkilendiren bilimin gururuna gelip çarpıyorlardı.

Genç kız, işte bu koşullar altında, Tanrı yardımının sonsuz çekiciliklerini sergileyip babasının yaşamını bu lütufla kuşattı; babasını gerçek dünyaya geri döndürmeyi başaramasa da, onu, aracı güçlerin o karanlık boşluklarından inancın ve seziyle tanrısal gerçekliğin kavranışının üstün evrenine geçirmeyi umuyordu; babası, eğer uğursuz atılımları maddeciliğin dolambaçlı yollarında yitip gitmek yerine sofuca bir amaca yönelseydi, kurtulacaktı.

Ne olursa olsun, yaşlı saatçi, kuşkusuz farkında olmadan, ertesi pazar Saint-Pierre Katedrali'ndeki büyük ayine katılmaya söz verdi; Gérande sanki gökyüzünün perdesi bir an gözlerinin önünde aralanmışçasına coşku ve mutluluk dolu bir an yaşadı; Scholastique sevincini tutamıyordu, sonunda da efendisini dinsizlikle suçlayan dedikoducuların hakkından gelecek kanıtlar ileri sürdü.

Komşularına, dostuna düşmanına, kendisini tanıyan tanımayan kim varsa herkese bundan söz etti.

"Aman Tanrım, bize söylediklerinize pek inanamıyoruz Scholastique Hanım," diye karşılık verdiler ona. "Zacharius Usta hep şeytanla birlikte hareket etti!"

"Demek ki efendimin saatlerinin çaldığı güzel çan kulelerini hiç saymamışsınız siz; dua ve ayin saatinden kaç kez onun sayesinde haberdar oldunuz, biliyor musunuz!"

"Hiç kuşku yok," diye karşılık veriyorlardı, "ama kendi başına işleyen ve gerçek bir insanın yaptıklarını yapabilen makineler icat etmedi mi o?"

"Peki şeytanın çocukları, Cenevre kentinin satın almaya gücünün yetmediği o güzel demir saati yapabilir miydi?" diye yine söze girişiyordu Scholastique Hanım öfkeyle. "Her saat başı, her gün ve her mevsim için ne yapılması gerektiğini belirten güzel bir söz ortaya çıkıyordu saatte; çalışma, sadaka, dua, dinlenme, her şey özenle düzenlenmişti ve bu saatin güzel önerilerine uyan bir Hıristiyan dosdoğru cennete giderdi! -Şeytan işi mi bu şimdi yani!"

Söz konusu başyapıt gerçekten de Zacharius Usta'nın şöhretini göklere çıkarmıştı, ama, yine aynı nedenden ötürü, büyücülük suçlamaları yayılmıştı; ne var ki, ihtiyarın Saint-Pierre Kilisesi'ne geri dönmesi dedikoducuları tam bir sessizliğe itecekti.

Zacharius Usta, kuşkusuz kızına verdiği sözü unutarak atölyesine dönmüştü; bu ölü saatlere can veremediğini görünce, yeni saatler yapıp yapamayacağını denemeye karar verdi; bütün bu hareketsiz cisimleri, kentte duran bütün o saatleri bir yana bıraktı ve bütün parçaları son derece özenle ayarlanan kristal saati bitirmeye koyuldu; ama boşuna uğraştı, en kusursuz aletleri kullandı, millerin sürtünmesine dayanacak özellikte yakut ve elmas kullandı, tek kelimeyle bir başyapıt ortaya çıkarmaya çalıştı; saat en sonunda yapıp bittiğinde, ustanın onu kurduğu ilk sefer ellerinde paramparça oldu.

Zavallı ihtiyar bu olayı herkesten, kızından bile sakladı; ama o andan itibaren de yaşamı bir rakkasın son salınımlarına benzemeye başladı; hiçbir şey ona ilk gücünü kazandıramıyor; saatçi gitgide tükenerek, güçten düşerek ilerliyordu; sanki, etkisi doğrudan ona yönelen yerçekimi yasaları karşı konulmaz biçimde mezara sürüklüyordu onu.

Gérande'ın çok büyük bir sabırsızlıkla, çok büyük bir coşkuyla arzuladığı o pazar günü sonunda geldi çattı. Hava güzeldi, sıcaklık sevindiriciydi; Cenevre'nin sakinleri, ilkbaharın gelişi üzerine neşeli konuşmalar yaparak kentin sokaklarında telaşsızca gidip geliyordu. Gérande, özenle ihtiyarın koluna girip Saint-Pierre'e doğru yöneldi, Scholastique ise dua kitabı elinde peşlerinden gidiyordu. Onlar geçerken, tuhaf özelliklerinden kaynaklanan saygı dolu bir merakla bakıyordu insanlar. İhtiyar tıpkı bir çocuk gibi, daha doğrusu bir kör gibi kolundan tutulup götürülmeye izin veriyordu; Saint-Pierre'in müdavimleri ustanın kilisenin kapısından girişini neredeyse korkuyla izledi; hatta o yaklaşırken geri çekilmeye çalıştılar.

Büyük ayinin ilahileri çoktan yankılanmaya başlamıştı; Gérande kilisede her zaman oturduğu sıraya gidip derin bir kendinden geçişle diz çöktü; Zacharius Usta, hastalıklı kayıtsızlığıyla onun yanında, ayakta durdu; kemer boyunları Roman üslubundaki kocaman sütunlara dayanan bu dev tonozlar, onu, tıpkı dindarları olduğu gibi, eğilmeye mecbur edemiyordu; her zamanki düşünceleri kafasında dönüp dolaşıyordu.

Dinsel tören, inancın sürdüğü çağlara özgü o ciddi görkemle gerçekleştirildi, ama ihtiyar inanç taşımıyordu. *Kyrie*'nin acı haykırılarıyla Tanrı'nın merhametine yakarmadı; *Gloria in excelsis* ile göklerin cömertliğini övmedi; Kutsal Kitap'ın okunması onu maddeci düşlerinden çekip çıkarmadı, *Credo*'nun Katolik şükran ifadelerine katılmayı unuttu; bu kibirli ihtiyar, kıpırdamadan duruyordu, hiç oturmadan, hiç diz çökmeden, taştan bir heykel gibi duyarsız ve sessizce dikiliyordu; ama ekmekle şarabın İsa peygamberin etiyle kanına dönüştüğünü haber veren küçük çanın çaldığı anda, bu adam maddeci yaşamından şiddetle koparılıp alındı ve rahip, mayasız ekmeği havaya kaldırdığında, karşı konulmaz bir güç altında eğildi.

Gérande ağlayarak babasına baktı, sel gibi gözyaşları dua kitabını ıslattı.

O anda, Saint-Pierre'in saati on bir buçuğu vurdu; Zacharius Usta, hâlâ çok iyi durumdaki o eski çan kulesine kederli bir gülümsemeyle baktı; kadran sanki gözünü dikmiş ona bakıyordu; yelkovan keyifle titredi; Zacharius'un yüreğine sınırsız bir umut doğdu yeniden; Tanrı'nın lütfu gizemli etkilerini üzerine boşaltıyor gibi geldi ona; diz çöktü ve kuşkusuz dua etti; dindar çocuğunun, eğilmiş bir meleğin tavrıyla sunağa yöneldiğini ve iç mutluluğuyla ışıl ışıl dönüp geldiğini görünce sertleşmiş gözkapakları gözyaşlarıyla dolup taşıtı; kendini tutamayarak Gérande'ı bağrına basıp alnından öptü, bu öpücük onun için kutsal bir tören gibiydi. Bu sahneyi yalnızca gökteki melekler fark etti.

Ayin sona erdi; *Angelus*'un öğle saatinde okunması bir gelenektir, ayini yöneten rahipler iç avludan ayrılmadan önce saat kulesinin çanının öğleyi vurmasını beklediler; bu durum, Zacharius Usta'yı her zamanki düşüncelerine, geri döndürdü, yelkovanı kusursuz bir düzenle işleyen bu kadrana doğru baktı telaşla; rahip, sunağın basamaklarından inerek kutsal saati bekledi. Birkaç dakika daha geçsin, öğle güneşinin ışınları altında *Angelus* duası Meryem Ana'nın ayaklarına doğru yükselecekti.

Ama birden kulak delici bir gürültü duyuldu; Zacharius Usta boğuk bir çığlık attı; kadranın koca yelkovanı on ikinin üzerine gelince ansızın durmuştu ve saat öğleyi vurmadı. Gérande, cansız, kıpırtısız, sandalyesine yığılıp kalan babasının yardımına koştu; birkaç iyiliksever insan, tuhaf bir şaşkınlık içinde, Zacharius Usta'yı kilisenin dışına çıkardı.

"Ölümün darbesi bu!" diye düşündü Gérande.

Evine götürülen Zacharius Usta, tam bir tükeniş halinde yatağına yatırıldı; doğru dürüst söndürülmemiş bir lambanın çevresinde dolanan son duman bulutları gibi, yalnızca bedeninin dışında can vardı. Kendine geldiğinde, Aubert ve Gérande üzerine eğilmişlerdi; bu ölüm saatinde, gelecek, gözlerinin önünde şimdiki zamanın biçimini aldı; kızının tek başına, terk edilmiş, desteksiz dayanaksız olacağını tahmin etmekten öte, gördü.

"Oğlum," dedi Aubert'e , "kızımı sana veriyorum," ve ölüm yatağında birleşen iki çocuğuna doğru elini uzattı.

Ama o anda, ihtiyar büyük bir öfkeyle dikildi; ufak tefek ihtiyarın sözleri aklına geldi.

"Ölmek istemiyorum!" diye bağırdı. "Ölemem! Ben, Zacharius Usta, ölmemeliyim... Kitaplarım!... Hesaplarım?..."

Böyle diyerek, içinde müşterilerinin ve sattığı malların kayıtlı olduğu bir deftere doğru uzandı; sabırsızlıkla sayfaları çevirdi, kupkuru parmağı yapraklardan birinin üzerinde durup kaldı.

"İşte!" dedi, "burada!... Pittonaccio'ya sattığım şu eski demir saat! Bana geri getirilmedi, hâlâ var, hâlâ işliyor, hâlâ yaşıyor!... Ah, onu istiyorum! Onu bulacağım; ona öyle iyi bakacağım ki yüz yaşına kadar yaşayacağım!..."

Ve bayıldı. Aubert ile Gérande birbirlerine bakıp ihtiyarın yatağının başında diz çöktüler ve birlikte dua ettiler.

ÖLÜM SAATİ

Kaygıyla dolu birkaç gün daha geçip gitti, artık neredeyse ölmüş bu adam, Zacharius Usta, felaket yatağından kalktı, doğaüstü aşırı bir coşkuyla yaşama döndü: Kibirden yaşıyordu. Ama Gérande buna aldanmadı; babasının bedeni ve ruhu sonsuza dek yitip gitmişti. Yakınlarına aldırmadan son gücünü toplamakla uğraştığını gördüler; inanılmaz bir enerji ve hızla hareket ediyordu; yürüyor, araştırıyor, eskilerini satıyor ve anlaşılmaz sözler mırıldanıyordu.

Bir sabah, Gérande onun atölyesine indi; Zacharius Usta orada değildi. Genç kız bütün gün onu bekledi, saatçi dönmedi. Gérande babasının yokluğu boyunca hüngür hüngür ağladı, gözyaşları bitip tükendi ama babası geri gelmedi. Aubert kenti baştan başa dolaştı, üzüntüyle, ihtiyarın kentten ayrıldığı kanısına vardı.

"Babamın peşinden gidelim," diye bağırdı Gérande, genç çırak ona bu acı haberi getirince.

"Nerede acaba?" diye sordu Aubert.

Birden zihni bir düşünceyle aydınlandı; aklına Zacharius Usta'nın son sözleri gelmişti... Saatçi artık yalnızca o eski demir saatle yaşar olmuştu; o saat ustaya geri getirilmemişti!... Zacharius Usta o saati aramaya koyulmuş olmalıydı.

Aubert bu düşüncelerini Gérande'a söyledi.

"Babamın defterine bakalım," diye karşılık verdi Gérande.

İkisi birlikte atölyeye gittiler... Defter tezgâhın üzerinde açık duruyordu. Saatçinin gönderdiği ve aksaklık yüzünden kendisine geri getirilen bütün mallar, titrek bir elle silinmişti, bir tek şunun dışında:

"Zilli, hareketli figürleri olan, demirden bir saat Pittonaccio Beyefendi'ye satıldı, Dents-du-Midi'nin ortasındaki Andernatt Şatosu'na teslim edildi."

Yaşlı Scholastique'in defalarca ve övgülerle sözünü ettiği duvar saatiydi bu.

"Babam orada!"

"Hemen koşalım oraya, benim zavallı nişanlım," diye karşılık verdi Aubert, "onu hala kurtarabiliriz!..."

"Bu yaşamda değil, ama en azından öbür yaşam için," diye mırıldandı Gérande.

"Tanrı'nın yardımıyla, Gérande; şu Dents-du- Midi, Cenevre'den yaklaşık yirmi saat uzaktaki, ıssız doruklar, ama oraya varacağız..."

O akşam, Gérande ile Aubert, yanlarında yaşlı hizmetçileri, Cenevre Gölü'nün kıyısı boyunca uzanan yolda yaya ilerlemeye başlamışlardı bile. Ne Suez'de, ne Thonon'da ne de Hermance'ta durdular, geceleyin beş fersah yol aldılar; Drause Çayı'nı sığ yerinden, güçlkle aştılar; geçtikleri her yerde Zacharius için kaygılanıyorlardı, kısa süre içinde onun izinde iledediklerinden emin oldular.

Ertesi gün, güneş batarken Evian'a vardılar, İsviçre'nin yamaçları buradan başlayıp on iki fersah öteye uzanıyordu; ama iki nişanlı, bu büyüleyici yerleri kederlerinin sisleri arasından fark edebildiler ancak. İnsanüstü bir güçle birbirlerine destek oluyorlardı: Yamru yumru bir bastona dayanan Aubert, kolunu kâh Gérande'a kâh yaşlı Scholastique'e veriyordu, güçsüz yoldaşlarını ayakta tutmak için üstün bir çaba gösteriyordu canı gönülden. Acılarından, pek az olan umutlarından söz ediyorlar, gölün kıyılarını Chalais'nin yüksek dağlarına bağlayan dar düzlüğün eteğinde uzanmış, su hizasındaki bu güzel yolu izliyorlardı. Kısa süre sonra, Rhône ırmağı'nın Cenevre Gölü'ne döküldüğü yere, Bouveret'ye ulaştılar.

Bu kasabadan sonra , iz sürdükleri yön, onları gölden uzaklara sürükledi; bu çorak bitki örtüsünün ortasında yorgunlukları arttı. Vouvray, Vionnaz, Murey, yarı yitlik köyler, kısa süre içinde arkalarında kaldı. Bu arada dizleri büküldü, granitten çalılar gibi araziye dolduran sivri çıkıntılardan ayakları berelendi, ama ihtiyar, sanki önlerinden kaçıp gidiyordu. Yine de onu bulmak gerekiyordu; ne bu ıssız küçük kasabalarda, ne de Kont Herman de Kybourg'un eşi Marguerite de Savoie'ya ait olan Monthay Şatosu'nda dinlenip konukseverlikten yararlanmayı istemediler; sonunda, bu ikinci gün biterken, Dents-du-Midi'nin eteğinde, yine de Rhône'dan 600 ayak yüksekte bulunan Notre Dame du Sex'teki keşiş kulübesine vardılar, yorgunluktan bitip tükenmişlerdi.

Keşiş, gece bastırırken üçünü de içeri aldı; zavallılar bir adım daha atamayacak durumdaydı, orada, en azından, dünyevi yaşamın bazı avuntularıyla dinin umutlarına yeniden kavuşabildiler.

Keşiş onlara Zacharius Usta'dan hiçbir haber vermedi; bu iç karartıcı ıssızlıkların ortasında onu sağ bulma umudu pek yoktu. Gece derindi, dağda fırtına uğulduyordu, sallanan kayaların tepesinde çığlar titreşiyordu.

Keşişin ocağının önünde diz çökmüş iki nişanlı, ona acılı öyküyü anlatıyordu. Kara batmış giysileri karanlık bir köşede kuruyordu; dışarıdaki köpeğin ölümü çağrıştıran havlamaları, yağmurun sesine karışarak tuhaf ezgiler oluşturuyordu.

"Kibir," dedi keşiş konuklarına, "iyilik için yaratılmış bir meleği yok etti; insanın alınyazısının çarpıp takıldığı engeldir o; bütün kötülüklerin anası olan kibirin karşısına hiçbir akıl yürütme çıkarılamaz, çünkü kibirli kişi, doğası gereği, duymayı reddeder o mantıklı nedenleri... Onun için dua etmekten başka yapacak bir şey yok."

Köpeğin havlamaları çoğaldığında dördü de diz çökmüştü; kulübenin kapısına vuruldu.

"Şeytan adına açın kapıyı!" diye bağırdı. "Tanrı adına açın kapıyı!"

Şiddetli vuruşların etkisiyle kapı açıldı; saçları darmadagin, afallamış, yarı çıplak bir adam içeri girdi.

"Babam!" diye bağırdı Gérande.

Gerçekten de Zacharius Usta'ydı içeri giren.

"Neredeyim ben?" dedi. "Sonsuzlukta!... Zaman bitti... Saatler artık çalmıyor... Yelkovanlar duruyor!"

"Babam!" dedi yine Gérande, öyle yürek parçalayıcı bir heyecanla söyledi ki bu sözleri, ihtiyar sanki yaşayanların dünyasına geri dönmüş gibiydi.

"Sen burada mısın Gérande'cığım!" diye bağırdı, "Aubert, sen de mi!... Ah, benim güzel nişanlılarım, eski kilisemize evlenmeye geldiniz demek!"

"Baba," dedi Gérande onu kolundan tutarak, "Cenevre'deki evinize geri dönün, bizimle geri dönün!"

İhtiyar, kızının kollarından kurtulup, karın çoktan buz parçaları yığmaya başladığı eşiğe seyirtti.

"Çocuklarınızı terk etmeyin!" dedi Aubert.

"Neden?" diye üzgünce karşılık verdi yaşlı saatçi. "Yaşamımın çoktan terk ettiği ve kendimden bir parçanın sonsuza dek gömüldüğü o yerlere niye geri döneyim ki?"

"Ruhunuz ölmedi!" dedi keşiş ciddi bir sesle.

"Ruhum mu!... Yoo, hayır... Onun çarkları iyi durumda!... Eşit aralıklı vuruşlarla işlediğini hissediyorum..."

"Ruhunuz madde değil! Ruhunuz ölümsüz!" dedi keşiş sertçe.

"Evet... tıpkı şöhretim gibi!... Ama Andernatt Şatosu'nda hapsoldü ve ben onu yeniden ele geçirmek istiyorum!"

Keşiş istavroz çıkardı; Scholastique neredeyse ölü gibiydi; Aubert, Gérande'a sarılmıştı.

"Andernatt Şatosu'nda bir iblis oturuyor," dedi keşiş dehşetle, "keşiş kulübemin haçına selam vermeyen lanetli biri."

"Babacığım, oraya gitme!"

"Ruhumu istiyorum! Ruhum benimdir!"

"Tutun onu! Babamı tutun!" diye bağırdı Gérande.

Ama ihtiyar eşiği geçmiş, karanlığın ve karın içine atılmıştı, "Ruhum! Ruhum benimdir!" diye bağıyordu.

Gérande, Aubert ve Scholastique peşinden dışarı fırladılar; geçilmez patikalardan geçtiler; Zacharius Usta, karşı konulmaz bir gücün itmesiyle, fırtına gibi ilerliyordu. Kar onların çevresinde burgaçlar çiziyor, beyaz taneleri dağlardan akan sel sularının köpüklerine karışıyordu.

Thebai Lejyonu'nun katledilişi anısına dikilen Véroliez Şapeli'nin önünden geçerken Gérande, Aubert ve Scholastique telaşla haç çıkardılar: Zacharius Usta ortaya çıkmadı.

Sonunda, bu bakımsız, taş üstünde taş kalmamış ovanın ortasında Êvionnaz köyü görüldü: En katı kalpler bile, eski Epauna kentinin yerinde yükselen, uyumayan ama melankolik ıssızlıklarda yitip gitmiş bu küçük köyü görünce büyük bir heyecana kapılırdı. İhtiyar daha uzaga gitti, sola yöneldi; Dents-du- Midi'nin, sivri doruklarıyla göğü delen, umutsuzluk verici bir çoraklıktaki bu dağların en yüksek tepelerine tırmandı... Az sonra, dağların dibindeki kayalar kadar eski ve karanlık bir yıkıntı dikildi karşısına.

"İşte orada, orada!..." diye haykırarak yeniden çılgınca ilerlemeye koyuldu.

Andernatt Şatosu, o dönemde çoktan yıkıntı haline gelmişti; kalın, yıpranmış, yıkıldı yıkılacak, delik deşik bir kule, dehşet verici bir biçimde şatonun üzerinde yükseliyordu ve dibinde yer alan Germany'nın yaşlı duvarlarını hiç bitmeyen yıkılışıyla tehdit eder gibi görünüyordu. Taş yığınlarının ortasında yıkılmış odalar, çökmüş tavanlar, kertenkelelere ve engereklere barınaklık eden berbat oyuklar olduğu hissediliyordu; kutsallığı çiğnenmiş mezarlıklara benzeyen, beklenmedik seslerin, gürültülerin bastıran gecede çıtırtılar halinde duyulduğu ve yüzyıllık tonozlardan düşen o iç bulandırıcı pusa karıştığı sessiz avlular uzanıyor olmalıydı burada.

Dar ve alçak bir kapı, yıkıntılarla dolu bir hendeğe açılıyor ve Andernatt Şatosu'nun içine geçit veriyordu. Kim bilir hangi gizemli dünyaların sakinleri geçmişti buradan! Kuşkusuz yarı haydut yarı beyefendi bir marki yaşamıştı bu şatoda; markinin ardından haydutlar ya da kalpazanlar gelmiş, suç işledikleri sahnede, kolları bacakları atlara bağlanıp çektirilerek kopartılmış, yakılmış ya da asılmışlardı ve kuşkusuz kışın ayın görüldüğü gecelerde, yıkıntıların dev gölgesinin gömüldüğü derin boğazların yamacında, Şeytan geleneksel şölenini yapıyordu.

Zacharius Usta bu uğursuz görünümünden hiç korkmadı; peşinde hâlâ zavallı yol arkadaşlarıyla, kapıya ulaştı. Geçmesini engelleyen kimse olmadı; gözlerinin önüne büyük ve karanlık bir avlu çıktı: Geçmesini engelleyen kimse olmadı. Roman üslubundaki kemerlerin ağır kıvrımlarıyla ışığı ezer gibi görüldüğü uzun koridorlardan birine açılan bir eğimi tırmandı. Belirsiz şekillerin fırtınalı gecelerde içinde gezindiği bu bitmez tükenmez dehlizlerden geçerken kimse çıkıp onu durdurmadı.

Bilinmeyen bir gücün kılavuzluk ettiği Zacharius Usta yolundan emin görünüyor, hızlı adımlarla yürüyordu. Elinin değmesiyle çökecek gibi olan, kurtların kemirdiği, eski bir kapıya vardı, bu sırada başının çevresinde baykuşlar ve yarasalar yamuk daireler çiziyordu. Ötekilerden daha iyi korunmuş dev bir salon çıktı karşısına; duvarları yüksek yontmalı panolar kaplıyordu, panoların üzerlerinde kurtçuklar, gulyabaniler, ejderhalar belli belirsiz bir biçimde kıpırdayıp duruyordu sanki; mazgala benzer, uzun ve dar birkaç pencere fırtınanın yayılım ateşi altında titriyordu.

Salonun ortasına gelen Zacharius Usta, ansızın bir sevinç çılgılığı attı.

Duvara tutturolmuş demir bir desteğin üzerinde, içinde bütün yaşamının yattığı o saat duruyordu: Dövme demirden payandaları ve sabah ve akşam duaları için zillerin bulunduğu ağır çan kulesiyle, Roman üslubunda eski bir kiliseyi temsil ediyordu. Kilisenin, ayin saatlerinde açılan kapısının üstünde yuvarlak bir vitray yeri açılmıştı, bunun ortasında akrep ve yelkovan dönüyordu, vitrayın taçkemerinde kadradaki saatler kabartma halinde yer alıyordu; benzersiz bir başyapıtı bu. Kapıyla vitray arasında, yaşlı Scholastique'in anlattığı gibi, bakır bir çerçeve içinde, günün her anının kullanımına ilişkin bir özdeyiş ortaya çıkıyordu. Zacharius Usta bir zamanlar bu özdeyişlerin art arda gelişini Hıristiyanca bir özenle ayarlamıştı; dua, çalışma, yemek, aile sevgisi, eğlenme ve dinlenme saatleri, dinsel disipline göre birbirini izliyor, bunlara tam olarak uyan kişiyi hiç kuşkusuz kurtuluşa götürüyordu.

Sevinçten sarhoşa dönen Zacharius Usta saati alacaktı ki arkasında kulak tırmalayan bir kahkaha patladı; saatçi arkasına döndü, is çıkararak bir lambanın ışığında Cenevre'deki ufak tefek ihtiyarı tanıdı!

"Siz ha!" diye bağırdı.

Gérande korkmuştu, doğrusunu söylemek gerekirse bu tuhaf yaratıktan korktuğu kadar babasından da korkmuştu. Nişanlısına sokuldu.

"Merhaba Zacharius Usta," dedi küçük adam.

"Kimsiniz siz?"

"Senyör Pittonaccio, emrinizdeyim! Bana kızınızı vermeye geldiniz; sözlerimi anımsadınız! Gérande Aubert'le evlenmeyecek."

Genç çırak Pittonaccio'nun üzerine atıldı ama adam bir gölge gibi elinden kaçtı.

"Durun Aubert," dedi Zacharius Usta sertçe.

"İyi geceler," dedi Pittonaccio ve ardında en koyu karanlığı bırakarak yok oldu.

"Baba," diye bağırdı Gérande, "kaçalım bu uğursuz yerden!... Babacığım..."

Ama Zacharius çoktan gitmişti, yıkık katlarda Pittonaccio'nun hayaletini kovalıyordu. Scholastique, Aubert ve Gérande, bu kocaman salonda titreyerek kalakaldılar; genç kız taştan bir koltuğa yığılmıştı; yaşlı hizmetçi onun yanına diz çöküp dua etti; Aubert ayakta kalıp başında nöbet tuttu; karanlıkta bazen solgun ışıklar geziniyordu, sessizliği bozan tek şey antika tahtaları kemiren ve ölümün saatinin sesi olduğu sanılan küçük hayvancıkların sesiydi.

Günün ilk ışıklarıyla, üçü birlikte, bu taş yığınının altında dolanan bitmez tükenmez merdivenleri inip çıktılar. İki saat boyunca tek bir canlıya rastlamadan öylece dolaşıp durdular ve bağırışlarına yanıt veren uzak bir yankıdan başka bir şey duymadılar: -"Babacığım!" -"Zacharius Usta!" Kâh kendilerini yerin yüz ayak altına girmiş buluyorlar, kâh bu vahşi dağlara tepeden bakıyorlardı.

Talih sonunda onları o kaygılı geceyi geçirdikleri geniş salona götürdü, ama salon artık boş değildi; Zacharius Usta ile Pittonaccio ciddi ciddi konuşuyorlardı burada, biri ayakta ve tıpkı bir kadavra gibi kaskatı, öbürüyse mermer bir masanın üzerinde bağdaş kurmuş duruyordu. Gérande'ı fark eden Zacharius, gelip elinden tuttu ve kızını Pittonaccio'ya doğru götürüp şöyle dedi:

"İşte sahibin ve efendin, kızım! Gérande, işte kocan!"

Gérande baştan ayağa titredi.

"Asla!" diye bağırdı Aubert. "Çünkü o, benim nişanlım."

"Asla!" diye karşılık verdi Gérande'ın kalbi, dertli bir yankı gibi.

Pittonaccio gülmeye başladı.

"Siz benim ölmemi mi istiyorsunuz?" diye haykırdı ihtiyar. "Ömrüm şuraya hapsedilmiş, bu adam bana 'Kızın benim olunca bu saat de senin olacak,' dedi. Hem bu adam saati kurmak istemiyor, canı isterse onu kırabilir ve beni de ölümün kucağına atar! Ah, kızım, artık beni sevmeyeceksin!"

"Babacığım," diye içini çekti kendine gelen Gérande.

"Varlığımın özünden bunca uzakta ne acılar çektiğimi bir bilseydin! Belki de bu saatin bakımı yapılmıyordu; belki de zembereği yıpranmaya, çarkları aşınmaya terk edilmişti; ama artık ben kendi ellerimle onu yağlayıp ayarlayacağım; bu değerli sağlığı korumak istiyorum, çünkü ben, Cenevre'nin ve dünyanın büyük saatçisi, ölmemeliyim! Bak kızım, şu akreple yelkovan nasıl da emin ve sağlam adımlarla ilerliyor. Bak, işte saat beşi vuracak, iyi dinle, gözlerinin önüne gelecek güzel özdeyişe bak bakalım."

Saatin çan kulesinde, tuhaf bir gürültüyle saat beşi vurdu; bu ses, Gérande'ın yüreğinde acıyla yankılandı ve kırmızı harflerle yazılmış şu sözler belirdi:

"Bilgi ağacının meyvelerini yemek gerekir."

Aubert ile Gérande, dehşet dolu bir şaşkınlıkla birbirlerine baktılar. Bunlar Katolik saatçinin dinden şaşmayan özlü sözleri değildi artık, Şeytan'ın soluğu geçmiş olsa gerekti üzerlerinden. Ama Zacharius, dikkat etmiyordu, yeniden konuşmaya başladı:

"Duyuyor musun Gérande'cığım? Yaşıyorum, hala yaşıyorum! Düzenli soluk alıp verişimi dinle; damarlarımda dolaşan kana bak!... Yoo, babanı öldürmek istemezdim değil mi, yüz yaşıma basayım ve Tanrı'nın gücüne erişeyim diye bu adamı koca olarak kabul edeceksin!"

Bu dine aykırı sözler karşısında, yaşlı Scholastique istavroz çıkardı, Pittonaccio ise şeytansı bir çığlık attı!

"Hem sonra Gérande, onunla mutlu olacaksın. Bak bu adama, Zaman o; senin ömrün, ruha hoş gelen bir kesinlikle ayarlanacak! Gérande, ben sana can verdiğime göre sen de babana can ver!"

"Gérande," diye mırıldandı Aubert, "senin nişanlın benim."

"Arkadaşım, o benim babam," diye karşılık verdi Gérande, yığılıp kaldı.

"O senindir," dedi Zacharius Usta; "Pittonaccio, sözünü tutacaksın."

"İşte saatin anahtarı," dedi ufak tefek ihtiyar.

Zacharius, karayılana benzeyen uzun bir anahtarı eline aldı; saate koştı ve gerçekdışı bir hızla saati kurmaya koyuldu. Zembereğin gıcirtısı sinir bozucuydu. Saatçi anahtarı durmaksızın çeviriyor, çeviriyordu; sanki bu döndürme hareketi iradesinden bağımsız gibi görünüyordu. Tuhaf bir biçimde yüzünü buruşturarak gitgide daha hızlı çeviriyordu, sonunda bitkinlikten düşüp kaldı.

"İşte onu yüz yıl işleyecek kadar kurdum!" diye bağırdı korkunç bir sevinçle.

Aubert deli gibi salondan dışarı fırladı. Uzun uzun dönüp dolaştıktan sonra bu uğursuz binanın çıkışını buldu ve kırlara attı kendini. Notre-Dame du Sex'teki keşiş kulübesine döndü; ermişe öyle umutsuz sözler söyledi ki keşiş aynı akşam onunla birlikte Andernatt Şatosu'na gitmeye razı oldu.

Bu kaygı dolu saatler boyunca Gérande ağlamadıysa, gözlerinde artık yaş kalmadığından bu. Zacharius Usta, o kocaman salondan ayrılmıyordu; her dakika eski saatin düzenli vuruşlarını dinliyor, korkunç bir sevinçle gülümsüyordu. Bu arada saat onu vurmıştı ve Scholastique'in korku dolu bakışları altında şu sözler belirmişti:

"İnsan Tanrı'ya denk olabilir."

İhtiyar bu çirkin özdeyişlere artık şaşırılmamakla kalmıyor, onları coşkuyla okuyor ve bu kibirli düşüncelerden hoşlanıyordu; Pittonaccio ise ihtiyarın çevresinde dört dönüyor, tuhaf kıvrılıp bükülmelerle sarıyordu onu. Evlilik akdi gece yarısı imzalanacaktı. Neredeyse cansızlaşan Gérande, doğru dürüst işitmiyor, anlamıyordu; sessizliği bozan tek şey, ihtiyarın iniltileri ile, tırnakları sürekli ölçüsüzce uzayan şu Pittonaccio'nun alaylı gülüşleriydi.

Saat on biri vurdu; Zacharius titredi ve neşeli bir sesle dine söven şu sözleri okudu:

"İnsan bilimin kölesi olmalı, bilim uğruna yakınlarını ve ailesini feda etmelidir."

"Evet," diye haykırdı, "bu dünyada bir tek bilim var!"

Akrep yelkovan demir kadranın üzerinde engerek gibi tıslayarak kıvrıla kıvrıla ilerliyordu; saatin zembereği aceleci ve ölümü çağrıştıran vuruşlarla işliyordu.

Zacharius Usta artık konuşmuyor, hırıldıyordu, soluğu tıkanan göğsünden kesik kesik sözler çıkıyordu yalnızca .

"Varoluş!" - "Yaşam! Bilim!"

Bu sahnenin iki yeni tanığı vardı: Keşiş ve Aubert. Zacharius ayaktaydı, Pittonaccio bağdaş kurmuştu,

Gérande ise canlıdan çok ölüyü andırır bir halde uzanmıştı; Scholastique dua ediyordu.

Birden saat başı vuruşundan önceki yavan ses duyuldu. Zacharius dikildi:

"İşte gece yarısı," dedi.

Keşiş elini eski saate doğru uzattı ve saat gece yarısını vurmadı. Zacharius Usta, ta cehennemden işitilebilecek hüzünlü bir çığlık attı şu sözler belirince:

"Her kim ki Tanrı'ya denk olmaya uğraşır, sonsuza dek lanetlenecektir."

Eski saat gök gürültüsünü andıran bir sesle paramparça oldu; zembereği fırlayıp olağanüstü bin bir kıvrılıp bükülmeyle odanın içinde sıçradı. İhtiyar zembereğin peşinden koşup boş yere yakalamaya çalıştı; şöyle bağıırıyordu:

"Ruhum! Ruhum!"

Cehennemlik zemberek önü sıra sıçırıyor, korkutucu şaklabanlıklarla zıplıyordu. Ama Pittonaccio ansızın zembereği tutuverdi ve korkunç bir sövgü savurarak yerin altına gömülüp gitti.

Zacharius Usta sırt üstü devrildi; ölmüştü.

.....

Saatçinin bedeni kutsal topraklara değil Andernatt'ın ıssız tepelerinin arasına gömüldü; Aubert ile Gérard, Cenevre'ye dönüp, Tanrı'nın kendilerine bağışladığı mutlulukla geçen uzun yıllar boyunca onun için dua ettiler -bu uzun ömür, kibirin kefareti ödemenek ve cehennemlik ihtiyarın ruhunu bağışlatmak üzere, Hıristiyanlara özgü bir alçakgönüllülükle çabalamalarının ödülüydü.

RATON¹ AİLESİNİN
SERÜVENLERİ
Bir Peri Masalı

1 Raton: "Rat" Fransızcada fare demektir; J. V. ailenin öbür üyelerini, bu sözcüğü türlü biçimlere sokarak adlandırmış.(ç.n.)

Bir varmış bir yokmuş, baba Raton, anne Ratonne, kız Ratine ve kuzen Raté'den oluşan dürüst bir fare ailesi varmış. Bu ailenin iki de uşağı varmış: Aşçı Rata ile hizmetçi Ratane. Ama bu saygıdeğer kemirgenlerin başına öyle olağanüstü olaylar gelmiş ki sevgili çocuklarım, bunları size anlatma arzusuna karşı koyamıyorum.

Olaylar, perilerin ve büyücülerin çağında, hayvanların da konuştuğu zamanlarda geçiyormuş. Kuşkusuz "eşeklik, keçilik, ineklik etmek" gibi deyişler de o zamanlara dayanıyor. Ama bu hayvanlar, eskiden ve bugün yaşayan insanlardan daha fazla eşeklik etmiyormuş! Dinleyin bakalım sevgili çocuklar, ama uslu durun. Başlıyorum.

O zamanın en güzel kentlerinden birinde ve de kentin en güzel evinde iyi kalpli bir peri yaşarmış. Adı Firmenta'ymış. Bir perinin yapabileceği kadar çok iyilik yapıyormuş, herkes onu çok seviyormuş.

O çağda, öyle görünüyor ki, bütün canlı varlıklar ruhgöçü yasalarına bağıymış. Bu sözcükten korkmayın: Ruhgöçü, yaratılıştaki bir aşama sırası olduğu anlamına gelir; her varlık, insanlar arasında yerini almak üzere son basamağa ulaşmadan önce, sırasıyla basamakları tırmanmak zorundaymış. Nitekim, yumuşakça olarak doğuluyor, önce balık, sonra kuş, sonra dörtayaklı, sonra da erkek ya da kadın olunuyormuş. Gördüğünüz gibi en ilkel durumdan en kusursuz duruma yükselmek gerekiyormuş. Ne var ki, bir büyücünün kötü etkisi yüzünden basamaklardan geri de inilebiliyormuş. İşte o zaman ne üzüntülü bir hayatmış o! Örneğin insan olduktan sonra yeniden istiridye olmak! Neyse ki bugünlerde böylesi artık görülüyor, en azından beden yapısı açısından.

Bir de bu çeşitli dönüşümlerin cinler aracılığıyla gerçekleştiğini bilin. İyi cinler çıkarıyor, kötü cinler indiriyormuş ve bu kötü cinler ara sıra güçlerini kötüye kullanırsa, Yaratıcı bir süreliğine ellerinden alıyormuş o gücü.

Peri Firmenta'nın iyi bir cin olduğunu söylemeye gerek bile yok elbette, hiç kimse ondan hiçbir zaman şikâyet etmemiş.

Bir sabah Firmenta, sarayının yemek salonundaymış -gösterişli duvar halıları ve göz kamaştırıcı çiçeklerle süslü bir salonmuş burası. Güneş ışınları pencerelerden kayıp giriyor, masanın üzerindeki porselen ve gümüş takımlarına ışıklı vuruşlarla dokunuyormuş.

Hizmetçisi ev sahibesine yemeğin hazır olduğunu haber vermiş; güzel bir yemekmiş bu, perilerin oburlukla suçlanmadan rahat rahat yiyebildiği türden bir yemek. Ama peri sofraya oturur oturmaz sarayın kapısı vurulmuş.

Hizmetçi kapıyı açıp hemen gelmiş ve Peri Firmenta'ya, yakışıklı bir delikanlının onunla konuşmak istediğini haber vermiş.

"Şu yakışıklı delikanlıyı içeri al," diye karşılık vermiş Firmenta.

Delikanlı gerçekten de yakışıklıymış, boyu ortalamanın üstündeymiş, iyi ve yiğit birine benziyormuş. Yakışıklı delikanlı olsa olsa yirmi iki yaşındaymış. Çok sade giyimliymiş, zarif bir biçimde tanıtmış kendini.

İlk başta peri onu pek beğenmiş. Delikanlının, tıpkı perinin sevindirdiği niceleri gibi, bir ricada bulunmak için geldiğini düşünmüş ve ona iyilikte bulunmaya hazır hissetmiş kendini.

"Benden ne istiyorsunuz yakışıklı delikanlı?" demiş en tatlı sesiyle. "Benimle konuşmaktan

çekinmeyin."

"İyi peri," diye karşılık vermiş delikanlı, "çok mutsuzum ve umudum bir tek sizde!"

Delikanlı duraksadığı için Firmenta söze girmiş:

"Kendinizi anlatın. Adınız nedir?"

"Adım Ratin," diye yanıt vermiş delikanlı. "Zengin değilim, ama sizden servet istemeye gelmedim. Hayır, istediğim mutluluk."

"Biri olmadan öbürü olur mu sizce?" diye sormuş peri gülümseyerek.

"Evet, elbette!"

"Haklısınız. Devam edin."

"Bir süre önce, insan olmadan önce ben bir fareydim ve fare olarak, en tatlı bağlarla bağlanmayı umduğum mükemmel bir aile tarafından çok iyi karşılanmışım. Son derece sağduyulu bir fare olan baba, beni beğeniyordu. Biraz hırslı olan anne, bana belki pek de o kadar iyi gözle bakmıyordu, çünkü zengin değildim. Ama evin kızı Ratine bana öyle sevgiyle bakıyordu ki! Sonunda kabul göreceken büyük bir felaket bütün umutlarıma son veriverdi!"

"Ne oldu peki?" diye sormuş peri çok büyük bir ilgiyle.

"Ben insan oldum, Ratine'imse fare olarak kaldı!"

"E öyleyse, bekleyin de son dönüşümü onu bir genç kız yapsın..." diye karşılık vermiş Firmenta.

"Hiç kuşku yok, iyi peri! Ne yazık ki, Ratine'i, galiba kralın oğlu olan güçlü bir derebeyi de fark etti. Canının çektiği her şeyi yapmaya alışmış olan bu kişi, en ufak bir direnişi kabul etmiyor. Her şey isteklerine uygun olmalı."

"Peki kimmiş bu derebeyi?" diye sormuş peri.

"Prens Kissador¹. Benim sevgili Ratine'imi sarayına götürmeyi önerdi; prene bakılırsa, Ratine orada farelerin en mutlusu olacakmış. Ratine bunu reddetti ama annesi Ratanne bu talebe çok sevindi. O zaman da prens, Ratine'i yüksek bir fiyata satın almak istedi; ama kızının beni ne kadar sevdiğini ve bizi birbirimizden ayırırlarsa acıdan öleceğimi bilen baba Raton hiç razı olmak istemedi. Prens Kissador'un öfkesini size anlatmak istemiyorum. Ratine'in bir fare olarak bu kadar güzel olduğunu görünce, genç bir kız olarak daha da güzel olacağını düşünüyordu! Evet iyi peri, daha da güzel! Ve onunla evlenecekti -onun için enikonu düşünülmüş bir şeydi bu, bizim içinse bir felaket!"

¹ Kissador: Fransızcada "kendine hayran" anlamına gelen "qui s'adore" deyişle eşsesli ad.(ç.n.)

"Kuşkusuz," demiş peri, "ama mademki prensin dileği reddedilmiş!... Korkacak neyiniz var ki?..."

"Çok şey," demiş Ratin, "çünkü, amacına ulaşmak için Gardafour'a başvurdu..."

"Yalnızca kötülük yapmaktan hoşlanan, benim de hep mücadele edip durduğum şu büyücüye, şu kötü cine mi yani?" diye bağırması Firmenta.

"Ta kendisine, iyi peri!"

"En yüksek basamaklara ulaşan canlıları, korkunç gücüyle merdivenin en altına indirmeye uğraşan şu Gardafour'a ha!"

"Tıpkı dediğiniz gibi!"

"Neyse ki Gardafour gücünü kötüye kullandığı için bir süreliğine bu güçten yoksun bırakıldı..."

"Doğru, ama prens ona başvurduğunda gücünü hâlâ tam olarak koruyordu. Dolayısıyla, o derebeyinin vaatlerinden iştahı kabardı, tehditlerinden de dehşete kapıldı ve Raton ailesinin saygısızlığının öcünü almaya söz verdi!" diye karşılık vermiş Ratin.

"Peki dediğini yaptı mı?..."

"Yaptı, iyi peri!"

"Nasıl?"

"O iyi fareleri dönüşüme uğrattı!"

"Neye dönüştürdü onları?"

"İstiridyeye; artık Samobrigues kıyısında yaşıyorlar, şunu belirtmeliyim ki mükemmel kalitedeki bu yumuşakçaların düzinesi on iki franga alıcı buluyor -çok doğal, çünkü aralarında Raton ailesi de var! Mutsuzluğumun büyüklüğünü görüyor musunuz iyi peri!"

Firmenta acıma ve iyi yüreklilikle dinliyormuş genç Ratin'in öyküsünü. Zaten insanların çektiği acılara, özellikle de engellenen aşklara merhamet duymuş genellikle.

"Peki sizin için ne yapabilirim?" diye sormuş.

"İyi peri, madem benim Ratine'im Samobrigues kıyısına yapışmış duruyor, beni de istiridye yapın ki ona yakın yaşayarak avunayım!" demiş Ratin.

Bu sözleri öyle kederli bir sesle söylemiş ki Peri Firmenta'nın yüreği sızlamış, yakışıklı delikanlının elini tutmuş:

"Ratin, sizi hoşnut etmeyi isterdim, ama başaramam. Biliyorsunuz, canlıları insanlık basamağından aşağı indirmem yasak! Ama sizi yumuşakça durumuna indirgeyemesem de -pek alçakgönüllü bir durum- Ratine'i yukarı çıkarabilirim..."

"Ah, lütfen çıkarın iyi peri!"

"Ama yeniden, günün birinde genç kız olmaya yazgılı o hoş dişi fare olmadan önce ara aşamalardan geçmesi gerekiyor. Öyleyse sabredin! Doğanın yasalarına boyun eğin! Ve de güvenin..."

"Size güvенеceğim, iyi peri!"

"Evet, bana güvenin! Size yardım etmek için elimden geleni yapacağım. Ama çok çetin mücadelelere göğüs germemiz gerekecek. Prenslerin en ahmağı olsa da Prens Kissador güçlü bir düşman. Hele Gardafour, siz Ratine'in kocası olmadan önce gücünü yeniden kazanırsa, onu yenmek çok zor olur benim için, çünkü büyücü bana yeniden denk olur!"

Peri Firmenta ile Ratin konuşmanın burasındayken hafif bir ses duyulmuş. Nereden çıkıyormuş bu ses? Tahmin etmek zormuş.

Ve bu ses şöyle diyormuş:

"Ratin!... Benim zavallı Ratin'im... Seni seviyorum!"

"Ratine'in sesi bu!" diye bağırmış yakışıklı delikanlı. "Ah Peri Hanım, acıyın ona!"

Gerçekten Ratin delirmiş gibiymiş. Salonun içinde koşup duruyor, mobilyaların altlarına bakıyor, Ratine'in saklanmış olabileceği düşüncesiyle sofranın durduğu dolapları açıyor ama onu bulamıyormuş!

Peri bir hareketle onu durdurmuş.

Ve işte o zaman, sevgili çocuklar, tuhaf bir şey olmuş. Masanın üzerinde, gümüş bir tabağa dizilmiş, Samobrives kıyısından gelme yarım düzine istiridye duruyormuş. Ortalarında, parıl parıl; kenarları dantelli kabuğuyla en güzel olanı seçiliyormuş. Bu istiridye şişmiş, genişlemiş, büyümüş, sonra da çenetlerini açmış. Geniş ve işlemeli yakalığından hayranlık verici bir yüz çıkmış ortaya, bugday başağı gibi sapsarı saçlar, ufak düzgün bir burun ve şunları yineleyip duran güzel bir ağız:

"Ratin!... Sevgili Ratin'im benim!"

"Bu o!" diye bağırmış yakışıklı delikanlı.

Gerçekten de Ratine'miş bu. Delikanlı tanımış. Çünkü, belirtmem gerek sevgili çocuklar, o mutlu büyülü zamanlarda, canlıların, insan olmadan bile insan yüzü varmış.

Ratine kabuğunun sedefi altında öyle güzelmiş ki! Sanki kutusunun içinde duran bir mücevher gibiymiş.

Ve şunları söylüyormuş:

"Ratin, sevgili Ratin'im benim, Peri Hanım'a söylediğin her şeyi duydum. Peri Hanım, şu katı yürekli Gardafour'un bize yaptığı kötülüğü düzeltmeye söz vermek lütfunda buldunuz! Ah beni bırakmayın,

çünkü kaçamayayım diye beni istiridyeye çevirdi. O zaman da Prens Kissador ailemin yapıştığı kıyıya gelerek beni söküp götürecektir, beni kendi havuzuna koyacak, genç kız olmamı bekleyecek, zavallı ve sevgili Ratin'inden sonsuza dek uzak kalacağım!"

İstiridyeye, öyle dertli bir sesle konuşuyormuş ki yüreği sızlayan delikanlı doğru dürüst karşılık bile veremiyormuş:

"Ah Ratine'im benim!" diye mırıldanmış.

Ratin, sevgi dolu bir hamleyle elini Ratine'e doğru uzatınca peri delikanlıyı durdurmuş. Çenetlerin dibinde oluşan göz kamaştırıcı bir inciye incelikle çıkardıktan sonra:

"Al bu inciye," demiş delikanlıya.

"İnciyi mi alayım, iyi peri?"

"Evet, bu inci bir servet ediyor. Daha sonra işine yarayabilir. Şimdi Ratine'i Samobriyes kıyısına geri götüreceğiz, orada onu bir basamak yükselteceğim..."

"Tek başıma olmaz, iyi peri!" diye karşılık vermiş Ratine yalvaran bir sesle. "Babam Raton'u, annem Ratonne'u, kuzenim Raté'yi düşünün! Sadık hizmetkârlarımız Rata ve Ratane'ı düşünün!"

Ama o böyle konuşurken kabuğunun çenetleri yavaş yavaş kapanıp olağan boyutlarını almış.

"Ratine!" diye bağırarak delikanlı.

"Götür bu istiridyeyi!" demiş peri.

Ratin istiridyeyi alınca dudaklarına bastırmış. Dünyadaki en değerli varlık onun içindeymiş ne de olsa!

Deniz çekilmiş. Çatlayan dalgalar, Samobrives kıyısını tatlı tatlı dövüyor. Kayaların arasında su birikintileri var. Granit, cilalı abanoz gibi parlıyor. Yapışkan yosunların üzerinde yürüyoruz, zarları patlayıp sıvılarını fişkırtıyor dışarı. Kaymamaya dikkat etmeli, düşmek çok can yakabilir.

Bu kıyıda ne çok yumuşakça var, koca salyangozlara benzeyen katırboncukları, midyeler, taraklar, sukestaneleri, özellikle de milyonlarca istiridye.

En güzellerinden yarım düzinesi deniz bitkilerinin altında saklanıyor. Yanılıyorum: Yalnızca beş tane var. Altıncının yeri boş!

İşte şimdi istiridyeler, açık denizin serin meltemini içlerine çekmek için güneşin ışınlarıyla açılıyorlar. Bu sırada da dertli bir ezgi duyuluyor, tıpkı kutsal haftada okunan uzun bir ilahi gibi.

Yumuşakçaların çenetleri ağır ağır açılmış. Saydam püsküllerinin arasında kolayca tanınabilecek birkaç yüz belirmiş.

Biri Raton, baba, bir filozof, bir bilge, yaşamı her haliyle kabul etmeyi bilen biri.

"Kuşkusuz, fare olduktan sonra yeniden yumuşakçaya dönmek can sıkıcı bir durum, ama değiştiremediğimiz şeye boyun eğip olayları olduğu gibi kabul etmeliyiz!" diye düşünmüş.

İkinci istiridyenin içinde, gözlerinde şimşekler çakan, kızgın bir yüz kıpırdanmış. Boş yere kabuğundan dışarı atlamaya uğraşıyormuş! Ratanne Hanım'mış bu ve şöyle diyormuş:"

Bu aşağılayıcı hapisshanede kapalı kalmak ha, Ratopolis¹ kentimizde en önde gelen ben hem de! İnsan evresine gelince büyük bir hanımefendi, belki de bir prenses olacaktım!... Ah sefil Gardafour seni!"

Üçüncü istiridyenin içinde kuzen Raté bön suratını buruşturup duruyormuş, açık yürekli bir koca bebekmiş, biraz da ödle, tıpkı bir tavşan gibi en ufak gürültüde kulaklarını dikiveriyormuş! Size şunu söylemeliyim ki, elbette, kuzen olarak kuzinine kur yapıyormuş. Ratine ise biliyoruz ki bir başkasını seviyormuş ve de Raté o kişiyi bütün hücreleriyle kıskanıyormuş.

¹ Ratopolis: "Fareler şehri".(ç.n.)

"Ah ah!..." diyormuş, "İki kabuk arasında yamyassı olmak, ne talih! Fareyken en azından koşup kaçabiliyor, kedilerden ve kapanlardan kurtulabiliyordum! Ama burada, bir düzine benzerimle beni toplamaları yeterli, midyecinin kaba bıçağı hoyratça açacak beni, zengin bir adamın sofrasında yerimi alacağım ve yutulacağım... belki de canlı canlı!"

Dördüncü istiridyenin içinde aşçı Rata varmış, yetenekleriyle çok gurur duyan, bilgisinden pek

kurumlanan bir şef.

"Melun Gardafour!" diye bağıriyormuş. "Onu bir elime geçireyim, öbür elimle boynunu koparacağım! Güzel mi güzel yemekler pişiren, adını yemeklere veren ben, iki kabuk arasına yapışıp kaldım. Ya karım Ratane..."

"Buradayım," demiş beşinci istiridyeden gelen bir ses. "Üzülme benim zavallı Rata'cığım! Sana yaklaşmasam da senin yanındayım! Seninle yaratılış merdivenini birlikte çıkacağız!"

İyi kalpli Ratane! Kısa, şişman bir kadın, sade, alçakgönüllü, kocasını seven ve tıpkı onun gibi efendilerine çok bağlı.

Sonra kederli ağıt, iç karartıcı bir tonda yeniden başlamış. Satıldıkları yere götürülmeyi bekleyen birkaç yüz istiridye de bu ağlayıp inleme konserine katılmış. İnsanın yüreğini sıkıştırıyormuş bu durum. Kızlarının artık yanlarında olmadığını bilselermiş, baba Raton ve anne Ratonne'un acısına acı eklenirmiş!

Birden hepsi susmuş. Kabuklar kapanmış.

Gardafour kumsala gelmiş çünkü, üzerinde uzun büyücü cüppesi, başında da geleneksel külahı varmış, acımasız görünümüyle kaygı uyandırıyor. Yanında, pek esaslı giyinmiş Prens Kissador yürüyor. Bu soylu efendinin ne kadar kendini beğenmiş olduğunu hayal bile edemezsiniz, zariflik taslamak için nasıl da kırıyormuş.

"Neredeyiz?" diye sormuş prens.

"Samobrives sahilinde, prens hazretleri," diye dalkavukça karşılık vermiş Gardafour.

"Peki şu Raton ailesi nerede?..."

"Hoşunuza gitmek için iyice yapıştırdığım yerde hâlâ!"

"Ah, Gardafour," demiş prens bıyıklarını burarak, "şu küçük Ratine! Büyüledim kaldım! Benim olmalı o! Bana hizmet etmen için para veriyorum sana, eğer başaramazsan vay haline!..."

"Prens hazretleri," demiş Gardafour, "gücüm askıya alınmadan önce bütün bu fare ailesini yumuşakçaya çevirdim, ama insan yapamazdım! Yalnız Peri Firmenta bu güce sahip!..."

"Peki öyleyse Gardafour, neden onunla işbirliği yapmadın?"

"Ona defalarca önerdim prens hazretleri. İkimiz birlikte dünyanın efendisi olurduk!... Ama beni reddetti!"

"Beceriksiz!" diye karşılık vermiş prens, eşi benzeri olmayan bir kendini beğenmişlikle. "Ben olsam başarılıydım! Neyse, şu küçük ahmağın kabuğu nerede peki?"

İkisi birlikte, Gardafour'un Ratine'i bulmayı umduğu yere gitmek için sahile inmişler.

O anda, kumsalın öbür yanında iki kişi belirmiş. Peri Firmenta ile genç Ratin'miş bunlar. Ratin, sevgilisini saklayan çifte kabuğu büyük bir dikkatle kalbinin üzerinde tutuyormuş.

Birden prensle büyücüyü fark etmişler. Yakışıklı delikanlının beti benzi atmış.

"Gardafour, burada ne arıyorsun? Yine o kötü dalaverelerinden birini mi çevirmeye geldin?" demiş peri.

"Firmenta, gücünü benimkiyle birleştirmeyi neden kabul etmedin?" diye sormuş büyücü.

"İyilik meleği kötülük ciniyle birleşecek ha, asla olmaz!"

"Peri Firmenta, biliyorsun ki şu sevimli Ratine için deli oluyorum, ama o, benim çapımda bir soylu beyefendiyi reddedecek kadar ihtiyatsız! Eh ne istersen veririm sana, eğer onu genç kıza çevirdiğinde benim olursa..." demiş bunun üzerine Prens Kissador.

"Onu genç kıza çevirdiğimde, tercih ettiği kişinin olacak o," diye karşılık vermiş Firmenta.

"Ah şu haddini bilmez Ratin; Gardafour onu eşeğe çevirmekte hiç zorluk çekmeyecek, kulaklarını uzatayım da görsün!" diye yanıtı yapıştırmış Prens Kissador.

Bu hakaret karşısında, delikanlı yerinden sıçramış. Saygısızlığını cezalandırmak için prensin üzerine atlayacakmış ki peri elini tutmuş.

"Öfkeni yatıştır," demiş. "Öç almanın zamanı değil, günün birinde prensin hakaretleri kendi aleyhine dönecek. yapacağını yap da gidelim."

Ratin söz dinlemiş ve istiridyeyi bir kez daha öptükten sonra ailesinin yanındaki yerine koymuş. Sonra o ve peri çekilip gitmişler.

Ama Prens Kissador ve Gardafour olup biteni anlamışlar. O anda, yükselmeye başlayan deniz Samobrives kıyısını kaplamasaymış Ratine'i ele geçirmeleri işten bile değilmiş. İki de yükselen sulardan kaçacak zamanı zar zor bulabilmiş.

Kısa süre içinde su, dışarıda kalan son burunları da örtmüş, her şey açık denizin gökyüzüyle birleştiği ufka dek ortadan kaybolmuş.

Ama sağ tarafta, daha yüksek birkaç kaya suyun dışında kalmış. Fırtına, kabaran dalgaları kıyıya fırlattığında bile, yükselen sular bu kayaların tepesine ulaşamıyormuş.

İşte prensle büyücü oraya sığınmışlar. Hiçbir tehlike yokmuş onlar için. Daha yukarı çıkararak kuru toprağa kavuşabilirlermiş. Sahilde sular tekrar çekildiğinde gidip değerli istiridyeyi arayacaklar ve hazinesiyle birlikte alıp gtreceklermiş. Aslında prens çok kızgınmiş. Prensler, hatta krallar ne kadar güçlü olurlarsa olsunlar, o zamanlarda perilere karşı hiçbir Şey yapamazlarmış, eğer o mutlu çağlara geri dönecek olsaydık yine oyle olurdu.

İşte peri ile genç Ratin kumsalın yukarisında yeniden belirmiş. Prens Kissador'la Gardafour da görünmeden onları gözetlemek için hemen saklanmışlar.

Birazdan göreceğiniz gibi, önce doğru bir iş yaptıkları, ama sonra yanıldıkları anlaşılmış.

Yakışıklı delikanlı, Peri Firmenta'nın yanında duruyor, peri de Şöyle diyormuş:

"Evet, Şimdi deniz yükseldiğine göre Raton ve ailesi de insanlığa doğru bir basamak ykselecekler. Onları yumuşakadan balığa çevireceğim ve bu biçimi aldıklarında düşmanlarından korkacak bir Şey kalmayacak."

"Onları avlarsalarsa bile mi?... " demiş Ratin.

"Sakin ol! Ben onlara göz kulak olacağım."

Talihsizlik bu ya, Gardafour, perinin dediklerini duymuş ve bir plan yapmış.

"Beni izleyin prens hazretleri," demiş karaya yönelerek.

Prens Kissador sabırsızlıkla ona eşlik etmiş.

O zaman Peri Firmenta, değneğini, sular altında kalan Samobrives sahiline doğru uzatmış. Raton ailesinin kabukları aralanmış. İçlerinden, bu yeni dönüşümden çok mutlu, kıpır kıpır balıklar çıkmış.

Baba Raton: Kahverengimsi, yanında düğmeleriyle, iyi kalpli, saygıdeğer bir kalkanbalığı; eğer insan yzly olmasaymış, sol yanındaki iki koca gözüyle bakacakmış size.

Bayan Ratonne: Solungaç kapağındaki koca çıkıntı ve birinci sırt yzgecindeki sivri dikenlerle bir trakonya balığı; yanar döner renkleriyle gerçekten de çok güzelmiş.

Matmazel Ratine: Güzel ve zarif bir in mercanbalığı; siyah, kırmızı ve gök mavisi karışımı giysisiyle neredeyse yarı saydam ve hayli ekiciymiş.

Rata: Yaman bir turnabalığı; uzun gövdesi, gözlerine kadar uzanan ağzı, keskin dişleri, minyatür bir köpekbalığını andıran öfkeli duruşuyla şaşkırtıcı bir açgözlülüğe sahipmiş.

Ratane: Pembe etli, besili bir alabalık; benekleri, narçiçeği rengi, pullarının gümüşü zeminine çizilmiş iki hilal biçimiyle, ağzının tadını bilen birinin sofrasına yakışmış.

Son olarak da kuzen Raté: Yeşilimsi gri sırtlı bir mezigit. Ama doğanın bir cilvesi, ya da belki Gardafour'un bir kötülüğü yüzünden, yalnızca yarısı balıkmış kuzenin! Evet! Gövdesi bir kuyrukla sona ermiyormuş da hâlâ iki kabuğun arasında sıkışıp kalmışmış! Gülünçlüğün bu kadarı olur! Zavallı kuzen!

Mezigit, alabalık, turnabalığı, mercanbalığı, trakonya ve kalkanbalığı, Firmenta'nın değneğini salladığı kayanın dibindeki berrak sulara sanki "Teşekkürler iyi peri, teşekkürler!" diyorlarmış.

Gardafour alçakça tasarılarını başarıya ulaştırmak için yalnızca bu fırsatı bekliyormuş.

Gerçekten açık denizden gelen bir kütle yaklaşmış ve daha da belirginleşmiş. Kırmızımsı mizana direği ve rüzgârın şişirdiği flokuyla bir şalupaymış bu. Serin bir meltemin yardımıyla koyun dibine varmış.

Prens ile büyücü güvertedeymiş; tayfalar avladıkları her şeyi onlara satacakmış. Sürtme ağı denize bırakılmış. Dipte dolaştırılan bu kocaman keseye türlü türlü yüzlerce balık, yumuşakça ve kabuklu hayvan yakalanırmış: Yengeçler, karidesler, ıstakozlar, pisibalıkları, kedibalıkları, dilbalıkları, çivisiz kalkanbalıkları, levrekler, barbunyalar, benekli kırlangıçbalıkları, kefaller, kaya barbunyalrı ve başka bir sürü balık!

Demek ki, kabuklu hapishanesinden yeni kurtulan Raton ailesini nasıl da bir tehlike bekliyormuş! Talihsizlik olur da ağa yakalanırlarsa bir daha kurtulamazlarmış!

İşte o zaman kalkan, trakonya, alabalık, balıkçıların koca elleriyle tutulup toptancıların sepetlerine atılacak, bir büyük başkente gönderilecek, orada da hala kıpır kıpır oynarken balıkçıların mermerlerine dizilecekmiş; prensin alıp götürdüğü mercanbalığı ise sevgilisi Ratin için sonsuza dek yitip gidecekmiş!

Ama hava değişmeye başlamış. Deniz kabarıp yükselmiş. Rüzgâr esmiş. Fırtına patlamış. Sağanak inmiş, kasırğa kopmuş.

Çalkantı gemiyi korkunç bir biçimde sallıyormuş. Yırtilan ağı geri çekmeye zaman bulamamışlar; dümencinin çabalarına karşın şalupa kıyıya sürüklenerek sığ kayalıklara çarpıp parçalanmış. Prens Kissador ile Gardafour batan gemiden zar zor kaçabilmiş. Ne yazık ki, balıkçıların özverisi sayesinde kurtulmuşlar.

Raton ailesinin kurtulması için bu fırtınayı koparan iyi kalpli periymiş sevgili çocuklar. Yüksek bir kayanın üzerinde, yanında yakışıklı delikanlı ve elinde de sihirli değneğiyle duruyormuş.

Raton ile ailesi, sakinleşen suların altında sevinçle zıp zıp oynamışlar. Kalkan dönmüş de dönmüş; trakonya cilveyle yüzmüş; turna, içine küçük balıkların dolduğu güçlü çenelerini bir açmış bir kapamış; alabalık kırıtıyormuş; mezgıt ise kabuktan kuyruğuyla beceriksizce hareket ediyormuş. Güzel mercanbalığına gelince, Ratin'in kendisine koşmasını bekler gibiymiş. Evet! Ratin de istiyormuş böyle yapmayı ama peri onu tutmuş.

"Hayır," demiş, "Ratine senin hoşuna gitmeyi becerdiği biçime girmeden olmaz!"

Ratopolis kenti bayağı güzel bir kentmiş. Ne Avrupa'da, ne Asya'da, ne Afrika'da, ne Okyanusya'da, ne de Amerika'da bulunan, ama bir yerlerde var olan, adını unuttuğum bir krallıktaymış Ratopolis.

Neyse, Ratopolis'in çevresindeki manzara, bir Hollanda manzarasına çok benziyormuş. Serinmiş, yeşilmiş, temizmiş, berrak akarsular, güzel ağaçların gölgelediği kanallar, dünyanın en mutlu sürülerinin otladığı çayırlar varmış.

Bütün kentler gibi Ratopolis'in de sokakları, meydanları, bulvarları varmış, ama bu bulvarlarda, meydanların, sokakların iki yanında evler yerine göz kamaştırıcı peynirler yükseliyormuş; gravyerler, kırmızı mumlu peynirler, kaşarlar, hellimler, yirmi çeşit peynir... Peynirlerin içi katlar, daireler, odalar halinde oyuk oyukmuş. İşte burada, bilge, alçakgönüllü ve öngörülü kalabalık bir fareler cumhuriyeti yaşıyormuş.

Saat galiba yediymiş. Biraz sonra gece olacaktı. Günlerden pazarmış. Erkek ve dişi fareler, aileleriyle, akşam meltemini içlerine çekmek için geziniyorlarmış. Bütün hafta evin erzağını yenilemek üzere çalıştıktan sonra yedinci gün dinleniyorlarmış.

Prens Kissador, yanından ayrılmayan Gardafour'la birlikte, Ratopolis'teymiş o sırada. Raton ailesinin üyelerinin, bir süre balık olduktan sonra yeniden fareye dönüştüğünü öğrenmişler. Bu yüzden de gizli oyunlarını hazırlamaya gelmişler.

"Evet, yine şu lanet olası periye borçlular yeni dönüşümlerini!" diye tekrarlayıp duruyormuş prens.

"Olsun, daha iyi! Şimdi onları yakalamak daha rahat olacak!" diye karşılık vermiş Gardafour. "Balıklar çok kolay kaçıp kurtuluyor! Şimdi fare olduklarına göre güzelce ele geçireceğiz onları!"

"Acaba doğru mu söylüyorsun Gardafour!"

"Bir kez egemenliğiniz altına girince, güzel Ratine derebeyliğiniz için deli olacak sonunda!" diye eklemiş büyücü.

Bu sözleri duyan kendini beğenmiş budala kasılıyor, hindi gibi kabarıyor, gezinen güzel dişi farelere kaş göz işaretleri yapıyormuş.

"Gardafour," demiş, "kaybedecek bir dakikamız bile yok!"

"Her şey hazır prens hazretleri, Ratine kurduğum tuzaktan kaçamayacak!"

"Nerede bu tuzak?"

"İşte!"

Gardafour meydanın köşesine konulmuş, yapraklardan yapılmış zarif bir çardak göstermiş.

"Bu çardakla mı Ratine'i ele geçirmeyi umuyorsun?"

"Evet prens hazretleri!"

"Nasıl peki?..."

"Göreceksiniz, size söz veriyorum, güzel kız bugün sarayınızda olacak. O zaman da zekanızın keskinliğine ve kişiliğinizin çekiciliğine dayanamayacak, nasıl dayansın?"

Bizim ahmak, büyücünün bu kaba dalkavukluklarını bir güzel yutmuş!

"İşte geliyor," demiş Gardafour, "gelin prens hazretleri, o bizi görmemeli!"

İkisi birlikte yan sokağa geçmiş.

Gelen Ratine'miş gerçekten de, ama ona Ratin eşlik ediyormuş. Sarışınlara özgü güzel yüzü ve zarif fare hatlarıyla ne kadar da çekiciymiş! Delikanlı ona şöyle diyormuş:

"Ah sevgili Ratine, çoktan bir küçükhanım oldun sen! Eğer seninle hemen evlenmek için yeniden fare olabilseydim hiç duraksamazdım! Ama bu olanaksız..."

"Eh sevgili Ratin'im benim, beklemek gerek..."

"Beklemek! Hep beklemek!"

"Ne önemi var, mademki seni sevdiğimi ve sonsuza dek yalnızca senin olacağımı biliyorsun! Zaten iyi kalpli peri bizi koruyor, kötü Gardafour'dan da Prens Kissador'dan da korkacak bir şeyimiz yok artık..."

"O haddini bilmeze, o budalaya gününü göstereceğim..." diye bağırmış Ratin.

"Hayır Ratin'ciğim, olmaz! Kavga çıkarmaya kalkışma! O güçlü, onu savunacak muhafızları var!... Sen ölürsün, ben n'olurum peki o zaman! Sabret, sabır gerektiğine göre, ve güven bana, seni sevdiğime göre!..."

Ratine bunları öyle kibarca söylemiş ki delikanlı dayanamamış. Onu göğsüne bastırılmış, küçük ayaklarını öpmüş. Ratine gezinmekten kendini biraz yorgun hissettiği için "Ratin, işte hep altında dinlendiğim çardak! Eve gidip annemle babama, şenliğe gitmek üzere onları burada beklediğimi söyler misin?" demiş ve çardağın altına girmiş.

Ansızın kuru bir gürültü duyulmuş, tıpkı gerilmiş haldeyken bırakılan bir yayın çatırtısı gibi...

Yapraklar sinsî bir kapanı gizliyormuş! Bundan kuşkulanan Ratine yaya dokununca çardağın

önüne bir kafes kapanmış ve farecik de kapana kısılmış!

Ratin bir öfke çığığı savurmuş, buna Ratine'in umutsuzluk çığığı karşılık vermiş, onu da, Prens Kissador'la birlikte koşup gelen Gardafour'un zafer çığığı yanıtlamış. Delikanlı boş yere kafese asılıp parmaklıkları kırmaya çalışmış, boşu boşuna! Çok büyük bir öfkeye kapılarak prensin üzerine atlayıp onu boğmak istemiş...

Ama Gardafour'un bir işaretiyle bir düzine uşak ortaya çıkmış. Ratin, yakalanırsa yardım ve destek bulamayacağını anlamış. Talihsiz Ratine'i, kaçırانların elinden kurtarmak için gidip yardım aramak en iyisiymiş.

Ratopolis'in ana caddesinden kaçarak o da böyle yapmış zaten.

Bu sırada Ratine fare kapanından çıkarılmış; Prens Kissador dünyanın en kibar, en zarif edasıyla ona şöyle diyormuş:

"Elimdesin küçüğüm, artık benden kaçamayacaksın!"

Raton ailesi, Ratopolis'in en sevimli evlerinden birinde, görkemli bir Hollanda peynirinin içinde yaşıyormuş. Salon, yemek odası, yatak odaları, çalışmak için gereken bütün odalar zevkli ve konforlu bir biçimde düzenlenmişmiş. Çünkü Raton ve ailesi, kent'in ileri gelenlerindenmiş ve herkesten sevgi ve saygı görüyorlarmış.

Bu eski duruma geri dönüş, bizim iyi yürekli ve saygıdeğer filozofumuzun kendini beğenip kibirlenmesine yol açmamış. Nasılsa yine öyleymiş, tutkularında ölçülü, gerçek bir bilge, La Fontaine'in fareler meclisine başkan yapacağı türden bir fare. Görüşlerine uymakta yarar varmış. Ama ne var ki, damla hastalığına tutulmuş ve hastalık onu büyük koltuğuna çakılı bırakmadığı zamanlarda koltuk değneğiyle yürüyormuş. Bu rahatsızlığı, aylarca yaşadığı Samobrives sahilinin rutubetine bağlıyormuş. En iyi diye bilinen ılıcalara gittiği halde hastalığı artarak dönmüş. Bu durum onun için daha da üzücüymüş, çünkü -çok tuhaf bir olgu- damla hastalığı yüzünden daha sonra geçireceği dönüşümlere uygun değilmiş. Gerçekten de ruhgöçü bu zengin hastalığına yakalananlarda gerçekleşemiyormuş. Dolayısıyla Raton, damlalı oldukça, fare olarak kalacaktı.

Ama Ratonne filozof değilmiş. Halini bir düşünün; hanımefendi, soylu bir hanımefendi olduğunda basit bir fare, hem de damla hastalığına tutulmuş bir fare mi kocası olacaktı yani! Utançtan ölmüş doğrusu! Bu yüzden de her zamankinden daha hırçın, daha çabuk öfkelenir olmuş, kocasıyla kavga çıkarmaya bahane arıyor, doğru dürüst verilmediği için doğru dürüst yerine getirilmeyen emirleri konusunda hizmetçilerini azarlıyor, sonuçta bütün ev halkına dünyayı dar ediyormuş.

"Sizi iyileştirmek gerek beyefendi," diyormuş, "ben sizi buna zorlamayı bilirim!"

"Daha ne isterim ki canım," diye karşılık veriyormuş Raton, "ama korkarım bu olanaksız, fare olarak kalmayı kabullenmem gerekecek..."

"Fare mi! Ben bir farenin karısı mı olacağım! Neye benzerim o zaman! Öte yandan kızımız da toprağı olmayan bir oğlana aşık! Ne utanç verici! Düşünün ki günün birinde ben prenses oldum, Ratine de prenses olacak!..."

"Demek ki ben de prens olacağım," demiş Raton şakayla karışık.

"Siz mi, prens mi, fare ayakları ve kuyruğuyla mı? Bakın hele beyimize!"

Bütün gün Ratonne Hanım'ın böyle sızlanıp durduğu işitiliyormuş. Çoğunlukla öfkelerini kuzen Raté'den çıkarmaya çalışıyormuş. Zavallı kuzen alay konusuymuş. Bu kez de dönüşüm tam olarak gerçekleşmemiş. Raté yarı fareymiş, ön tarafı fare, arka tarafı balıkmış; gövdesi bir mezgit kuyruğuyla son buluyormuş -bu da onu kesinlikle gülünç yapıyormuş. Bu koşullar altında güzel Ratine'e ya da Ratopolis'in öbür güzel dişi farelerine kolaysa gitsin de kendini beğendirsini!

"Peki ben doğaya ne yaptım ki bana böyle davranıyor, ne yaptım?" diye bağıriyormuş kuzen.

"Lütfen şu çirkin kuyruğu saklar mısınız!" diyormuş Bayan Ratonne.

"Olmaz teyze!"

"O zaman kes onu sersem, kes!"

Aşçı Rata bu kesme işlemini gerçekleştirmeyi önermiş. Ama hizmetçi Ratane, kuzenin yardımına koşmuş. Oysa usta şef, bu mezgit kuyruğunu en iyi biçimde usulünce hazırlayacakmış. O günkü gibi bir bayram günü için tam bir ziyafet olacakmış!

Ratopolis'te bayram mı? Evet sevgili çocuklar! Raton ailesi herkesin yer alacağı şenliklere katılmaya niyetleniyormuş. Yola çıkmak için Ratine'in dönmesini bekliyorlarmış.

O sırada evin kapısında gösterişli bir at arabası durmuş. Peri Firmenta'nın arabasıymış bu; peri işlemeli ve yaldızlı giysileriyle koruduğu fareleri ziyarete gelmiş. Onlara duyduğu dostluk hiç azalmamış. Ratonne'un gülünç hırslarına, Rata'nın acayip böbürlenmelerine ara sıra gülse de Raton'un sağduyusuna çok önem veriyor, güzel Ratine'e bayılıyor ve evliliğinin gerçekleşmesine uğraşıyormuş. Hem perinin huzurunda, Ratonne Hanım delikanlının prens bile olmayışını başına kakmaya cesaret edemiyormuş!

Peri çok iyi karşılanmış, bütün yaptıkları ve yapacakları için teşekkürle boğmuşlar onu.

"Size çok ihtiyacım var Peri Hanım!" demiş Ratonne. "Ah, ne zaman soylu bir hanımefendi olacağım ben?"

"Sabır! Sabır!" diye yanıt vermiş Firmenta. "Son aşamalardan da geçmeniz gerek, bu biraz zaman alıyor!"

"Kısa kesemez miyiz şu işi?"

"Doğa buna izin vermez."

"Yeniden fareye dönüştüğüm halde bir mezgit kuyruğu taşımamı mı istiyor doğa?" diye bağırmış kuzen acınacak bir yüz ifadesiyle. "Peri Hanım, beni şundan kurtaramaz mısınız?..."

"Ne yazık ki hayır!" diye karşılık vermiş Firmenta. "Bu kuyruk kişiliğinizin bir parçası. Bir sonraki dönüşümde yok olması gerekiyordu. Gerçekten pek talihsizsiniz! Büyük olasılıkla adınız Raté¹ buna yol açıyor! Yine de umut edelim ki kuşa dönüştüğünüzde fare kuyruğunuz olmasın!"

"O o, o aşamaya geldiğimizde kuşhanenin kraliçesi olmak istiyorum!" diye bağırmış Ratonne Hanım.

"Ben de kümesin kralı!" demiş Rata.

"Ben de güzel, besili bir hindi dolması!" diye eklemiş iyi kalpli Ratane safça.

1 Rate : Fransızcada "geç kalmış, treni kaçırmış, dikış tutturamamış, tutunamamış" anlamına gelen sözcük.(ç.n.)

"Ne olacağınız varsa onu olacaksınız!" diye lafi yapıştırmış Raton. "Bana gelince, ben fareyim ve kuşkusuz fare kalacağım, üstelik, bildiğim birçok kuş gibi tüylerini kabartıp durmaktansa fare olmak yeğdir!"

"Ne adam!" diye küçümseyerek mırıldanmış karısı.

Bu sırada kapı açılmış. Genç Ratin görünmüş, solgun, bitkin bir haldeymiş. Birkaç sözcükle fare kapını meselesini ve Ratine'in nasıl hain Gardafour'un tuzağına düştüğünü anlatmış.

"Ah, demek öyle, hâlâ mücadele etmek istiyorsun demek lanet olası büyücü! Öyle olsun! Kozumuzu paylaşacağız!" diye karşılık vermiş peri.

Evet sevgili çocuklar, bütün Ratopolis bayram yapıyormuş, anne babalarınız sizi oraya götürebilseydi bayağı eğlenirdiniz doğrusu. Düşünün bir! Bin bir renkli kağıtlarla süslü geniş kemerler, bayraklarla donatılmış caddelerin üzerinde yapraklarla, dallarla hazırlanmış taklar, duvar halılarıyla bezenmiş evler, havada daireler çizen havai fişekler, her köşebaşında müzik, inanın bana, fareler dünyanın en iyi korolarına taş çıkartıyormuş. İnce, tatlı mı tatlı bir sesleri varmış, anlatılmayacak kadar sevimliymiş. Şarkı söyledikleri zaman insan sanki bir armoni orkestrası dinler gibi oluyormuş. Kendi bestecilerinin, Rassinî, Ragner, Rassenet¹ ve daha nicelerinin bestelerini öyle güzel yorumluyorlarmış ki!

Ama asıl hayranlığınızı uyandıracak olan şey, evrendeki bütün farelerin ve fare olmadıkları halde bu anlamlı ada layık olanların oluşturduğu bir geçit alayımı.

¹ Rassinî, Ragner, Rassenet: "Rossini, Wagner ve Massenet"yi çağrıştıran "fare besiciler"! (ç.n.)

Harpagon'a¹ benzeyen, patilerinde cimrilere özgü o değerli mücevher kutusunu taşıyan fareler görülüyormuş; çıplak fareler, savaşın kahraman yaptığı, bir rütbe şeridi daha elde edebilmek için bütün insan türünü boğazlamaya hep hazır yaşlı askerler; tıpkı Afrika'daki zuhaf askerlerini taklit edenlerin yaptığı gibi, burunlarında gerçek birer kuyruk taşıyan hortumlu fareler; alçakgönüllü ve ağırbaşlı kilise fareleri; hükümetlerin hesabına gelen mallara sivri burunlarını daldırmaya alışmış kiler fareleri; özellikle de olağanüstü bir balenin adımlarını, sıçrayışlarını gerçekleştiren dans fareleri!

¹ Harpagon: Moliere'in Cimri adlı komedisinin baş kahramanı, pintiligin simgesi.(ç.n.)

İşte bir araya gelen bu parlak alemin ortasında, perinin peşinde ilerliyormuş Raton ailesi. Ama bu göz kamaştırıcı gösteriyi hiç görmüyorlarmış. Anne babasının sevgisinden, nişanlısının aşkından kaçırılan Ratine'den, zavallı Ratine'den başka bir şey düşünmüyorlarmış!

Böylece büyük meydana varmışlar. Fare kapanı hâlâ orada, çardağın altındaymış ama Ratine yokmuş. Kuşkusuz uzaklara, çok uzaklara sürüklenip götürülmüş.

"Kızımı bana geri verin!" diye bağıryormuş Ratonne Hanım, artık bütün tutkusu kızını bulmakmış.

Onu duymak gerçekten öyle acıklıymış ki sanki bayram eden kente bir hüznün perdesi iniyormuş!

Peri boş yere Gardafour'a duyduğu öfkeyi gizlemeye çalışıyormuş. Dudaklarını büzdüğü, bakışlarının her zamanki yumuşaklığını yitirdiği görülüyormuş.

Meydanın gerisinde büyük bir gürültü kopmuş. Prensler, dukler, markilerden, kısacası göz kamaştırıcı giysileri içinde ve silahlı muhafızlarının eşliğinde görkemli soylulardan oluşan bir geçit

alayımış bu.

En önemli topluluğun başında Prens Kissador seçiliyormuş; gözüne girmeye çalışan bütün bu küçük insanlara gülücükler dağıtıyor, üstünlük taslayarak selam veriyormuş.

Prens arkada sıralanmış uşaklarının ortasında, zavallı güzel bir dişi fare zar zor sürünerek ilerliyormuş. Ratine'miş bu fare; çevresi öyle bir sarılıymış, farecik öyle sıkı gözetim altındaymış ki kaçmayı aklına bile getiremiyormuş. Gözyaşlarıyla dolu güzel gözleri, benim sizlere söyleyebileceğimden çok daha fazlasını anlatıyormuş. Yanında yürüyen Gardafour, bakışlarını bir an bile Ratine'in üzerinden ayırmıyormuş. Ah, bu sefer tam anlamıyla yakalamışmış onu!

"Ratine... kızım!..."

"Ratine... nişanlım!" diye bağırmışlar Ratonne ile Ratin, boşuna ona ulaşmaya çabalayarak.

Prens Kissador'un Raton ailesini nasıl da alaylı bir gülüşle selamladığını, Gardafour'un da Peri Firmenta'ya nasıl kışkırtıcı bakışlarla baktığını görseydiniz! Güçsüz peri yenilmiş! Gardafour cinlere özgü gücünden yoksun bırakılmış olmasına karşın zafer kazanmış, hem de yalnızca doğal bir tuzak, yani bir fare kapanı kullanarak! Bu sırada soylu beyefendiler prene yeni ganimetinden dolayı iltifatlar yağdırıyormuş. Bizim ahmak nasıl da kendini begenmiş bir tavırla karşılıyormuş bu iltifatları, orasını varın siz düşünün artık!

Ansızın peri kolunu uzatmış, değneğini sallamış ve hemen yeni bir dönüşüm meydana gelmiş.

Baba Raton damla hastalığı yüzünden fare kalsa da, Ratonne Hanım bir dişi papağana dönüşmüş, Rata tavuskuşuna, Ratane kaza, kuzen Raté de balıkıla. Ama bu sefer de kör talih kuzenin yakasını bırakmamış, güzel bir kuş kuyruğu yerine tüyelerinin altında berbat bir fare kuyruğu kımıldayıp duruyormuş!

Tam o sırada, soylu beyler topluluğunun arasından bir güvercin zarifçe havalanmış; Ratine'miş bu!

Prens Kissador'un afallamasını, Gardafour'un öfkesini bir düşünün hele! Saraylılar ve hizmetkârlar, hepsi de yıldırım hızıyla kaçıp uzaklaşan Ratine'in peşine düşmüş.

Ama sahne değişti. Ratopolis'in büyük meydanında değiliz artık, büyük ağaaların çerçevelediği hayranlık verici bir manzara bu. Göğün dört bir yanından binlerce kuş yaklaşıyor, yeni dostlarını karşılamaya geliyorlar.

Tüyelerinden gurur, ötüşünden mutluluk duyan Ratonne Hanım kibar kibar oynaşmaya koyuluyor; kaz oluşu yüzünden büyük bir utanç duyan Ratane ise nereye saklanacağını şaşırıyor.

Rata -bağışlayın, Don Rata- kendi köşesinde kabarıp duruyor. Sanki bütün ömrü boyunca tavuskuşuyumuş sanırsınız! Zavallı kuzense, üzerinde kalan şu fare kuyruğunu düşünerek alçak sesle mırıldanıyor:

"uvalladık gene!"

Gökyüzü en güzel ışıklarıyla aydınlanmış, sanki Kuzey kızılığının parlaklığıyla yıkanyormuş. Ağaçların yaprakları ışıl ışıl olmuş, esintiyle bin bir rengi daha da canlanan yıldızlar gibi, meltemde ağır ağır oynuyorlarmış.

Boşluktan, küçük sevinç çığlıkları atan bir güvercin geçmiş; havada en zarif daireleri çizerek delikanlının omzuna gelip hafifçe konmuş.

Güzel Ratine'miş bu, kanatlarını çırparak nişanlısının kulağına şöyle fısıldadığı duyulabiliyormuş:

"Seni seviyorum Ratin'im, seni seviyorum!"

Şimdi neredeyiz sevgili çocuklar? Yine tanımadığım ve adını bilmediğim o ülkelerden birindeyiz! Ama bu seferki çok güzel, gidip görmenizi salık veririm. Tropikal kuşağa özgü ağaçların çevrelediği engin manzaralarıyla, masmavi göğe biraz sert hatlarla yükselen Budist mimari tarzındaki tapınaklarıyla Hindistan'a benziyor, halkı da Hintlilere. Hatta kutsal ırmaklara girmiş, taslarını suya daldırıp çıkararak Vişnu'ya tapan insanlar bile görülüyor!

Şu kervansaraya girelim. Dev bir hanı andırıyor ve kapısı her gelene açık. Raton ailesi burada toplanmış, eksik yok. Peri Firmenta'nın önerisine uyarak yolculuğa çıkmışlar. Gerçekten de, kendilerini savunabilecek kadar güçlü olmadıklarına göre, en güvenli adım, prensin intikamından ve büyücünün gazabından kaçmak için Ratopolis'ten ayrılmakmış. Ratonne, Ratane, Ratine, Rata ve Raté basit birer evcil kuşmuş. Hele bir yırtıcı hayvana dönüşsünler, onları yenmek o kadar da kolay olmayacakmış!

Evet, basit birer evcil kuş, üstelik kaza çevrilen iyi kalpli Ratane en korunmasızlarıymış. Bu yüzden de kervansarayın avlusunda tek başına dolaşıp duruyormuş. Dertli sesi duyuluyormuş, en katı yürekleri bile sızlatacak gibiymiş. Sanki başına gelen talihsizliklerin şarkısını söylüyormuş.

"Yazık! Ne yazık! Güzel bir alabalık, beğenilen bir fare olduktan sonra bir kaza dönüşmek, evcil bir kaza, şu kümes kazlarından birine, herhangi bir aşçının adi kestanelerle doldurabileceği bir kaza hem de!"

Bu düşünceyle iç geçirmiş:

"Kim bilir belki de kocamın aklına gelir böyle bir şey! Çünkü beni küçük görüyor artık! Böyle sıradan bir kaza öyle soylu bir tavuskuşu nasıl olur da şu kadarcık saygı duyar ki! Ah, ne talihsizim!"

Sonra biraz düşünüp ayağını gagasına götürmüştü:

"En azından hindi olsaydım biraz daha kalburüstü olurum, ama değilim! Rata da artık beni beğenmiyor!"

Bu sırada, kendini beğenmiş Rata avluya girmiş. Ama doğrusu ne güzel bir tavuskuşuymuş! En güzel renklere boyanmış, hafif ve hareketli tepeliğini sallıyormuş. Çiçeklerle işlenmiş ve değerli taşlarla doldurulmuş gibi görünen tüylerini dikmiş. Tüylerinin muhteşem yelpazesini ve kuyruk teleklerini kaplayan ipeksi püskülleri kocaman açmış. Bu hayranlık verici kuş, külrengi yumuşak tüyleri ve kahverengi mantosunun altında hiç de çekici olmayan şu kaza nasıl tenezzül edebilirmiş ki?

"Sevgili Rata'cıgım," demiş kaz.

"Adımı söylemeye kim cüret ediyor?" diye karşılık vermiş tavuskuşu.

"Ben!"

"Bir kaz! Kim bu kaz?..."

"Ben sizin Ratane'ınızım!"

"Aa, ıyyy! Ne korkunç! Yolunuza gidin rica ederim!"

"Sevgili Rata'cığım..."

"Olmaz dedim size. Kim olduğunuzu bilmiyorum, bilmek de istemiyorum!"

Gerçekten kendini beğenmişlik insana ne budalaca sözler söyletiyor!

Zaten daha yukarılardan örnek almış bu kibirli! Efendisi Ratonne daha mı çok sağduyu gösteriyormuş sanki? Rata'nın Ratane'a davrandığı kadar küçümseyerek davranmıyor muymuş kocası Raton'a?

Hah işte Ratonne görünmüş, kocası, kızı, Ratin ve kuzen Raté'yle birlikte.

Ratine, kül rengi mavimsi tüyleri, yanar döner renklerdeki yeşil yaldızlı boynu, kızıl göğsü ve kanatlarındaki beyaz lekelerle, güvercin olarak çok güzelmiş.

Ratin bakışlarıyla nasıl da yiyip bitiriyormuş onu! Güvercin de yakışıklı delikanlının çevresinde kanat çırparken ne ahenkli bir gurultu çıkarıyormuş!

Saygıdeğer Raton, koltuk değneğine yaslanmış, hayranlıkla kızına bakıyormuş. Onu çok güzel buluyormuş. Ama kesin olan bir şey var ki Ratonne Hanım kendini daha da güzel buluyormuş.

Ah, doğa ne iyi etmiş de onu papağana dönüştürmüş! Konuşuyor da konuşuyormuş! Don Rata'yı bile kıskandıracak kadar güzel olan kuyruğunu kat kat açıyormuş. Boynundaki yumuşak sarı tüyleri parlak göstermek için güneş ışınlarının altına gelip duruyor, yeşil tüylerini, mavimsi teleklerini nasıl da işveyle sallıyormuş bir görseniz! Gerçekten de Doğu papağanlarının en güzel örneklerinden biriymiş.

"Eh, yazgından hoşnut musun nonoşum?" diye sormuş ona Raton.

"Nonoşunuz falan yok artık burada!" diye karşılık vermiş kuru bir sesle. "Kullandığımız ifadeleri ölçüp biçmenizi ve aramızdaki mesafeyi unutmamanızı rica ediyorum!"

"Bana mı söylüyorsun? Kocana mı?..."

"Bir papağanın kocası bir fare mi olacak! Çıldırıldınız mı azizim!"

Ve Ratonne Hanım daha da kasılarak gerdanını kabartmış, Rata da onun yanında çalım satıyormuş.

Bunun üzerine Raton, gözünde değerini hiç mi hiç yitirmeyen hizmetçisine dostça bir işaret yapmış. Sonra da şunları söylemiş:

"Ah kadınlar! Kadınlar! Görüyor musunuz kendini beğenmişlik başlarını döndürünce -hatta döndürme bile- nasıl oluyorlar! Neyse filozofluğu elden bırakmayalım biz!"

Bu aile kavgası sırasında kuzen Raté ne yapıyormuş peki? Açıkça söylemek gerekirse, kaderin ona karşı adaletsizliğinden yakınmaya hakkı varmış. Neden mi! Türüne ait bile olmayan o uzantıyı taşıyormuş hâlâ! Bir mezzit kuyruğuyla fare olduktan sonra, şimdi de bir fare kuyruğuyla balıkçıl olmak! Ama bu iş böyle sürüp giderse, canlılar hiyerarşisinde yükseldikçe durumu daha da içler acısı olacaktı!

Dolayısıyla durup dinlenmeden sızlanıyormuş bahtsız kuzen. İyi yürekli amcası ve kuzini boş yere onu avutmaya çalışıyorlarmış.

Orada, avlunun bir köşesinde, düşünceli balıkçıların yaptığı gibi tek ayağının üzerine tünemiş, beyazlığı ince siyah çizgilerle daha çok belli olan gövdesini, kül rengi tüylerini ve melankolik bir biçimde geriye yatmış tepeliğini göstererek duruyormuş.

"Yo Raton amca, hayır kuzin Ratine, bırakın beni!" diyormuş. Kemirgen kuyruğunu kimse görmesin diye saklanmaya çabalıyormuş! Aslında insana dönüşmek için sabırsızlanıyormuş, salt hayvanlara özgü bu kuyruk süsünden sonunda kurtulacağını umuyormuş.

Yolculuklarına devam edip ülkeyi olanca güzelliği içinde hayranlıkla seyretmeleri söz konusu olmuş.

Ama Ratonne Hanım yalnızca kendine hayranmış, Don Rata da öyle. Bütün aradıkları kendilerini görebilecekleri bir ayna ve onları seyredecek bir kalabalıkmış.

Bu yüzden de tercihen, çekiciliklerini sergileyip gönül okşayıcı sözleri doya doya içlerine çekmek için kentlere ve kasabalara gitmek istiyorlarmış -bu konuda, yalnızlığın çok daha çekici geldiği genç Ratin ve tatlı güvercininden farklı düşünüyorlarmış.

İşte bunun üzerine tartışırken yeni biri belirmiş kervansarayın kapısında.

Ülkedeki rehberlerden biriymiş bu, Hintli gibi giyinmiş, yolculara hizmet etmeye gelmiş bir adam.

"Arkadaş, göreceğin ilginç ne var burada?" diye sormuş Raton.

"Benzersiz bir harika, çöldeki büyük Sfenks," diye yanıt vermiş rehber.

"Çölde mi!" demiş küçümsemeyle Ratonne Hanım.

"Biz çöl görmeye gelmedik buraya!" demiş Don Rata.

"Yo, bugünlük çöl çöl olmaktan çıkıyor, çünkü sfenks şenliği yapılacak ve dünyanın dört bir köşesinden onu görmeye gelenler var!" diye yanıt vermiş rehber.

Bizim kendini beğenmiş kuşları sfenkse götürmek için iyi bir bahaneymiş bu. Ratine ve nişanlısı için nereye götürülürlerse götürsünler önemi yokmuş, yeter ki birlikte gitsinler! Kuzen Raté ile zavallı kaz Ratane'a gelince, zaten çölün derinliklerine sığınmak istiyorlarmış.

"Yola koyulalım," demiş Ratonne Hanım.

"Yola koyulalım," demiş rehber.

Göz açıp kapayınca kadar kervansaraydan ayrılmışlar, bu rehberin, kılık değiştirdiği için tanınmayan ve onları yeni bir tuzağa çeken Gardafour olduğundan kuşkulanmamışlar.

Ne muhteşem bir sfenksmiş bu, ünü dünyayı tutan Mısır sfenkslerinden kat kat güzelmiş. Bunun adı Romiradour sfenksiymiş ve dünyanın sekizinci harikasıymış. Raton ailesi, geniş bir düzlüğün kıyısına gelmiş; gür ormanlarla çevrili düzlüğün gerisinde, karları hiç erimeyen sıradağlar yükseliyormuş.

Bu düzlüğün ortasında mermerden yontulmuş bir hayvan getirin gözünüzün önüne. Otların üzerine yatmış, yüzü dosdoğru karşıya bakıyor, ön ayaklarını üst üste koymuş, gövdesi tıpkı bir tepe gibi uzanmış. En az beş yüz ayak uzunluğunda ve yüz ayak genişliğindeymiş, başı da yerden seksen ayak yukarıdaymış.

Hemcinslerinin ayırıcı özelliği olan o anlaşılmaz hava, bu sfenkste de varmış. Binlerce yıldır sakladığı sırrı ele vermemiş hiç. Ama kocaman beyni, gezmek isteyen herkese açılmış. Ayaklarının arasındaki bir kapıdan giriliyormuş oraya. İç merdivenlerden gözlerine, kulaklarına, ağzına, kafasının üzerinde dikilen saç ormanına ulaşılmıyormuş.

Dahası, bu canavarın kocamanlığını iyice anlayın diye söylüyorum, göz çukurlarında on kişi rahatça durabilirmiş, kulak kepçelerine otuz, burun kıkırdaklarına kırk, balo verilecek kadar büyük ağzına altmış ve Amerika'daki bir orman kadar sık saçları arasına da yaklaşık yüz kişi sığarmış. Dolayısıyla dört bir yandan ona soru sormaya değil, -yanılıırım korkusuyla hiç yanıt vermiyormuş çünkü- tıpkı Maggiore Gölü'ndeki¹ adalardan birinde bulunan Saint-Charles heykeli gibi onu görmeye geliyorlarmış. Ne var ki, söz konusu heykel ne kadar ünlü olursa olsun, sfenksin bileğine bile yetişemezmiş.

1 Maggiore Gölü: Orta Alpler'de, İsviçre-İtalya arasında bulunan bir göl.(ç.n.)

Sevgili çocuklar, insan dehasının övünç kaynağı olan bu harikayı daha fazla betimlemeyeceğim sizlere. Ne Mısır Piramitleri, ne Babil'in Asma Bahçeleri, ne Rodos Heykeli, ne İskenderiye Feneri ne de Eyfel Kulesi onunla kıyaslanamaz. Coğrafyacılar Romiradour sfenksinin hangi ülkede bulunduğunu saptayınca ben size haber vereceğim, siz de herhalde tatilde gider görürsünüz onu.

Ama Gardafour biliyormuş sfenksin yerini, Raton ailesini oraya götürüyormuş. Raton ailesine herkesin oraya toplanacağını söyleyerek alçakça kandırıyormuş onları. Tavuskuşuyla papağanın özellikle canını sıkacaktı bu durum! Olağanüstü sfenks konusunda hiç kuşku duymuyorlarmış. Doğrusu Gardafour da Ratonne Hanım ile Don Rata'nın acı acı söylenmekten geri kalmayacağını biliyor, ama buna aldırımıyormuş!

Tahmin edebileceğiniz gibi, büyücü ile Prens Kissador aralarında bir plan yapmışlar. Bu yüzden prens orada, yakındaki bir ormanın kıyısında, yaklaşık yüz muhafızıyla bekliyormuş. Raton ailesi sfenksin içine kapatılır kapatılmaz, tıpkı kapana tutulmuş gibi yakalanacaklarmış.

Eğer yüz adam, beş kuş, bir fare ve genç bir aşığı ele geçirmeyi beceremezse, bunları doğaüstü bir

güç koruyor demekmiş.

Onları beklerken prens gidip gidip geliyormuş. Çok büyük sabırsızlık belirtileri gösteriyormuş. Güzel Ratine için girişimlerinde yenilgiye uğramış olmak onu öfkeden kudurtuyormuş. Ah, Gardafour gücünü yeniden toplamış olsaymış şu aileden nasıl da öç alacaktı! Ama ne yaparsınız! Büyücü hala güçsüzlüğe mahkûmmuş ve gücüne yeniden kavuşması için daha birkaç hafta gerekiyormuş.

Ama bu arada bütün önlemler iyice alınmış. Görünüşte ne Ratine ne de yakınları, işkencecilerinin çevirdiği dolaptan kaçamayacaktı.

O anda, küçük kafilenin başında ilerleyen büyüğü görünmüş, muhafızlarının çevrelediği prens ise müdahale etmeye hazır beklemiş.

Baba Raton, damla hastalığına karşın hızlı yürüyormuş. Havada iri daireler çizen güvercin ara sıra gelip Ratin'in omzuna konuyormuş. Daldan dala uçan papağan, söz verilen kalabalığı görebilmek için havaya yükseliyormuş. Tavuskuşu dikenlere takılıp yırtılmasın diye kuyruğunu özenli bir biçimde katlayarak tutuyormuş, Ratane ise koca perdeli ayaklarının üzerinde badi badi yürüyormuş. Arkalarından, gagasını eğmiş, fare kuyruğunu öfkeyle havada savurarak ilerleyen balıkçıl gidiyormuş. Kuyruğu cebine sokmaya, demek istediğim kanadının altına sokmaya çok uğraşmış, ama kanadı çok kısa olduğu için vazgeçmek zorunda kalmış.

Sonunda yolcular sfenksin dibine varmışlar. O zamana dek hiç böyle güzel bir şey görmemişlermiş.

Bu arada Ratonne Hanım'la Don Rata rehberle sorular soruyorlarmış: "Bize söz verdiğiniz o kalabalık nerede peki?"

"Siz canavarın kafasına ulaşır ulaşmaz ortaya çıkacaklar. Oradan kalabalığa hakim olacaksınız ve fersah fersah ötelerden çepeçevre görüleceksiniz."

"Eh, öyleyse çabuk girelim içeri!" demiş Ratonne Hanım.

"Girelim," demiş Gardafour.

Hepsi birlikte, hiçbir şeyden kuşkulandıktan içeri girmiş. Rehberin, dev hayvanın ayakları arasındaki kapıyı üzerlerine kapatarak dışarıda kaldığını fark etmemişler bile.

İçerisi, sfenksin yüzündeki açıklıklardan sızan ışık sayesinde, merdivenler boyunca yarı aydınlıkmış.

Bir süre sonra, saygıdeğer Raton'un sfenksin dudakları arasında gezindiği, Ratonne Hanım'ın burnun ucunda kendini beğendirmeye çalışan tavırlarla uçup durduğu, Don Rata'nın da sfenksin tepesinde, güneş ışınlarını engelleyecek kadar kabardığı görülebiliyormuş.

Genç Ratin ile genç Ratane ise sağ kulak kepçesine yerleşmiş, birbirlerine tatlı sözler fısıldıyorlarmış.

Sağ gözde, gösterişsiz tüyleri seçilemeyen Ratane; sol gözde, içler acısı kuyruğu görülemeyen kuzen Raté varmış.

Raton ailesi, yüzün bu farklı noktalarında, ufkun en uç sınırına dek uzanıp giden göz kamaştırıcı manzarayı seyretmek için kusursuz bir biçimde konum almış.

Hava çok güzelmiş. Gökte tek bir bulut bile yokmuş. Yerde de hiç pus yokmuş.

Ansızın, ormanın kıyısında hareketli bir kütle ortaya çıkmış. İlerlemiş, yaklaşmış. Romiradour sfenksinin hayranları mıymış bunlar yoksa?

Hayır! Bunlar mızraklar, kılıçlar, oklar ve yaylarla silahlanmış adamlarmış. Sıkı bir topluluk halinde ilerliyormuş. Kötü bir niyetleri olabilirmiş ancak.

Gerçekten de başlarında Prens Kissador, onun arkasında da rehber giysisini çıkartmış olan büyücü varmış. Raton ailesi mahvolacağını hissetmiş, tabii kanatlı olan aile üyeleri havaya uçup kaçmazsa.

"Kaç, sevgili Ratine'im!" diye bağırarak nişanlısı. "Kaç!... Beni bırak bu alçak adamların eline!"

"Seni asla terk etmeyeceğim!" diye yanıtlamış Ratine.

Kaldı ki kaçmaya çalışmaları çok düşüncesizce olurmuş. Bir ok güvercini de, papağanı, tavuskuşunu, kazı, balıkçılı da delip geçebilirmiş. Sfenksin derinliklerine saklanmak daha iyiymiş. Belki de muhafızların kovalamasından kaçabilir ve gece bastırıldığında prensin okçularından korkmadan gizli bir çıkıştan geçip kurtulabilirlermiş.

Ah, Peri Firmenta'nın, koruması altındaki bu hayvanlara bu yolculukta eşlik etmiyor oluşu ne acıymış!

Bu sırada delikanlının aklına bir fikir gelmiş, bütün iyi fikirler gibi çok basit bir fikir: İçeriden, kapının arkasına barikat kurmak. Gecikmeden öyle yapmışlar.

Tam zamanıymış, çünkü Prens Kissador, Gardafour ve muhafızlar, sfenkse birkaç adım kala durmuş, bağırarak mahkûmlara teslim olmalarını buyuruyorlarmış.

Canavarın dudaklarından çıkan, çok belirgin bir hayır! Aldıkları tek yanıt bu olmuş.

Bunun üzerine muhafızlar kapıya hücum etmiş; koca kaya parçalarıyla saldırdıkları için kapının daha fazla dayanamayacağı besbelliymiş.

Ama o anda sfenksin saçlarını hafif bir sis kaplamış, sis dağılınca, son kıvrımlardan çıkarak Romiradour'un kafasında ayakta duran Peri Firmenta belirmiş.

Bu mucizevi görüntü karşısında muhafızlar durmuş, sonra da geri çekilmişler. Ama Gardafour onları yeniden saldırı konumuna getirmeyi başarmış: Darbeleri altında kapının tahtaları sarsılmaya başlamış.

Artık doğüstü bir müdahaleden başka bekleyecek bir şey yokmuş ve bu müdahale de olanca gücüyle gerçekleşmiş.

Gerçekten, peri, elinde titreyen değneğini yere doğru indirmiş...

Ansızın, darmadağın olan kapıdan öyle beklenmedik bir saldırı gelmiş ki!

Bir dişi kaplan, bir ayı, bir panter muhafızların üzerine atılmış. Dişi kaplan, pas rengi postuyla

Ratonne'muş. Ayı, dikilmiş tüyleri, açılmış pençeleriyle Rata'ymış. Panter, korkunç bir biçimde sıçrayan Ratane'miş. Bu son dönüşümle üçü de yırtıcı hayvanlar olmuş.

Aynı anda Ratine zarif bir ceylana dönüşmüş, kuzen Raté ise korkunç bir sesle anıran bir damızlık eşeğe. Ama kem talihe bakın! Balıkçıl kuyruğunu yitirmemiş, bu kez de sağrısının bittiği yerden bu kuyruk sarkıyormuş! Kaderden kaçılmıyor kesinlikle!

Bu arada, kocaman üç yırtıcıyı görünce muhafızlar bir an bile duraksamamış: Sanki popolan tutuşmuş gibi tabanları yağlamışlar. Hiçbir şey tutamazmış onları, çünkü Prens Kissador'la Gardafour en baştan örnek olmuş muhafızlara. Canlı canlı yutulmak belli ki işlerine gelmiyormuş.

Prensle büyücü ormana ulaşabilmişse de muhafızlarından yaklaşık yirmisi o kadar şanslı değilmiş. Kaplan, ayı ve panter yollarını kesmeyi başarmış. Bunun üzerine zavallıların aklına ancak sfenksin içine sığınmak gelmiş, az sonra sfenksin kocaman ağzına yığılmışlar.

Kötü olmasına kötü bir fikirmiş bu ama anladıklarında iş işten geçmiş bile.

Peri Firmenta değneğini yeniden uzatmış ve tüyler ürpertici kükremeler duyulmuş, göğün sınırlarına varan gök gürültüleri gibi yayılmış kükremeler.

Sfenks aslana dönüşmüş.

Hem de ne aslan! Yelesi dikiliyor, gözleri alevler saçıyormuş. Sonra müthiş çenesi çiğneme işlemine başlamış... Göz açıp kapayınca kadar, Prens Kissador'un muhafızlarından geriye hiçbir şey kalmamış; hepsi korkunç hayvanın dişleri tarafından öğütülmüşler.

Bunun üzerine Peri Firmenta yavaşça yere atlamış. Kaplan, ayı ve panter, tıpkı hayvan terbiyecisinin üzerlerinden gözünü ayırmadığı vahşi hayvanların, terbiyecinin ayaklarının dibine gelip durduğu gibi, sürünerek perinin ayaklarının dibine gelmişler.

O zamandan beri de sfenks, Romiradour aslanı olmuş.

Aradan zaman geçmiş. Raton ailesi, kesin olarak insan biçimini almış; yalnızca, hala filozof olduğu kadar damla hastası olan baba, fare olarak kalmış. Onun yerinde öbürleri olsaymış bu işe kızar, bağıra çağıra kaderde bir adaletsizlik olduğunu söyler, yaşama lanet ederlermiş. Ama o gülümsemekle yetiniyor, alışkanlıklarını değiştirmesi gerekmediği için mutlu olduğunu söylüyormuş.

Ne olursa olsun, fare de olsa, zengin bir soyluymuş. Karısı Ratopolis'teki eski peynirinde oturmaya razı olmadığı için, büyük bir kentte, yine bilinmeyen bir ülkenin başkentinde, görkemli bir sarayda yaşıyormuş ama bu yüzden fazladan bir gurur da duymuyormuş. Gururu, daha doğrusu övünmeyi, düşes olan Ratonne Hanım'a bırakmış. Kadının sarayın odalarında nasıl gezindiğini bir görseniz, kendine baka baka aynaları eskitecekmiş neredeyse!

O gün, Dük Raton büyük bir özenle tüylerini fırçalamış, kendisinden beklenebilecek kadar giyinip kuşanmış. Düşese gelince, en güzel süs eşyalarını takınmış; baskılı kadife, krepdöşin, ipek, pelüş, saten, ceylan derisi ve hareli kumaşın birbirine karıştığı, çiçek yaprak işlemeli bir elbise giymiş; elbisenin siyah kehribar, safir ve inci işlemeli, yerlerde sürünen, metrelerce uzunlukta eteği, Ratonne'un kadın olmadan önce taşıdığı çeşitli kuyrukların yerine geçiyormuş; parıl parıl ışıltılar saçan elmaslar, becerikli Arakhne'nin daha incisini daha esaslısını öremeyeceği türden danteller, Rembrandt şapka, şapkanın üzerinde de çiçekler -yani en son moda ne varsa onlar.

Ama, bu abartılı giyim kuşam da nereden çıktı, diye soracaksınız. Şu yüzden:

Sarayın şapelinde, sevimli Ratine ile Prens Ratin'in düğünü kutlanacak bugün. Evet Ratin, kaynanasının hoşuna gitmek için prens olmuş. Nasıl mı? Bir prenslik satın alarak. Tamam! Prensliklerin fiyatları bugünlerde inişte olsa da bir hayli pahalı olsa gerek. Kuşkusuz! Dolayısıyla Ratin, incinin bir bölümünü bu alışverişe feda etmiş; Ratine'in istiridyesinde bulunan ve değeri milyonlar eden şu ünlü inciye unutmadınız değil mi!

Evet Ratin zengin olmuş. Ama zenginlik onun ve onunla evlenerek prenses olacak olan nişanlısının zevklerini değiştirdi sanmayın sakın! Yoo! Annesi düşes olsa da Ratine hâlâ bildiğiniz alçakgönüllü genç kızmış, genç Ratin de her zamankinden daha çok seviyormuş onu. Genç kız, portakal çiçekleriyle süslü beyaz tuvaletinin içinde öyle güzelmiş ki!

Elbette Peri Firmenta'nın, biraz da kendi marifeti olan bu düğüne katılmaya geldiğini söylemeye gerek yok.

Kısacası bütün aile için büyük bir günmüş. Don Rata da gösterişliymiş. Eskiden aşçı olmasından ötürü, şimdi haliyle politikacı olmuş. Üzerindeki, Fransız Yüksek Meclisi üyesi giysisi gibi güzeli yokmuş; ona pahalıya patlamış olsa gerek bu giysi, içini dışına çevirince de senatör kostümü oluyormuş çünkü -bu da pek yararlıymış.

Ratane artık kaz değilmiş ve bu durumdan çok hoşnutmuş. Eşliki bir hanımefendiymiş artık. Kocası bir zamanlar takındığı hor gören tavırlarını affettirmiş, ona geri dönmüş, hatta karısının çevresinde dört dönen soylu beyleri kıskanıyormuş bile.

Kuzen Rat'ye gelince... Neyse birazdan gelecek, dilediğiniz gibi bakarsınız ona.

Konuklar, ışıklarla donatılmış, iek kokularıyla doldurulmuş, en zengin mobilyalada süslenmiş, artık günümüzde yapılmayan duvar kaplamalarıyla -çünkü pencereleri ağırlık vermeden çevreliyor ve ışık geçiriyormuş bu kaplamalar- döşenmiş büyük salonda toplanmışlar.

Prens Ratin'in düğününe katılmak için dünyanın dört bir tarafından gelenler olmuş. Soylu beyler ve hanımlar, bu sevimli çiftin düğün alayında yer almak istemiş. Sarayın başhademesi, tören için her Şeyin hazır olduğunu duyurmuş. Bunun zerine görüp görebileceğiniz en güzel tören alayı şapele doğru ilerlemeye başlamış.

Parkın sık ağalıkları arasına gizlenmiş orkestralardan gelen ahenkli bir müzik duyulmuş. Sanki iekler bile, genç çiftin Şerefine bir zafer marşı alıyormuş.

Bu kelli felli insanların defilesi en az bir saat sürmüş. En arkadan gelen topluluklardan birinde kuzen Rat görünmüş.

Bayağı yakışıklı bir delikanlıymış inan olsun, sarayda giyilen türden pelerini, her selam verişinde yerleri süpüren gösterişli bir tyn süslediği şapkasıyla son moda giyinmiş.

Kuzen marki olmuş, takdir edersiniz ki aileye hiç de aykırı dşmyormuş. Güleryüz gösteriyor, zarif davranıyormuş. Böyle olunca da iltifatlar eksik olmuyormuş. Sonuç olarak iyi huylu bir insanmış, konukları alçakgönüllülükle karşılıyormuş. Ne var ki yüzünde bir hüzün, duruşunda hafif bir rahatsızlık fark edilebiliyormuş. Gözlerini sık sık aşağı indiriyor, kendisine yaklaşanlardan bakışlarını kaçırıyor. Nedenmiş acaba bu sakınım? Artık, saraydaki herhangi bir dk ya da prens kadar insan değil miymiş yoksa?

Böylece, düğün alayındaki yerinde, ahenkli adımlarla, tören adımlarıyla ilerliyormuş. Belki de geride kalmayı yeğlermiş. Ama olmaz, öbür soyluları izlemesi gerekiyormuş, salonun köşesine gelince yukarı çıkmak için dönmek zorunda kalmış... Felaket!...

Giysisinin etekleri arasından, saray pelerininin altından bir kuyruk çıkıyormuş, bir eşek kuyruğu! Bir nceki dönüşümünün bu utanç verici kanıtını boş yere gizlerneye çalışıyormuş!... Ondan asla kurtulamayacağı söylenmiş bir kere!

İşte sevgili çocuklar, yaşama kötü başlayınca doğru yolu bulmak bayağı zor oluyor. Kuzen artık insanmış. Son aşamaya varmış! Onu bu kuyruktan kurtaracak yeni bir dönüşüme bel bağlayamazmış! Son nefesine kadar taşıyacakmış onu!

Zavallı kuzen Rat!

Böylece Prens Ratin ile Prensese Ratine'in düğün törenleri son derece görkemli bir biçimde, adeta birbirleri için yaratılmış o yakışıklı delikanlıyla o güzel genç kıza yaraşacak şekilde kutlanmış.

Şapelden dönerken düğün alayı yine aynı sırayı izlemiş. Hem de tavır ve davranışlardaki aynı nezaket, aynı usullere uygunluk, kısacası, görünüşte, ancak yüksek tabakada rastlanır cinsten bir soylu duruş hala sürüyormuş.

Eğer bütün bu beylerin sonradan görme olduğu, ruhgöçü yasaları sayesinde birçok küçültücü evreden geçtikleri, önceden ruhsuz yumuşakçalar, akılsız balıklar, beyinsiz kuşlar, akıl yürütmeden yoksun dörtayaklılar olduğu ileri sürülürse, ben de şu yanıtı veririm: Onları bu kadar eksiksiz, kusursuz görünce hiç tahmin edilmiyor öyle olduğu. Zaten görgü kuralları da tıpkı tarih ya da coğrafya gibi öğrenilir. Bu işe kendini vermek yeter. Ancak, insan ne olabildiğini düşünerek daha alçakgönüllü davranırsa iyi olurdu, insanlık kazançlı çıkardı bundan.

Düğün töreninden sonra, sarayın büyük salonunda görkemli bir yemek verilmiş. Ziyafette, yüzyılın ilk aşçıları tarafından hazırlanmış ambrosia¹ yendiğini, Olympos'un en iyi mahzenlerinden getirilmiş nektar² içildiğini söylesek yine de abartmış olmayız.

1 Ambrosia: Tanrıların yemegi.(ç.n.)

2 Nektar: Tanrıların içkisi.(ç.n.)

Sonunda şölen bir baloyla sona ermiş, güzel Hint rakkaseleri ve zarif Mısır çengileri, Doğu'ya özgü giysileri içinde gelip hayranlık uyandırıcı danslarıyla gösterişli topluluğu büyülemiş.

Prens Ratin, öyle uygun düştüğü için, Prensese Ratine'le birlikte kadril dansı yaparak baloyu başlatmış; Düşes Ratonne da kral soyundan bir derebeyinin kolundaymış. Don Rata bir büyükelçi hanımıyla, Ratane ise Brandenburg elektör prensinin öz yeğeniyle katılıyormuş dansa.

Kuzen Raté'ye gelince, kelleyi koltuğa alıp dansa kalkmak konusunda uzun süre tereddüt etmiş. Kenarda durmak ağrına gidiyormuş ama, evlenme önerisinde bulunamasa da dans etme önerisinde bulunmaktan mutluluk duyacağı güzel hanımları davet etmeye cesaret edemiyormuş bir türlü. Sonunda son derece kibar ve zarif bir kontesi dansa kaldırmaya karar vermiş. Bu hoş hanım daveti kabul etmiş... Pek iyi düşünüp taşınmadan belki de. İşte yeni çift Gungl'un bir valsinde fir dönenlerin arasına katılmış.

Ama işte olanlar olmuş! Dans pisti bir süre sonra durulmaz hale gelmiş! Kuzen Raté, vals yapan kadınların uzun eteklerine yaptığı gibi, eşek kuyruğunu kolunun altına toplamak istemiş. Ama merkezkaç kuvvetin etkisiyle kuyruk elinden kurtulmuş. İşte o zaman kayış gibi açılıp dans edenlere çarpmış, bacaklarına dolanmış, tehlikeli biçimde düşmelerine neden olmuş, son olarak da Marki

Rat 'yle zarif kontesi düşürmüş.

Utançtan yarı baygın haldeki kontesi alıp götürmeleri gerekmiş, kuzense tabana kuvvet, kaçmış oradan, kaçariken, bir daha dans edenlerin ortasına girmeyeceğine, biraz geç de olsa, yemin ediyormuş!

Bu can sıkıcı olayla şenlik sona ermiş. Gecenin derinliklerinde bir demet havai fişek göz kamaştırıcı bir halde yükselip saçılırken herkes geri dönmeye başlamış.

Prens Ratin'le Prens Ratine'in odası, elbette sarayın en güzel odalarından biriymiş. Prens, sahip olduğu paha biçilmez mücevherin kutusu gibi görüyormuş odayı. Size ne kadar anlatmaya çalışsam boşuna. Düşünebildiğiniz en görkemli odayı düşünün sevgili çocuklar, yine de gerçeği ondan kat kat güzelmiş.

İşte, şölen bitince, genç evliler şatafatlı bir şekilde bu odaya getirilmiş. Dük ve Düşes onlara eşlik etmiş, Peri Firmenta da aşklarını koruduğu yakışıklı delikanlıyla güzel genç kızdan ayrılmak istememiş. Kuşkusuz ortalıkta hiç görülmeyen Prens Kissador'dan ve Gardafour'dan korkacak bir şey yokmuş artık. Genç çift onların verebileceği zararlardan uzakmış... Ama yine de peri biraz kaygı duyuyormuş, sanki gizli bir önsezi gibi. Neye dayanıyormuş bu sezgi? Açıklayamıyormuş peri.

Ratane'in orada olduğunu, genç hanımına hizmet ettiğini söylemeye gerek yok tabii, artık karısından hiç ayrılmayan Don Rata da oradaymış; o anda öteden beri sevdiği kızı görmek kalbini kırsa bile kuzen Raté de yanlarındaymış.

Ama onlardan önce, iki kişi kimseye görünmeden odaya sızabilmiş. Peri Firmenta'da o tuhaf sezgiye yol açan buymuş. Ne kadar güçlü olursa olsun peride duvarların ardını görebilme yetisi yokmuş, bu daha üstün perilerin yeteneğiymiş yalnız.

Nitekim, bu iki kişi, anladınız elbette, Prens Kissador'la büyücü Gardafour'muş.

Aralarında şöyle bir konuşma geçmişti:

"Bana ne söz vermiştin, biliyorsun Gardafour!"

"Evet prens hazretleri, bu kez Ratine'i kaçırıp intikamınızı almaını hiçbir şey engelleyemez."

"Umarım öyle olur, hem Ratine Prens Kissador olduğu zaman herhalde pişmanlık duymak için haklı bir neden bulamayacak!"

Görüldüğü gibi şu budala hâlâ kendini çok beğeniyormuş. Yola gelmez bir huyu varmış.

"Ben de aynen öyle düşünüyorum," diye karşılık vermiş dalkavuk Gardafour.

"Bugün kendinden emin misin?" diye sormuş prens.

"Düşünün bir! Üç dakika sonra, büyücülük gücümü kaybetmeye mahkûm olduğum süre doluyor," diye yanıt vermiş Gardafour saatine bakarak. "Üç dakika sonra, değneğim Peri Firmenta'nınki kadar güçlü olacak, ama farklı bir şekilde. Firmenta, Raton ailesinin üyelerini insanoğlu düzeyine kadar çıkarttıysa, ben de en basit hayvanların düzeyine yeniden indirebilirim onları!"

"İyi öyleyse Gardafour, onları hayvan yapma işini sana bırakıyorum!..."

"Emrinizdeyim prens hazretleri!"

"Ama Gardafour, Ratin'le Ratine'in bu odada yalnız kalmasını istemiyorum!..."

"Kalmayacaklar, eğer onlar buraya varmadan bütün gücümü yeniden toplamış olursam!"

"Daha ne kadar zaman gerekiyor?"

"İki dakika!..."

"İki dakika ha!... İşte merdivenlerden çıkıyorlar!..."

"Çabuk prens hazretleri, saklanın!" demiş Gardafour. "Ben şu çalışma odasına saklanacağım ve zamanı gelince ortaya çıkacağım. Sizse şu büyük kapının arkasında durun ve ben 'Ratin, onun geldi!' diye bağırınca çıkın, bayağı gülünç bir sahneye tanık olacaksınız!"

"Anlaşıldı, ama sakın şu aptal rakibime hoşgörülü davranma!"

"İçiniz rahat olsun!"

İkisi de ortadan kaybolmuş.

Bunca badireler atlatan şu namuslu aileyi nasıl bir tehlike bekliyormuş, görüyorsunuz! Tahmin edemezlermiş ki! Prensle büyücünün bu kadar yakında olduğunu bilmiyorlarmış! Gardafour'un eski gücüne kavuşmak üzere olduğundan ve bu gücü iğrenç bir biçimde kullanacağından haberleri yokmuş!

Hâlâ endişeli olan Peri Firmenta'ya gelince, onun tek telaşı varmış: Gardafour'un bir yerlere saklanıp saklanmadığını görmek, bir perdenin arkasına, bir mobilyanın altına...

Firmenta bakmış...

Kimseler yokmuş!

Prens Ratin ile Prenses Ratine, baş başa kalacakları bu odaya gelince peri eski güvenini kazanmış.

Perinin genç çifte "Mutlu yaşayın!" dediği anda, yandaki bir kapı hızla, birdenbire açılmış:

"Daha değil!" diye bağırılmış korkunç bir ses ve herkesi tir tir titretmiş.

Gardafour ortaya çıkmış! Peri, elindeki sihirli değneğin titrediğini görünce büyü gücünün ona geri verildiğini anlamış. Firmenta bu talihsiz aile için artık hiçbir şey yapamazmış!

Öyle bir şaşkınlık çökmüş ki üstlerine! Önce hepsi donup kalmış. Sonra hep birlikte geri çekilmiş, perinin çevresinde, korkunç Gardafour'a karşı koyacak şekilde birbirlerine sokulmuşlar.

"İyi kalpli peri," diye bağırmışlar, "bizi yalnız mı bırakıyorsunuz? İyi kalpli peri, koruyun bizi!"

"Sizi korumak mı!" diye karşılık vermiş Gardafour. "Firmenta, sen gücünü onların uğruna tükettin, bense onları mahvetmek için bütün gücüme yeniden kavuştum! Ah, mücadele etmeyi sen istedin! Öyleyse mücadelede can vereceksin! Artık senin değneğin onlar için hiçbir şey yapamaz, oysa benimki!..."

Böyle diyerek Gardafour değneğini savurmuş; değnek havada daireler çizmiş, ıslık çalmış. Sanki doğaüstü bir can varmış değnekte.

Raton ve ailesi bayılmak üzereymiş. Perinin eli kolu bağlı olduğunu anlamışlar, çünkü daha üstün bir dönüşümle onları kurtaramıyormuş.

"Evet," diye bağırmış Gardafour. "Peri Firmenta, sen onları insana çevirdin! Eh ben de hayvana çevireceğim!"

"Acıyın, acıyın!" diye ınırıldanmış Ratine ellerini büyücüye doğru uzatarak.

"Acımak yok!" diye yanıtlamış Gardafour.

Ve devam etmiş:

"Değneğim ilk kime dokunursa o berbat bir maymuna dönüşecek!"

Gardafour böyle söyleyip talihsiz topluluğun üzerine yürümüş, Raton ailesi büyücü yaklaşınca sağa sola dağılmış.

Odanın içinde koşup durmalarını bir görseydiniz; kapılar kapalı olduğu için kaçamıyorlarmış; Ratin, Ratine'in nasıl bir tehlike içinde olduğunu düşünmeden onu sürüklüyor, ona siper olmaya çalışıyormuş.

Evet, asıl kendisi tehlike altındaymış, çünkü büyücü şu sözleri söylemiş:

"Sana gelince, yakışıklı delikanlı, Ratine yakında sana ancak iğrenerek bakacak!"

Bu sözleri duyan Ratine annesinin kucağına baygın bir halde yığılıp kalmış. Ratin kapının olduğu tarafa kaçmış ama Gardafour üzerine atılmış.

"Ratin, sonun geldi!" diye bağırmış büyücü.

Tıpkı bir kılıç gibi değneğini ona doğru savurarak bir hamle yapmış...

O anda kapı açılmış, prens ortaya çıkmış... Ve Ratin'i hedef alan darbe ona gelmiş.

Değneğin dokunduğu Prens Kissador, artık korkunç bir şempanzeymiş!

Öyle korkunç bir öfkeye kapılmış ki o zaman! Dış güzelliğini bunca beğenen, bunca çalım satıp

böbürlenen prens artık yüzünü gözünü buruşturup duran bir maymunmuş, upuzun kulakları, çıkık bir ağzı, dizlerine inen kolları, basık bir burnu, tüylerle kaplı sarımsı bir derisi varmış!

Odanın duvarlarından birinde bir ayna asılıymış. Prens aynaya bakmış!... Ve korkunç bir çığlık atmış. Beceriksizliğinden şaşkına dönen Gardafour'un üzerine çullanmış. Boynundan yakalamış ve güçlü şempanze kollarıyla boğmuş onu.

O zaman, yer yarılmış, bütün peri masallarında olduğu gibi yarıktan bir duman çıkmış ve kötü yürekli Gardafour, alevlerden bir burgacın ortasında gözden kaybolmuş.

Sonra Prens Kissador bir pencereyi açmış, bir zıplayışta dışarı çıkmış ve yakındaki ormana, hemcinslerinin arasına katılmaya gitmiş.

Bütün bu olayların en mükemmel biçimde son bulduğunu söyleyerek kimseyi şaşırtmayacağım, göz kamaştırıcı bir manzaranın ortasında, görme, işitme, koku alma, hatta tat alma duyularını tam olarak hoşnut edecek bir şekilde bitmiş her şey. Gözler, bir Doğu göğü altında dünyanın en güzel manzaralarını seyrediyormuş hayran hayran. Kulakları cennete özgü ezgiler dolduruyormuş. Burunlar, milyarlarca çiçekten damıtılmış, sarhoş edici kokuları soluyormuş. En lezzetli meyvelerin tadıyla yüklü bir hava değişiyormuş dudaklara.

Kısacası, mutlu ailenin tümü kendinden geçmiş, öyle ki Raton, Raton babanın ta kendisi, damla hastalığını hissetmiyormuş artık! iyileşmiş ve sevgili koltuk değneğini fırlatıp atmış!

"Aa," diye bağırması Düşes Ratonne, "artık damla hastası değil misiniz cicim?..."

"Evet doğru! Kurtuldum artık işte..." demiş Raton.

"Demek insanlar arasında yerinizi alabileceksiniz!..."

"Babacığım!" diye bağırması Prenses Ratine.

"Ah Mösyö Raton!" demiş Rata ile Ratane onu kutlayarak.

Peri Firmenta hemen gelip şöyle demiş:

"Gerçekten Raton, şimdi insan olmak yalnız size bağlı, eğer isterseniz ben..."

"İnsan olmak mı Peri Hanım?..."

"Evet tabii! İnsan ve dük, ben nasıl insan ve düşessem!..." diye yanıtı yapıştırmış Ratonne Hanımefendi.

"Vallahi de olmaz!" demiş bizim filozof. "Fareyim ben, fare kalacağım. Benim düşünceme göre böylesi daha iyi. Şair Menandros'un¹ yüzyıllar önce dediği gibi, köpek, at, öküz, eşek, hepsinden beter insan olmak, kusura bakmayın!"

¹ Menandros: (Yaklaşık olarak İÖ 342-292) Yunan komedyacı şairi.(ç.n.)

İşte sevgili çocuklar, bu masalın da sonu böyle. Raton ailesinin korkacağı hiçbir şey yok artık, ne Prens Kissador'un boğduğu Gardafour, ne de artık kendini taparcasına sevemeyecek olan Prens Kissador.

Demek ki artık çok mutlu olacaklar ve katıksız mutluluk denilen şeyi yaşayacaklar.

Zaten Peri Firmenta, onlara karşı gerçek bir sevgi besliyor ve kuşkusuz, iyiliklerini onlardan esirgemeyecek.

Yalnız, kuzen Raté'nin yakınmaya biraz hakkı var, çünkü eksiksiz bir dönüşüme uğramadı. Yazgısını kabullenemiyor bir türlü, şu eşek kuyruğu onu ifrit ediyor. Boş yere gizlemeye çalışıyor kuyruğu, ama kuyruk hep meydana çıkıyor!

İyi kalpli Raton'a gelince, o, ömrü boyunca fare kalacak, insanların düzeyine yükselmeyi düşüncesizce reddetmiş olmasını durmaksızın başına kakan Düşes Ratonne'a karşı. Huysuz hanımefendi acı acı söylenerek kafasını ütülediği zaman, Raton büyük fabl ustasının sözünü tekrarlamakla yetiniyor: "Ah kadınlar kadınlar! Yüzleri çokluk güzel, ama beyin, ne gezer!"

Rata ile Ratane'ın da karı koca olarak iyi geçinmeye devam ettiklerini belirtelim.

Prens Ratin ile Prenses Ratine'e gelince, çok mutlu yaşamışlar ve bir sürü çocukları olmuş.

Peri masalları genellikle böyle biter, ben de bununla yetineceğim, çünkü böylesi güzel.

MÖSYÖ *RE-DİYEZ* İLE
MATMAZEL *Mİ-BEMOL*

Noel Öyküsü

Kalfermatt okulunda yaklaşık otuz çocuktuk, altı on iki yaş arasında yirmi oğlan, dört dokuz yaş arasında on kız. Eğer bu Kalfermatt adındaki küçük kasabanın tam olarak nerede bulunduğunu bilmek istiyorsanız, coğrafya kitabımın 47. sayfasına göre İsviçre'nin Katolik kantonlarından birinde, Konstanz Gölü yakınlarında, Appenzel Dağları'nın eteğinde bulunuyor.

"Hey, siz, oradaki, Joseph Muller!"

"Buyrun Mösyö Valrügis!..." diye yanıt verdim.

"Ben tarih dersi işlerken siz ne yazıyorsunuz?"

"Not alıyorum efendim."

"Peki."

İşin doğrusu, öğretmen bize bininci kez Giyom Tel¹ ile acımasız Gessler'in öyküsünü anlatırken ben bir adam resmi çiziyordum. Öyküyü onun gibi iyi bilen kimse yoktu. Aydınlatması gereken tek bir nokta kalıyordu: İsviçreli kahramanın, oğlunun başına yerleştirdiği elma golden miydi, starking mi, ne tür bir elmaydı acaba -Havva Anamızın iyilik ve kötülük ağacından kopardığı elma kadar tartışmalı bir elma.

1 Giyom Tel ya da Wilhelm Tell: İsviçreli efsane kahramanı; ok atmadaki ustalığıyla ünlüdür(XIV.yy). Habsburglu yüksek adalet görevlisi Gessler'i selamlamayı reddedince ok atmadaki ustalığını ispatlamaya mahkûm edildi; oğlunun başı üzerine konan bir elmayı vurmaya başardı; bununla birlikte denemeyi başaramadığı takdirde bir oku da Gessler'e atmak için hazırlandığına inanıldığından hapsedildi; ama kaçmayı başardı ve Gessler'i öldürdü, daha sonra kendisi de bir nehirde kayboldu.(ç.n.)

Kalfermatt kasabası, dağın yazları güneş ışınlarının erişemediği yüzündeki "van" adı verilen çöküntülerden birinde kurulmuştur. Kasabanın bir ucunda yer alan, iri yeşil dalların gölgelediği okul, bir ilköğretim kurumunun sert görünümünü taşıyor. Görünüşü sevimli, havası temizdir; geniş, yeşillik bir avlusu, yağmur yağdığı zamanlar için üstü örtülü bir teneffüs yeri, dalların arasında kuş gibi şakıyan çanıyla küçük bir çan kulesi vardır.

Okulu yöneten Mösyö Valrügis'tir; ondan daha da katı, evde kalmış bir kız olan kız kardeşi Lisbeth'le yarı yarıya paylaşmışlar bu görevi. İki birlikte öğretime yetiyorlar: Okuma, yazma, matematik, coğrafya, tarih -İsviçre tarihi ve coğrafyası yani. Perşembe ve pazar dışında her gün dersimiz var. Saat sekizde, elde sepet ve kayışla bağlanmış kitap defterlerle geliniyor. Sepette öğleyin yiyeceğimiz şeyler var: Ekmek, söğüş et, peynir, meyve, yarım şişe de su katılmış şarap. Kitaplarda da öğrenilecek şeyler var: Dikteler, rakamlar, problemler. Saat dörtte, son kırıntısına kadar boşaltılmış sepetlerle eve dönülüyor.

"Matmazel Betty Clère?..."

"Buyrun Mösyö Valrügis..." diye karşılık verdi küçük kız.

"Dikte ettirdiğim şeye pek aldırıyor gibisiniz! Nerede kalmıştım söyleyin lütfen."

"Giyom'un şapkayı selamlamayı reddettiği anda..." dedi Betty dili dolaşarak.

"Yanlış!... Şapka'da değil elmadayız, ne tür bir elmaysa artık."

İyice utanan Matmazel Betty Clère, bana o çok sevdiğim bakışını yönelttikten sonra gözlerini indirdi.

"Kuşkusuz bu öyküyü okumak yerine şarkı olarak söyleseydik, şarkılara pek düşkün olduğunuz için daha çok keyif alırdınız!" dedi alaycı bir tavırla Mösyö Valrügis. "Ama bir müzisyen böyle bir konuyu müziğe aktarmaya cesaret edemez asla!"

Öğretmenimiz haklıydı belki. Hangi besteci yayları öyle titretebileceğini ileri sürebilirdi ki!... Ama yine de kim bilir?... Gelecekte?...

Mösyö Valrügis dikteye devam ediyor. Büyük küçük hepimiz kulak kesilmişiz. Sanki, Giyom Tel'in oku ıslık çalıyor sınıfın içinde... Son tatilden beri yüzüncü kez.

Mösyö Valrügis'in müziğe çok aşağı sırada, dar sınırlara kapatılmış bir yer verdiği kuşku yok. Haklı mı? O zamanlar bu konuda bir fikir edinemeyecek kadar küçüktük. Düşünün bir, ben en büyükler arasındayım ve daha on yaşına bile gelmemişim. Ama yine de, aramızdan rahat on kişi memleket şarkılanın, geceleri eş-dost toplantılarında söylenen eski lied'leri, büyük bayramlarda okunan marşları, Kalfermatt Kilisesi'nin orgu eşliğinde ayinlerde söylenen ilahileri çok seviyordu. O anlarda vitraylar titrer, kilise korosundaki çocuklar seslerini iyice tizleştirir, buhurluklar sallanır; ayetler, çoksesli kilise ezgileri, sözleri İncil'den alınmış, bir solistin yorumladığı ve koronun da tekrarladığı ilahiler sanki kokulu dumanların arasında havalanıyor gibidir...

Kendimi övmek istemiyorum, kötü bir duygu veriyor, kiliseye bağlı müzik okulunun birincilerinden olmama karşın, bunu söylemek bana düşmez. Şimdi, bana, Guillaume Muller ile Marguerite Has'ın oğulları, babasının ardından Kalfermatt'ta posta şefi olan bendeniz Joseph Muller'e, neden Re-diyez adı takıldığını ve neden, hancı jean Clère ile Jenny Rose'un kızları Betty Clère'in takma adının Mi-bemol olduğunu sorarsanız eğer, size şu yanıtı veririm: Sabırlı olun, yakında öğreneceksiniz. Gerektiğinden hızlı gitmeyin çocuklar. Kesin olan şuydu ki, biz birbirimizle hayatlarımızı birleştirmeyi beklerken seslerimiz hayran olunacak şekilde birleşiyordu. Bunları yazdığım sırada yaşımı başımı almış durumdayım çocuklar, o zamanlar bilmediğim şeyleri biliyorum -müzikte bile.

Evet! Mösyö Re-diyez Matmazel Mi-bemol'le evlendi, hem de çok mutluyuz, çalışarak ve idareli yaşayarak işlerimiz açıldı!... Bir posta şefi kendini idare etmeyi bilmezse kim bilecek?

Kırk yıl önceydi, biz kilisede şarkı söylüyorduk; size şunu belirtmeliyim ki küçük kızlar da küçük oğlanlar gibi kiliseye bağlı Kalfermatt müzik okuluna gidiyordu. Bu gelenek hiç de yersiz karşılanmıyordu ve haklı bir görüştü bu. Konser meleklerinin dişi mi erkek mi olduğunu kim dert etmiş ki?

Küçük kasabamızın kilise çocuk korusu, müzik okulu müdürü orgcu Êglisak sayesinde büyük bir üne sahipti. Ne büyük solfej öğretmeni idi o, bize tek sesli heceyle müzik parçasını söyletirken ne ustaydı! Ölçüleri, notaların değerlerini, makamları, gamın yapısını nasıl da öğretiyordu bize! Çok çok iyiydi saygıdeğer Êglisak. Dâhi bir müzisyen, rakipsiz bir kontrapuntocu olduğu, olağanüstü bir füğ, dört partili bir füğ bestelediği söyleniyordu.

Füğün ne olduğunu pek bilmediğimiz için günün birinde ona sorduk.

"Füğ mü?" diye karşılık verdi, on altı ayaklık org borularının kapağını andıran başını kaldırarak.

"Bir müzik parçası mı?" diye sordum.

"Aşkın bir müzik, oğlum."

"Dinlemeyi çok isterdik," diye bağırdı, Farina adında ufak bir İtalyan; güzel bir kontrtenor sesi vardı, yükseldikçe yükselen... ta göklere kadar.

"Evet!" diye ekledi Hoct adında Alman bir ufaklık; sesi indikçe iniyordu... ta yerin dibine kadar.

"Haydi Mösyö Êglisak!..." diye tekrarlardı öbürleri, küçük kızlarla oğlanlar.

"Olmaz çocuklar! Füğümü ancak bittiği zaman dinleyeceksiniz..."

"Ne zaman bitecek peki?" diye sordum.

"Hiçbir zaman."

Birbirimize baktık, o nazikçe gülümsedi.

"Bir füğ hiçbir zaman bitmez," dedi bize. "Her zaman yeni partiler eklenebilir."

Dolayısıyla Êglisak Öğretmen'in ünlü füğünü hiç dinleyemedik; ama bizim için Guy d'Arrezo'nun mezmurunu besteledi; bilirsiniz, şiir biçimindeki o mezmurun ilk heceleri notalara adını vermiştir:

Ut^l queant laxis

Resonare fibris

Famili tuorum,

Mira gesti orum

Solve polluti,

Labii reatum.

1 Ut: Fransızcada "do" notası.(ç.n.)

Si o dönemde yoktu. 1026'da Guido adında biri, o içli notayı ekleyerek gamı tamamladı, bence iyi de etti. Gerçekten biz bu mezmuru söylediğimizde sırf dinlemek için çok uzaklardan gelinebilirdi. Yukarıdaki tuhaf sözlerin ne anlama geldiğini okulda hiç kimse, Mösyö Valrügis bile bilmiyordu. Latince olduğu sanılıyordu ama emin değildik. Ama söylenenlere bakılırsa bu mezmur, son yargı gününde okunacakmış, büyük olasılıkla her dili bilen Kutsal Ruh onu cennet diline çevirecekmış.

Mösyö Êglisak'ın büyük bir besteci tavırları takındığı bir gerçektir. Ne yazık ki, çok can sıkıcı bir rahatsızlık acı veriyordu ona ve yaşlandıkça da artıyordu: Êglisak ağır işitiyordu. Biz fark ediyorduk ama o kabul etmek istemiyordu. Zaten onu üzmemek için ona bir şey söylerken bağıriyorduk ve tiz seslerimiz kulak zarını titretmeyi başarıyordu. Ama tümüyle sağır olacağı gün pek uzak değildi.

Bir pazar günü akşam duasında olacaklar oldu. Akşam duasının son mezmuru da bitmişti ama Êglisak düş gücünün cilveleriyle kendini orga kaptırmıştı. Çalıyor da çalıyordu, bir türlü durmak bilmiyordu. Onu üzeriz korkusuyla dışarı çıkmaya cesaret edemiyorduk. Ama daha fazla dayanamayan körükçü durdu. Orgun soluğu kesildi... Êglisak bunu fark etmedi. Akorlar, arpejler parmaklarının altında yapışıp kalıyor ya da akıp gidiyordu. Tek bir ses bile çıkmıyordu ama, sanatçı ruhunda, kendini işitmeye devam ediyordu o...

Anlaşıldı. Başına bir felaket gelmişti. Kimse ona söylemeye cesaret edemiyordu. Oysa körükçü kürsünün dar merdivenlerinden inmişti...

Êglisak çalmayı bırakmıyordu. Bütün akşam sürdü bu, bütün gece boyunca ve ertesi gün de, dilsiz klavyenin üzerinde gezdiriyordu parmaklarını. Onu alıp götürmek gerekti... zavallı adam sonunda fark etti... sağır olmuştu. Ama bu, füğünü bitirmesini engellemeyecekti. Dinleyemeyecekti füğü, hepsi bu.

O günden beri Kalfermatt Kilisesi'nde büyük orgların sesi yankılanmıyordu.

Altı ay geçti. Kasım geldi, buz gibi. Beyaz bir örtü dağı kaplıyor, sokaklara kadar iniyordu. Okula burnumuz kızarmış, yanaklarımız morarmış varıyorduk. Meydanın dönemecinde Betty'yi bekliyordum. Kulaklarımı örterek omuzlarına inen başlığıyla ne tatlıydı!

"Sen misin Joseph?" diyordu.

"Benim Betty. Bu sabah soğuk ısıyor. Sıkı sarın! Kürkünü kapa..."

"Olur Joseph. Koşalım mı?..."

"Tamam. Kitaplarımı bana ver, ben taşıyım. Dikkat et de nezle olma. Güzel sesini kaybetmen gerçekten felaket olurdu..."

"Senin için de öyle Joseph!"

Gerçekten de felaket olurdu. Avuçlarımıza hohlayıp ısınmak için var gücümüzle koşuyorduk. Neyse ki sınıf sıcak olurdu. Soba gürül gürül yanardı. Odunu bol bol atılırdı. Dağın eteğinde öyle çok odun vardı ki, ağaçları devirme işi rüzgârındı. Toplamak zahmetine girilirdi ancak. O dallar nasıl da keyifle çıtırdardı! Çevresine yığılırdık. Mösyö Valrügis sandalyesinden kalkmazdı, gözlerine kadar indirdiği takkesiyle. Odunlar patlama sesleri çıkararak yanardı, Giyom Tel öyküsüne tıpkı bir arkebüz ateşi gibi eşlik ederek. Gessler'in yalnızca şapkası varsa, şapka ağaca asılı dururken adam nezle olmuştur, olaylar kışın geçiyorsa elbette, diye düşünürdüm!

Sıkı çalışırdık; okuma, yazma, matematik, ezberden okuma, dikte; öğretmen de memnundu. Ne var ki müzik dersleri boş geçerdi. İhtiyar Églisak'ın yerine geçecek kimse bulunamamıştı. Kuşkusuz bize öğrettiği her şeyi unutacaktık! Kalfermatt'a başka bir kilise korosu müdürünün gelmesi pek düşük bir olasılıktı! Gırtlaklarımız pas tutmaya başlamıştı bile, org da öyle, bir sürü onarım gerekecekti...

Papaz Efendi sıkıntısını gizlemiyordu hiç. Artık org ona eşlik etmediği için nasıl da detone oluyordu zavallı adam, özellikle de ayinin açılışında! Sesinin tonu derece derece düşüyordu ve *supplici confessione dicentes*'e geldiği zaman, cüppesinin üzerine giydiği beyaz önlüğün altında boşuna nota arıyor, bulamıyordu. Birkaçımızın güleceği geliyordu buna. Bende acıma uyandırıyor bu durum - Betty'de de. Kilise ayinleri kadar acıklısı yoktu artık. Kasım ayındaki bütün ermişler adına yapılan yortuda hiç güzel müzik çalınmamıştı, ya *Gloria*'ları, *Adeste Fideles*'leri, *Exultet*'leriyle yaklaşan Noel'e ne demeli!...

Papaz Efendi bir yol bulmaya çalışmıştı. Çare, orgun yerine bir *serpent*¹ koymak olacaktı. En azından *serpent*'la detone olmazdı. Zorluk, bu nuh nebiden kalma enstrümanı bulmak değildi. Ayin eşyalarının durduğu yerde bir tane vardı, duvara asılı uyuyordu yıllardır. Ama onu çalacak kişi nereden bulunacaktı? Aslında, org körükçüsü şimdi işsiz olduğuna göre onu kullanabilirdik.

"Nefesin var mı?" dedi ona bir gün Papaz Efendi.

"Evet," diye yanıt verdi iyi kalpli adam, "körüğümde gelen ama, ciğerimden değil."

"Önemi yok, bir dene de görelim."

"Deneyeyim!"

Körükcü denedi, *serpent*'ın içine hava üfledi ama çıkan ses berbattı. Ondandır mı çıkıyordu, ahşap hayvandan mı? Yanıtı bulunamayan bir soru. Dolayısıyla bundan vazgeçmek gerekti ve büyük olasılıkla gelecek Noel de son ermişler yortusu gibi hüzünlü geçecekti. Eğlisak olmadığı için org nasıl yoksa, kilise korosuna öğrenci yetiştiren okul da artık kapalıydı. Bize ders verecek, tempo tutacak kimse yoktu, Kalfermatlılar dertliydi, ta ki bir akşam küçük kasabada bir devrim yaşanana kadar.

1 Serpent: (Fransızca "serpan" okunan ve yılan anlamına da gelen sözcük) Ağzlık ve parmak yerleri borununkine benzeyen, U biçiminde birçok kıvrımları olan, uzun tahta gövdeli, eski bir üflemeli çalgı.(ç.n.)

15 Aralık günüydü. Kuru bir soğuk vardı, sesleri uzaklara taşıyan o soğuklardan. Dağın doruğundaki bir ses köye kadar ulaşabilirdi; Kalfermatt'ta sıkılan bir tabanca, rahat bir fersah uzaklıktaki Reischarden'dan duyulabilirdi.

Bir cumartesi, Mösyö Clère'e akşam yemeğine gitmiştim. Ertesi gün okul yoktu. Bütün hafta çalışınca pazar günü dinlenmek hakkımızdır değil mi? Giyom Tel'in de tatil yapmaya hakkı vardı, çünkü Mösyö Valrügis'in iskemlesinde bir hafta geçirdikten sonra yorulmuş olmalıydı.

Hancının evi küçük meydanda, sol köşede, hemen hemen kilisenin karşısındaydı. Sivri çan kulesinin tepesinde, rüzgârgülünün gıcırdadığı duyuluyordu. Clère'in yerinde, o çevrenin insanlarından yarım düzine müşteri vardı; o gece, Betty'yle benim Salviati'nin güzel bir noktürnünü seslendirmemize karar verilmişti.

Böylece, akşam yemeği bitince, sofraya toplanmış, sandalyeler yerlerine konulmuştu; biz de şarkı söylemeye başlayacaktık, ama uzaklardan bir ses geldi kulağımıza.

"Ne bu?" dedi birisi.

"Sanki kiliseden geliyor," dedi bir başkası.

"Hadi canım, org kendi başına mı çalışıyor!"

Bu arada sesler yavaş yavaş yayılıyordu, kâh *crescendo*, kâh *diminuendo*, ara sıra sanki enstrümanın koca bombardarından çıkarmışçasına büyüyerek.

Soğuğa karşın hanın kapısı açıldı. Eski kilise karanlıktı. Sahın vitraylarından hiçbir ışık sızılmıyordu. Kuşkusuz, duvarlardaki herhangi bir boşluktan kayıp geçen rüzgârın sesiydi bu. Yanılmıştık, akşam eğlencemize devam edecektik, ama ses öyle şiddetli bir biçimde yeniden duyuldu ki yanılmamız olanaksızdı.

"Ama kilisede org çalınıyor!" diye bağırdı Jean Clère.

"Şeytandır mutlaka," dedi Jenny.

"Şeytan org çalmayı bilir mi?" diye sordu hancı.

"Neden olmasın?" diye düşündüm ben.

Betty elimi tuttu.

"Şeytan mı?" dedi.

Bu arada, meydandaki evlerin kapıları birer birer açıldı. İnsanlar pencerelere çıktı. Merak içindeydik. Handaki birisi "Papaz Efendi yeni bir orgcu buldu herhalde, onu getirtti," dedi.

Bu basit açıklamayı nasıl olup da düşünmemiştik? Tam o sırada Papaz Efendi evinin kapısında belirdi.

"Neler oluyor?" diye sordu.

"Org çalınıyor, Papaz Efendi," diye bağırdı hancı.

"İyi, demek Églisak klavyesinin başına geçti yeniden!"

Aslında sağır olmak tuşlarda parmaklarını gezdirmeyi engellemez; ihtiyar usta, körükçüyle birlikte kürsüye çıkma hevesine kapılmış olabilirdi. Gidip görmek gerekirdi. Ama kapı sundurması kapalıydı.

"Joseph, Églisak'ın evine git bakalım," dedi bana Papaz Efendi.

Hemen koştum, Betty'nin elinden tutuyordum, çünkü benden ayrılmak istememişti.

Beş dakika sonra döndük.

"Ee ne oldu?" diye sordu Papaz Efendi.

"Usta evinde!" diye yanıt verdim soluk soluğa.

Doğruydum. Hizmetçisi, Églisak'ın yatağında sağır bir halde uyduğunu, org gürültüsünün onu uyandıramayacağını söylemişti.

"Öyleyse kim var kilisede?" dedi Madam Clère, pek rahatlamış sayılmazdı.

"Öğreneceğiz!" diye bağırdı Papaz Efendi kürk mantosunu ilikleyerek.

Orgun sesi hâlâ duyuluyordu. Sanki bir ses fırtınası çıkıyordu alenen. On altı ayak üzerine kurulu klavye, körüğün olanca gücüyle çalışıyor, koca hım-hımdan şiddetli tınılar çıkıyordu. En pes notayı çıkaran otuz iki ayak üzerine kurulu klavye bile bu sağır edici konsere katılıyordu. Meydanı sanki bir

müzik kasırgası süpürüyordu. Kilise, sanki dev bir org büfesine dönüşmüştü, çan kulesi de, fantastik *kontr-fa*'lar çıkaran bir basso borusuna.

Kapı sundurmasının kapalı olduğunu söylemiştim; ama kilisenin arkasına dolaşılınca, Clère Hanı'nın tam karşısında yer alan küçük kapı aralıktı. Davetsiz misafir oradan içeri girmiş olmalıydı.

Önce Papaz Efendi, ardından da ona katılan kilise görevlisi içeri girdi. Geçerken, önlem olarak ellerini kutsanmış su kumasına batırıp haç çıkardılar. Sonra arkalarından gelen herkes aynı şeyi yaptı.

Ansızın org sustu. Gizemli orgcunun çaldığı parça, dörtlü ve altılı bir akorda durup karanlık kubbenin altında yitip gitti.

Bunca insanın içeriye girişi mi sanatçının esinine son vermişti? Buna inanasımız geldi. Ama şimdi, bir zamanlar armonilerle dolu sahnin, sessizliğe yuvarlanmıştı yeniden. Sessizlik diyorum, çünkü hepimiz, tıpkı parlak bir şimşegın ardından gök gürültüsünün çatırtılarını bekler gibi, sütunların arasında sus pus olmuşuk.

Bu durum uzun sürmedi. Ne yapacağımıza karar vermek gerekiyordu. Kilise görevlisiyle en cesur iki üç kişi, sahninin gerisindeki tribüne çıkan burma merdivene yöneldiler. Basamakları çıktılar; ama balkona vardıklarında kimseyi bulamadılar. Klavyenin kapağı kapatılmıştı! İçindeki hava bir çıkış yeri bulamadığı için hala yarı şişmiş haldeki körük, kaldıracı havada, kıpırtısız duruyordu.

Büyük olasılıkla, karmaşadan ve karanlıktan yararlanan gizemli kişi, burma merdivenden inip küçük kapıdan çıkmış, kasabanın içinden geçerek kaçıp gitmişti.

Neyse! Kilise görevlisi ihtiyatlı davranıp şeytan çıkarmanın uygun olabileceğini düşündü. Papaz Efendi karşı çıktı, hakkı vardı, çünkü bundan bir bakıma o sorumlu olacaktı.

Ertesi gün Kalfermatt kasabasının nüfusuna bir kişi daha eklenmişti -hatta iki. Karın altında gezindiklerini, büyük cadde boyunca gidip geldiklerini, yollarını okula kadar uzattıklarını, sonunda da Clère Hanı'na döndüklerini görüyorduk. Süresini belirtmedikleri bir dönem için iki yataklı bir oda tumaşlardı handa.

"Bir gün, bir hafta, bir ay, bir yıl olabilir!" demişti iki kişiden irice olanı -meydanda bulduğumuzda Betty'nin söylediğine göre.

"Dünkü orgcu o olabilir mi?" diye sordum.

"Öyle ya, olabilir Joseph!"

"Körükçüsü de yanında mı?..."

"Kuşkusuz şişman olan," diye karşılık verdi Betty.

"Peki nasıl adamlar?"

"Herkes gibi!"

Besbelli ki herkes gibiydiler, omuzlarının üzerinde bir başları, gövdelerine bağlı birer kolları, bacaklarının ucunda ayakları olduğuna göre. Ama bunların hepsine sahip olup hiç kimseye benzemeyebilir insan. Ben de, saat on bire doğru o iki yabancıyı görünce bunu anladım.

Peş peşe yürüyorlardı.

Biri, otuz beş kırk yaşlarında, zayıf, arık, sanki bir tür büyük balıkçıldı, tüyleri yerine uzun sarımsı bir redingotu vardı, bacaklarına geçirdiği alt tarafı dar bir pantaldan sivri ayaklar çıkıyordu, başına sorguçu bir başlık takmıştı. Ne kadar ince, sakalsız bıyıksız bir yüzü, küçük ama delici bakışları vardı! Gözbebeğinin derinliklerinde korlar yanan gözlerini kısmıştı; beyaz ve sivri dişli, ince uzun burunlu, dar ağızlı, sivri ve kıvrık çeneliydi. Ya o elleri! Uzun, upuzun parmaklar, klavyede bir buçuk oktavı kaplayabilecek parmaklardan!

Öteki bodurdu, omuzları ve gövdesi kocamandı, grimsi bir fötr şapkanın altında dağınık ve kabarık saçları, inatçı bir boğanınki gibi bir yüzü, fa anahtarı biçiminde bir göbeği vardı. Otuz yaşlarında bir adamdı, kasabadaki en güçlü adamların pestilini çıkarabilecek kadar güçlü kuvvetliydi.

Bu insanları kimse tanımıyordu. O bölgeye ilk kez gelmişlerdi. Kuşkusuz İsviçreli değillerdi, doğudan, dağların ötesinden, Macaristan taraflarından geliyorlardı. Gerçekten de, daha sonradan öğrendiğimiz gibi, öylelerdi.

Clère Hanı'na bir haftalık ücreti önceden ödeyip büyük bir iştahla, güzel yemekler yediler. Şimdi de peş peşe yürüyerek bir tur atıyorlardı, iri olanı dans ederek, bakınarak, aylak aylak dolaşarak, şarkı mırıldanarak, durmaksızın parmaklarını oynatarak, bazen de, tuhaf bir hareketle, eliyle ensesine vurarak "Doğal la... doğal la! İyi!" diye tekrarlıyordu.

Şişman olan kalçalarını oynatarak yürüyordu, saksofon biçimindeki piposundan beyazımsı duman burgaçları yükseliyordu.

Gözlerimi dikmiş onları seyrederken iri olanı beni görüverdi ve yaklaşmamı işaret etti.

Doğrusu biraz korktum ama tehlikeye atıldım yine de; adam, kilise korosundan bir çocuğun en tiz sesiyle bana "Papazın evi nerede ufaklık?" diye sordu.

"Şeyin evi mi... papazın evi mi?"

"Evet, beni oraya götürür müsün?"

Papaz Efendi'nin bu adamları ona götürürsem beni azarlayacağını düşündüm -özellikle de bakışlarıyla beni büyüleyen iri adamı. Reddetmek isterdim. Ama olanaksızdı bu, papazın evine doğru yola koyulmuşum bile.

Varmamıza elli adım kalmıştı. Kapıyı gösterip koşa koşa kaçtım, bu sırada kapının tokmağı üç yarım bir tam siyah notayla vuruldu.

Meydanda arkadaşlar beni bekliyordu, Mösyö Valrügis de onlarlaydı. Bana sorular sordu. Ben de olup bitenleri anlattım. Herkes bana bakıyordu... Düşünün hele! O benimle konuşmuştu!

Ama söyleyebildiklerim bu iki adamın Kalfermatt'a ne yapmaya geldiği konusunda pek fazla bir bilgi vermemişti. Neden papazla konuşmak istemişlerdi? Papaz onları nasıl karşılamıştı? Papazın ya da aklı arada bir gidip gelen kırkındaki yaşlı hizmetçisinin başına bir felaket gelmemiş miydi?

Her şey öğleden sonra açıklığa kavuştu.

O tuhaf adamın -iri olanın- adı Effarane'di. X...'den gelen bir Macar'dı, hem sanatçı, hem akortçu, hem org yapımcısıydı, onarım işleriyle uğraşiyor, şehir şehir dolaşıp bu meslekten para kazanıyordu.

Önceki gün, öbürüyle, yardımcısı ve körükçüsü olanla yan kapıdan girip eski kilisede armoni fırtınaları kopararak yeniden yankılar yaratmanın o olduğu tahmin ediliyordu. Ama adama kalırsa, bazı bölümleri kusurlu olan enstrüman, bir takım onarımlar gerektiriyordu, o da bunu çok düşük fiyata yapmayı öneriyordu. Bu tür işlerdeki ustalığını kanıtlayan sertifikaları vardı.

"Yapın... yapın!" diye yanıt vermişti bu öneriyi kabul etmekte acele eden Papaz Efendi. Ve şunları eklemişti:

"Sizin gibi değerli bir org ustasını bize gönderdiği için Tanrı'ya şükürler olsun, bize bir de orgcu ihsan eyleseydi şükranlarımız iki katına çıkardı..."

"Peki şu zavallı Églisak?... " diye sordu Effarane Usta.

"Duvar gibi sağır. Onu tanıyor muydunuz?... "

"Ee, fügen olan adamı kim tanımaz?"

"Kilisede çalmayalı, okulda ders vermeyeli altı ay oldu. Dolayısıyla ermişler yortusunda müziksiz bir ayın yaptık, muhtemelen Noel'de de..."

"İçiniz rahat olsun Papaz Efendi," diye karşılık verdi Effarane Usta. "On beş gün içinde onarımlar bitebilir, eğer isterseniz orgun başına ben geçerim..."

Bunları söylerken upuzun parmaklarını oynatıyor, çıtlatıyor, kauçuk lastikler gibi geriyordu.

Papaz sanatçıya güzel sözlerle teşekkür etti ve Kalfermatt orgu konusunda ne düşündüğünü sordu.

"Org iyi, ama eksik..." dedi Effarane Usta.

"Nesi eksik peki? Yirmi dört boru takımı yok mu, insan sesi çıkaran takımı da sayarsak?"

"Onda eksik olan, Papaz Efendi, benim icat ettiğim ve orglara eklemek istediğim, belirli bir tınıyı veren borular takımı..."

"Nedir o?"

"Çocuk seslerini çıkaran borular," diye yanıt verdi tuhaf adam doğrudan "Evet, böyle bir yetkinleştirmeyi tasarladım... İdeal olacak bu, o zaman da benim adım, Fabri, Kleng, Erhart Smid, André , Castendorfer, Krebs, Müller, Agricola, Kranz , Antegnati, Costanzo, Graziadei, Serassi, Tronci, Nanchini, Calido, Sébastien Erard , Abbey, Cavaillé-Coll adlarını geçecek..."

Herhalde Papaz Efendi ad listesinin yaklaşan akşam duasına kadar bitmeyeceğini düşünmüştür.

Org ustası saçlarını karıştırarak şöyle dedi:

"Eğer Kalfermatt orgunda başarılı olursam, hiçbir org ona benzemeyecek, ne Bergama'daki San Alessandro orgu ne de Londra'daki Saint-Paul orgu, Fribourg'daki, Haarlem'deki, Amsterdam'daki, Frankfurt'taki, Weingarten'daki, Paris Notre-Dame'daki, Madeleine'deki, Saint-Roch'taki, Saint-Denis'deki, Beauvais'deki..."

Bu sözleri, gizemli bir esin altında kalmış bir tavırla, havada değişken daireler çizen hareketlerle söylüyordu. Kuşkusuz, birkaç Latince sözle her zaman şeytanı yok edebilecek bir papazdan başka kimi olsa korkutabilirdi.

Neyse ki akşam duasını haber veren çan duyuldu; Effarane Usta, sorgucunu hafif bir parmak darbesiyle kıvırdığı başlığını eline alıp kasılarak selam verdi, meydanda bekleyen körükçüsünün yanına gitti. O gider gitmez, ihtiyar hizmetçi sanki bir kükürt kokusu duyduğunu sandı.

İşin aslı, soba tütüyordu.

Doğaldır ki, o günden sonra, küçük kasabayı heyecanlandıran önemli olaydan başka bir şey konuşulmadı. Effarane adındaki o büyük sanatçı ve büyük mucit, orgumuzu çocuk sesleri çıkaran bir boru takımıyla zenginleştireceğini ileri sürüyordu. Demek ki bir dahaki Noel'de, trompetlerin, hasların ve flütlerin eşlik ettiği çobanların ve münecim kralların ardından, küçük İsa ile kutsal Anne'sinin çevresinde uçuşan meleklerin diri ve billursu sesleri işitilecekti.

Ertesi günden itibaren onarım çalışmaları başlamıştı. Effarane Usta'yla yardımcısı işe koyulmuştu. Teneffüslerde, ben ve okuldan birkaç kişi görmeye gidiyorduk. Rahatsız etmememiz koşuluyla tribüne çıkmamıza izin veriliyordu. Orgun bütün doğramaları açılmıştı. Basite indirgersek, org, körük ve boruların kumandasını içeren bir somyaya, yani hava girişini düzenleyen hareketli bir cetvele takılmış bir musikardır. Bizimki, yirmi dört ana boru, elli dört tuşluk dört klavye ve bir de iki oktavlık temel bas sesleri için pedal klavyesi içeren büyük bir modeldi. Ahşaptan ya da kalaydan yapılmış, dilli ya da ağızlı borular ormanı bize ne kadar da kocaman görünürdü! Bu gür ağaçlığın ortasında kaybolur giderdik! Ve Effarane Usta'nın dudaklarından ne tuhaf adlar dökülürdü: Flavtalar, kromornlar, bombardalar, akort boruları , koca hım-hımlar! Hele orgun ahşaptan on altı ayak, kalaydan otuz iki ayak üzerine kurulu olduğunu düşünüyorum da! O boruların içine bütün okulu tıkabilirdiniz, Mösyö Valrügis'i de yanında!

Bu borular yığınının korkuya yakın bir hayretle bakıyorduk.

"Tıpkı bir buhar makinesi gibi değil mi ha?" diyordu Hocht, alttan bakmayı göze alarak.

"Hayır, daha çok bir bataryaya benziyor, müzik gülleleri atan toplar gibi!" diye karşılık veriyordu Farina.

Ben benzetecek bir şey bulamıyordum. Ama çifte körüğün bu dev borular dizisinden estireceği fırtınaları hayal ettiğimde, saatlerce beni sarsan bir titremeye kapılıyordum.

Effarane Usta, bu karmakarışıklığın ortasında, hiç rahatsız olmadan çalışıyordu. Gerçekte, Kalfermatt orgu oldukça iyi durumdaydı ve ufak tefek onarımlar, daha çok da yılların tozunun temizlenmesi gerekiyordu yalnızca. Daha fazla zorluk çıkaracak olan, çocuk sesleri veren boruların ayarlanmasıydı. O alet, tatlı sesler çıkaracak o kristal flütler dizisi, orada bir kutuda duruyordu. Olağanüstü bir orgcu olduğu kadar becerikli bir org ustası da olan Effarane Usta, o ana dek başarısızlığa uğradığı noktada sonunda başarıya ulaşmayı umuyordu. Bununla birlikte fark ediyordum ki bir tarafı sonra da öbür tarafı deneyerek ellenmedik yer bırakmıyor ve işler ters gidince, tıpkı sahibesinin kızdırdığı azgın bir papağan gibi çığlıklar atıyordu.

Bırr!... Bu çığlıklar bütün vücudu mu ürpertiyordu, saçlarınının elektriğe tutulmuş gibi dikildiğini hissediyordum.

Gördüklerimin beni son derece etkilediğini vurgulamalıyım. Gepgeniş org büfesinin içi, karnı deşilip organları ortaya yayılmış o koca hayvan, takıntı derecesinde zihnimi kurcalıyordu. Gece rüyamda görüyordum, gündüz düşüncelerim sürekli ona takılıyordu. Özellikle, dokunmaya cesaret edemediğim çocuk sesleri kutusu bana, Effarane Usta'nın orgcu parmakları altında şarkı söyletmek için yetiştirdiği çocuklarla dolu bir kafes etkisi yapıyordu.

"Neyin var Joseph?" diye soruyordu Betty.

"Bilmiyorum," diye karşılık veriyordum.

"Belki de orgun yanına çok sık çıktığın içindir..."

"Evet belki de!"

"Artık gitme oraya Joseph..."

"Gitmeyeceğim Betty."

Ama kendime rağmen aynı gün yine gidiyordum. O borular ormanında kaybolmak, en karanlık köşelere sızmak, büfenin dibinde çekiç seslerini duyduğum Effarane Usta'nın peşinden gitmek arzusu sarıyordu beni. Bütün bunlardan evde hiç söz etmemeye özen gösteriyordum: Annemle babam beni deli sanırdı yoksa.

Noel'den bir hafta önce sabah dersindeydik; kızlar bir tarafta, oğlanlar öbür tarafta. Mösyö Valrügis sandalyesine kurulmuştu; ihtiyar kız kardeşi kendi köşesinde uzun şişlerle, gerçek kebab şişleriyle örgü örüyordu. Giyom Tel, Gessler'in şapkasına henüz hakaret etmişti ki kapı açıldı.

Giren Papaz Efendi'ydi.

Herkes görgü kuralı gereği ayağa kalktı.

Ama Papaz Efendi'nin arkasından Effarane Usta görüldü.

Herkes, org ustasının delici bakışları karşısında gözlerini indirdi. Okula ne yapmaya gelmişti ve neden Papaz Efendi ona eşlik ediyordu?

Özellikle beni süzüyor gibi gelmişti bana. Kuşkusuz beni tanıyordu ve kendimi rahatsız hissettim.

Bu arada kürsüsünden inen Mösyö Valrügis Papaz Efendi'nin önüne gelmiş, "Kiminle tanışmak şerefine nail oluyorum?..." diyordu.

"Sayın hocam, size, öğrencilerinizle tanışmak arzusundaki Effarane Usta'yı takdim edeyim."

"Neden onlarla tanışmak istiyor acaba?"

"Kalfermatt'ta kilise korosuna çocuk yetiştiren bir okul olup olmadığını sordu bana, Mösyö Valrügis. Ben de olumlu yanıt verdim ve zavallı Églisak'ın yönetimi sırasında mükemmel olduğunu ekledim. O zaman Effarane Usta koroyu dinleme arzusunu belirtti. Ben de bu sabah onu sizin sınıfınıza getirdim, başlatsayın rica ederim..."

Mösyö Valrügis'in özür kabul edecek durumu yoktu. Papaz Efendi ne eylerse güzel eylerdi. Bu kez Giyom Tel bekleyecekti.

Bunun üzerine, Mösyö Valrügis'in bir işaretiyle oturduk; Papaz Efendi benim gidip getirdiğim bir koltuğa, Effarane Usta da ona yer açmak için iyice yana çekilen kızların sırasının bir köşesine oturdu.

Effarane Usta'ya en yakın olan Betty'ydi; sevgili küçüğün, havada arpejler çizen, yakınındaki uzun ellerden ve uzun parmaklardan korktuğunu iyice gördüm.

Effarane Usta söz alıp tiz sesiyle "Kilise korosundaki çocuklar bunlar mı?" diye sordu.

"Hepsi burada değil," diye yanıt verdi Mösyö Valrügis.

"Kaçı burada?"

"On altısı."

"Kız erkek karışık mı?"

"Evet," dedi Papaz Efendi, "bu yaşta sesleri aynı olduğu için..."

"Yanlış," diye sertçe karşılık verdi Effarane Usta, "bir uzmanın kulağı yanılmaz!"

Bu yanıtı nasıl da şaşırmıştık! Doğrusu Betty'nin sesiyle benimkinin öyle benzer bir tınısı vardı ki konuştuğumuzda birbirimizden ayırt edilemiyorduk. Daha sonra, durum değişiyordu herhalde çünkü ergenlikteki ses değişimiyle hem kadın hem de erkek yetişkinlerin sesi değişiyordu.

Ne olursa olsun, Effarane Usta gibi bir insanla tartışmak söz konusu değildi, herkes bu konuda hemfikirdi.

Usta, kolunu bir orkestra şefinin sopası gibi kaldırarak "Kilise korosundaki çocukları öne getirin," emrini verdi.

Benim de aralarında bulunduğum sekiz oğlan ve Betty'nin aralarında bulunduğu sekiz kız karşılıklı olarak öndeki iki sıraya oturduk. Bunun üzerine Effarane Usta, Églisak'ın zamanında hiç olmadığı kadar büyük bir dikkatle bizi incelemeye başladı. Ağzımızı açmak, dilimizi çıkarmak, soluk alıp vermek, gırtlığımızı dibine kadar açıp, sanki parmaklarıyla tıngırdatmak istediği ses tellerimizi göstermek zorunda kaldık. Bizi keman ya da viyolonsel gibi akort edeceğini sandım. İnanın bana hiçbirimiz kendimizi güvende hissetmedik.

Papaz Efendi, Mösyö Valrügis ve ihtiyar kız kardeşi şaşıırıp kalmıştı, tek bir söz söylemeye cesaret edemiyorlardı.

"Dikkat!" diye bağırdı Effarane Usta. "Nota adlarını söyleyerek *do majör* gamı okuyacaksınız. İşte diyapazon."

Diyapazon mu? Cebinden, Églisak'inkine benzeyen ve titreşimleri her yerde olduğu gibi Kalfermatt'ta da resmi *la* sesini veren, U biçiminde iki kollu küçük bir alet çıkarmasını bekliyordum...

Ama bir başka şaşkınlık söz konusu oldu.

Effarane Usta başını eğip yarı kıvrılmış başparmağının kemiğiyle ense köküne sertçe vurdu.

O ne beklenmedik şeydi öyle! Üst omuru madeni bir ses çıkardı, bu ses tam olarak altı yüz otuz beş normal titreşimiyle *la* sesiydi.

Effarane Usta'nın doğal diyapazonu vardı. Kolunun ucunda işaret parmağını titretip daha yukarıda minör bir üçüncü ses, yani *do* verdi.

"Dikkat! Çok kolay bir ölçü seslendireceksiniz."

Biz de *do* gamını notaların adlarını söyleyerek, önce kalından inceye sonra inceden kalına doğru

okuduk.

Son nota söylenip bittiğinde "Berbat... berbat!" diye bağırdı Effarane Usta. "On altı farklı ses duyuyorum, oysa yalnızca bir tane duymam gerekirdi!"

Bence çok müşkülpesent davranıyordu, çünkü biz birlikte son derece yanlışsız şarkı söylemeye alışkındık ve bu yüzden övgü dolu çok sözler işitirdik.

Effarane Usta başını sallıyor, sağa sola hoşnutsuz bakışlar yöneltiyordu. Bana öyle geliyordu ki bir tür hareketliliğe sahip kulakları tıpkı köpeklerin, kedilerin ve başka dört ayaklıların kulakları gibi dikiliyordu.

"Baştan alalım!" dedi. "Şimdi birer birer. Her birinizin kişisel bir notası, fizyolojik bir notası olmalı ve birlikte söylerken salt onu çıkarmalısınız!"

Tek bir nota mı -fizyolojik hem de! Bu söz ne anlama geliyordu? Eh ben de bu tuhaf adamınkini öğrenmek isterdim, elbette Papaz Efendi'ninkini de, güzel bir nota koleksiyonu vardı onun, hem de birbirinden yanlış notalardan oluşan.

Söylemeye başladık ama hem belirgin bir kaygı duyuyorduk -korkunç adam bize kötü davranmayacak mıydı?- hem de kişisel notamızın, tıpkı saksıdaki bir bitki gibi gırtlığımızda bakıp büyüteceğimiz notanın hangisi olduğunu öğrenmek için meraklanıyorduk.

İlk başlayan Hocı oldu; Hocı gamın çeşitli notalarını denedikten sonra Effarane Usta, onun en doğru söylediği, gırtlığının en titreşimli çıkartabildiği sesin, *sol* sesinin, onun *fizyolojik* notası olduğunu söyledi.

Hocı'tan sonra Farina'ya sıra geldi, o da doğal *la* sesine mahkûm edildi sonsuza dek.

Sonra öbür arkadaşlarım da bu titiz incelemeyi geçtiler ve en beğenilen notaları, Effarane Usta'nın resmi mührünü yedi.

O zaman ben öne çıktım.

"A, sen misin ufaklık!" dedi orgcu.

Başımı ellerinin arasına alıp döndürmeye başladı, sonunda kafamı yerinden çıkaracağından korktum.

"Senin notanı görelim," dedi.

Kalın *do*'dan ince *do*'ya sonra da inceden kalına gamı söyledim. Effarane Usta hiç de hoşnut gibi görünmüyordu. Yeniden başlamamı istedi... Olmuyordu. Çok onurum kırılmıştı. Ben, kiliseye bağlı müzik okulunun en iyi öğrencilerinden biri, kişisel bir notadan yoksun olabilir miydim?

"Haydi!" diye bağırdı Effarane Usta. "Kromatik gam... ya da diatonik gam, nasıl istersen! Belki keşfederim senin notanı!"

Bunun üzerine oktavda yarım sesli aralıklarla ilerlemeye koyuldum.

"Güzel... güzel!" dedi org ustası. "Notanı kaptım, bütün bir ölçü boyunca koru sen de onu!"

"Peki hangisi o?" diye sordum biraz titreyerek.

"*Re-diyez!*"

O *re-diyez*'i tek solukta çıkardım.

Papaz Efendi'yle Mösyö Valrügis bir memnuniyet işareti yapmaya tenezzül ettiler.

"Sıra kızlarda!" emrini verdi Effarane Usta.

"Keşke Betty'nin de notası *re-diyez* olsa! Hiç şaşırımdım çünkü seslerimiz birbirine öyle güzel uyuyor ki!" diye düşündüm.

Kızlar birer birer incelendi. Birinin notası doğal *si*, bir başkasının ki doğal *mi* idi. Şarkı söyleme sırası Betty Clère'e gelince, Betty çekine çekine ayağa kalkıp Effarane Usta'nın karşısına geçti.

"Haydi ufaklık!"

Betty o tatlı mı tatlı, hoş tınlı sesiyle öyle bir söyledi ki sanki saka kuşu şakıyor sanırdınız. Ama Betty'nin durumu da arkadaşı Joseph Muller'inkinden farklı olmadı. Notasını bulmak için kromatik gama başvurmak gerekti ve sonunda Betty'ye *mi-bemol* yakıştırıldı.

Önce üzüntüye kapıldım ama düşününce sevindim bu duruma. Betty'ninki *mi-bemol*'dü , benimki *re-diyez*. E peki bu ikisi aynı şey değil miydi?... El çırpmaya koyuldum.

"Sana ne oluyor ufaklık?" diye sordu org ustası kaşlarını çatarak.

"Çok seviniyorum, efendim," diye yanıt vermeye cesaret ettim, "çünkü Betty'yle benim notamız aynı..."

"Aynı mı!" diye bağırdı Effarane Usta.

Vücudunu öyle gererek ayağa kalktı ki kolu tavana değdi.

"Aynı nota mı!" dedi. "Ah, sen *re-diyez*'le *mi-bemol*'ün aynı şey olduğunu mu sanıyorsun, kara cahilsin sen, eşek kulaklarına layıksın!... Böyle budalalıkları size öğreten Églisak'ınız mıydı? Siz de buna izin mi veriyordunuz Papaz Efendi?... Siz de mi öğretmen bey... Siz bile mi kızkurusu hanımefendi!"

Mösyö Valrügis'in kız kardeşi, Effarane Usta'nın kafasına fırlatmak için bir mürekkep hokkası arıyordu. Ama o, öfkesinin şiddetine kapılmış, sözlerine devam ediyordu.

"Seni küçük zavallı, sen es nedir, *re-diyez*'i *mi-bemol*'den, *la-diyez*'i *si-bemol*'den ve başka notaları

birbirinden ayıran şu, sesin sekizde biri nedir bilmiyor musun? Ah, burada seslerin sekizde birini takdir edebilecek kimse yok mu? Kalfermatt'taki kulaklarda buruş buruş, katılaşmış, taşlaşmış, patlamış kulak zarları mı var yalnız?"

Kıpırdamaya cesaret edemiyorduk. Pencerelerin camları, Effarane Usta'nın tiz sesiyle zangır zangır titriyordu. Bu olaya yol açtığım için üzgündüm, Betty'nin sesiyle benimki arasında, sesin sekizde biri de olsa, o farkın bulunmasına kederlenmiştim. Papaz Efendi, gözlerini koca koca açmıştı, Mösyö Valrügis ise bana öyle bakışlar yöneltiyordu ki!...

Ama orgcu birden sakinleşti ve "Dikkat, herkes gamdaki yerine geçsin!" dedi.

Bunun ne demek olduğunu anladık, her birimiz kendi kişisel notamıza göre yerimizi aldık; Betty *mi-bemol* olarak dördüncü sıradaydı, ben de *re-diyez* olarak hemen yanı başındaydım. Sanki bir musikar rolündeydik, daha doğrusu, çıkarabilecekleri tek notayla yan yana duran org boruları gibiydik.

"Kromatik gam, hem de yanlıssız; yoksa..." diye bağırdı Effarane Usta.

Bir söylediğini iki etmedik. *Do*'dan sorumlu arkadaşımız başladı; sonra peş peşe devam edildi; Betty *mi-bemol*'ünü çıkardı, ben de *re-diyez*'imi, öyle anlaşılıyordu ki orgcunun kulakları farkı değerlendirebiliyordu. Kalından inceye çıkıp peş peşe üç kez inildi. Effarane Usta oldukça hoşnut görünüyordu.

"Tamam çocuklar!" dedi. "Sizden, canlı bir klavye yaratmayı başaracağım!"

Papaz Efendi pek inanmayan bir tavırla başını salladı.

"Neden olmasın?" diye karşılık verdi Effarane Usta. "Kedilerden bir piyano pekala yapıldı, kuyrukları çekilince çıkardıkları miyav sesine göre seçilmiş kedilerden! Kedilerden bir piyano, kedilerden bir piyano!" diye tekrarlıyordu.

Effarane Usta ciddi mi söylüyordu, şaka mı yapıyordu pek anlamadan gülmeye başladık. Ama daha sonra, bir mekanizmayla kuyrukları çekilince miyavlayan kedilerden oluşan o piyano konusunda doğru söylediğini öğrendim! Aman Tanrım! İnsanların icat etmeyeceği ne var ki!

Başlığını eline alan Effarane Usta selam verdi, topuklarının üzerinde döndü ve çıkarken şöyle dedi:

"Notalarınızı unutmayın, özellikle de sen Mösyö *Re-diyez* ve sen, Matmazel *Mi-bemol*!"

Ve adımız böyle kaldı.

Effarane Usta'nın Kalfermatt ilkokuluna ziyareti işte böyle oldu. Bu ziyaret beni çok derinden etkiledi. Sanki gırtlığımın dibinde bir *re-diyez* durmaksızın titriyordu.

Bu arada orgdaki çalışmalar ilerliyordu. Bir hafta sonra Noel'e girecektik. Boş olduğum bütün zamanı, kilisenin tribününde geçiriyordum. Engel olamıyordum kendime. Elimden geldiğince, ağızlarından tek söz alınamayan org ustasına ve körükçüsüne yardım bile ediyordum. Artık, belli birer tını veren çeşitli boru dizileri iyi durumdaydı, körük işlemeye hazırды, büfe yenilenmişti, bakırları sahinin yarı gölgesinde parılıyordu. Evet, belki çocuk sesleri çıkaran o ünlü aygıt dışında, Noel kutlamasına hazır olacaktı.

Gerçekten de, işler tam o noktada yolunda gitmiyordu. Effarane Usta'ya karşın çok belirgindi bu. Deniyor, yeniden deniyordu... İşler yürümüyordu. Çocuk sesi veren borularda ne eksikti bilmiyorum, o da bilmiyordu. Bu yüzden de hayal kırıklığı şiddetli öfke patlamalarıyla açığa çıkıyordu. Orga, körüğe, körükçüye, elinden bir şey gelerneyen şu zavallı *Re-diyez*'e kızılıyordu. Bazen her şeyi kıracağını sanıyordum ve kaçıyordum... yılın en büyük bayramı bütün görkemiyle kutlanmazsa, umutları boşa çıkan Kalfermatt sakinleri ne derdi acaba? Kilise korosu da dağıldığına göre Noel'de şarkı söylemeyeceği ve orgla yetinileceği göz önüne alındığında hele.

Uzun sözün kısası, törenlerle kutlanan gün geldi çattı. Son yirmi dört saatte, gitgide daha çok düş kırıklığına uğrayan Effarane Usta, öyle öfkeye kapılmıştı ki aklından şüphe edilebilirdi. Çocuk seslerini bir yana mı bırakması gerekiyordu öyleyse? Bilmiyordum, çünkü beni öyle korkutuyordu ki ne kilisenin tribününe, hatta ne de kiliseye adım atmaya cesaret edebiliyordum.

Noel akşamı, çocuklar genellikle gün batarken yatırılır ve ayın zamanına kadar uyurlardı. Bu, gece yarısı ayini sırasında uyanık kalmalarını sağlardı. Dolayısıyla, o akşam, okuldan sonra, küçük *Mi-bemol*'ü -artık onu böyle çağırmaya başlamıştım!- kapısına kadar götürdüm.

"Ayini kaçırma," dedim ona.

"Yok Joseph, sen de ayin kitabını unutma."

"İçin rahat olsun!"

Eve geldim, beni bekliyorlardı.

"Yatacaksın şimdi," dedi annem.

"Olur, ama uyumak istemiyorum," diye karşılık verdim.

"Fark etmez!"

"Ama..."

"Annenin sözünü dinle, kalkma zamanı gelince biz seni uyandıracagız," dedi babam.

Söz dinledim, annemle babamı öpüp odama çıktım. Temiz giysilerim bir sandalyenin üzerindeydi, cilalanmış ayakkabılarım da kapının yanında. Yataktan fırlayıp elimi yüzümü yıkadıktan sonra tek yapacağım bunları giymekti.

Çabucak yorganımın altına girip mumu söndürdüm. Çevredeki çatıları örten kar yüzünden bir yarı aydınlık vardı hâlâ.

İçinde Noel armağanı bulma umuduyla şömineye bir ayakkabı koyma yaşını geçtiğimi belirtmeme gerek bile yok elbette. Anılar bana o zamanların güzel zamanlar olduğunu ve bir daha geri gelmeyeceğini söylüyor. Son kez -üç dört yıl önceydi- sevgili *Mi-bemol*'üm terliğinin içinde güzel gümüş bir haç bulmuştu... Sakın söylemeyin, haçı oraya koyan bendim!

Sonra bu neşeli düşünceler zihnimden silindi. Effarane Usta'yı düşündüm. Yanıma oturmuş olduğunu, uzun redingotunu, uzun bacaklarını, uzun ellerini, uzun yüzünü görüyordum... Başımı ne kadar yastığın altına sokarsam sokayım hep onu görüyordum, parmaklarının yatağımda gezindiğini hissediyordum...

Uzun sözün kısası, yatakta dönüp durduktan sonra uykuya dalmayı başardım.

Uykum ne kadar sürdü? Bilmiyorum. Ama birden, sertçe uyandırıldım. Omzuma bir el konulmuştu.

"Haydi *Re-diyez!*" dedi hemen tanıyıverdiğim bir ses.

Effarane Usta'nın sesiydi bu.

"Haydi *Re-diyez*, kalk... Zaman geldi... Yoksa ayini kaçırmak mı istiyorsun?"

Anlamaksızın duyuyordum.

"Fırından ekmeği çekip çıkarır gibi seni yataktan çıkarmam mı gerekiyor yoksa?"

Yorganım hızla üstümden çekildi. Gözlerimi açtım, bir elin ucunda asılı duran fenerin ışığıyla gözlerim kamaştı...

Öyle bir korkuya kapıldım ki! Gerçekten de Effarane Usta'nın ta kendisiydi benimle konuşan.

"Haydi *Re-diyez*, giyin!"

"Giyinmek mi?..."

"Ayine pijamalarınıza gitmek istemiyorsanız eğer! Çanı duymuyor musunuz?"

Gerçekten de çan bütün gücüyle çalıyordu.

"Haydi *Re-diyez*, giyinecek misin?"

Bilinçsiz olarak ama dakikasında giyinmişim. Doğrusu Effarane Usta bana yardım etmişti, yaptığını çabuk yapıyordu!

"Gel," dedi fenerini yeniden eline alarak.

"Ama ya babam... annem?" dedim.

"Onlar çoktan kiliseye gitti!"

Hiç beklememiş oluşlarına şaşırılmışım. Sonunda aşağı indik, evin kapısı açıldı, sonra kapandı, sokağa çıkmıştık.

Nasıl da ayaz vardı ! Meydan bembeyazdı, gökyüzü yıldızlarla doluydu. İleride kilise ve tepesi bir yıldızla aydınlatılmış gibi duran çan kulesi görünüyordu.

Effarane Usta'yı izliyordum. Ama kiliseye yönelmek yerine sağdaki soldaki sokaklara giriyor, evlerin önünde duruyordu, kapılar vurmasına gerek kalmadan açılıyordu. İçeriden bayram giysilerini giymiş arkadaşlarım çıkıyordu, Hoct, Farina, kilise korosundaki herkes. Sonra sıra kızlara geldi, ilk önce de benim küçük *Mi-bemol*'üme. Elini tuttum.

"Korkuyorum!" dedi bana.

Onu daha çok korkutmaktan çekindiğim için "Ben de!" diye yanıt vermeye cesaret edemiyordum.

Sonunda hepimiz tamam olduk, kişisel notası olan herkes, tamı tamına kromatik gam yani!

Peki org ustasının tasarladığı şey neydi? Çocuk sesleri aygıtı olmadığı için, kilise korosunun çocuklarıyla belli bir boru dizisi mi kurmak istiyordu?

Orkestra şefi parmaklarının arasında sopasını titrettiğinde müzisyenler nasıl onun sözünü dinlerse, ister istemez bu olağandışı adamın da sözünü dinlemek gerekiyordu. Kilisenin yan kapısı oradaydı. İkişer ikişer kapıdan geçtik. Soğuk, karanlık, sessiz sahında henüz kimse yoktu. Oysa Effarane Usta annemle babamın beni orada beklediğini söylemişti! Sordum ona, sormaya cesaret ettim.

"Sus *Re-diyez*, küçük *Mi-bemol*'ün yukarı çıkmasına yardım et," diye karşılık verdi bana.

Dediğini yaptım. Hep birlikte dar merdivenlerden çıktık ve tribünün sahanlığına vardık. Ansızın tribün aydınlandı. Orgun klavyesi açıldı, körükçü yerini almıştı. Sanki körüğünün bütün havasıyla şişen oydu, öyle kocaman görünüyordu ki!

Effarane Usta'nın bir işareti üzerine sıraya girdik. O kolunu uzattı , orgun büfesi açıldı sonra da üzerimize kapandı. . .

On altımız birden ayrı ayrı ama yan yana, hava kasasının büyük borularına kapatıldık Betty *mi-bemol* olarak dördüncü borudaydı, ben de *re-diyez* olarak beşincide! Effarane Usta'nın ne düşündüğünü

tahmin etmiştim demek ki. Kuşku yoktu. Aygıtını ayarlayamayınca, çocuk sesleri çıkararı boru takımını kilise korosunun çocuklarından oluşturmuştu, boruların ağzından hava gelince her birimiz kendi notasını söyleyecekti! Klavyenin tuşlarıyla harekete geçirilecek olan kediler değil bendim, Betty'ydi, bütün arkadaşlarımızdı!

"Betty, orada mısın?" diye haykırdım.

"Evet Joseph!"

"Korkma... Ben senin yanındayım!"

"Susun!" diye bağırdı Effarane Usta'nın sesi.

Ve hepimiz sustuk.

Bu arada kilise yavaş yavaş doldu. Borumun ağız yarığında, artık parıl parıl aydınlatılmış sahına yayılan dindarlar kalabalığını görebiliyordum. Çocuklarından on altısının şu orgun içinde hapsediğini bilmeyen aileler! Sahının döşemelerinde adımların gürültüsünü, sandalyelerin takırtısını, ayakkabıların ve nalınların tıkırtısını, kocaman kiliselere özgü o sesi yansıtma niteliğiyle işitebiliyordum. Müminler gece yarısı ayini için yerlerini alıyor, çan hala çalıyordu.

"Orada mısın?" diye sordum yine Betty'ye.

"Evet Joseph," diye yanıt verdi titreyen hafif bir ses.

"Korkma... korkma Betty!... Yalnızca ayin için buradayız... Sonra bizi bırakacaklar!"

Aslında hiç de öyle olmayacağını düşünüyordum. Effarane Usta kafesteki kuşlarını asla salıvermeyecekti, bir tür şeytansı güç bizi uzun süre orada tutacaktı... sonsuza dek belki de!

Sonunda koronun zili çaldı. Papaz Efendi'yle iki yardımcısı sunağın basamaklarının önüne geldiler. Tören başlayacaktı.

Ama nasıl oluyordu da anne babalarımız bizim için kaygılanmıyordu? Annemle babamın, yerlerine oturmuş, sakın olduklarını görüyordum -Mösyö ve Madam Clère de sakindi- arkadaşlarımızın aileleri sakindi... Açıklanamaz bir durumdu bu...

Tam bunları düşünürken orgun büfesinden bir burgaç geçti. Bütün borular, sağanak altındaki bir orman gibi titredi. Körük olanca gücüyle işliyordu.

Effarane Usta *Introit*'i beklerken açılışı yapmıştı. Büyük borular, hatta pedal klavyesi bile gök gürlmesine benzer sesler çıkarıyordu. Otuz iki ayaklık bas sesi veren boruların da katılımıyla, müthiş bir final ezgisi bu girişe son verdi. Ardından Papaz Efendi *Introit: Dominus dixit ad me: Filius meus es tu*'yu söylemeye başladı. *Gloria*'da, Effarane Usta yeni bir atak yaparak trompetlerin gürültülü boru takımını harekete geçirdi.

Korkmuş bir halde, körüğün fırtınalarının borularımıza gireceği anı kolluyordum; ama orgçu kuşkusuz bizi ayinin ortasına saklıyordu...

Oremus'tan sonra *Epistola* geldi. *Epistola*'dan sonra gelen *Gradualis*, büyük boruların eşliğinde iki görkemli *Alleluia*'yla sona erdi.

Sonra, org, İncil okunması ve papazın vaazı sırasında belirli bir süre için sustu. Papaz Efendi vaazında, Kalfermatt Kilisesi'ne yitip giden seslerini geri verdiği için orgcuyu kutladı...

Ah, bir bağırabilseydim, borunun yarısından *re-diyez*'imi yollayabilseydim!...

Papazın Tanrı'ya kutsal ekmekle şarabı sunduğu ana geldik. *Loetentur coeli, et exultet terra ante faciem Domini quoniam venit* sözleri üzerine Effarane Usta'nın, tiz ses veren borularla birlikte ince akort borularıyla çaldığı hayranlık verici prelüdü başladı. Kabul etmek gerekir ki olağanüstüydü. Dile getirilmez bir büyü taşıyan bu armoniler altında her taraf neşeyle dolmuştu, sanki göklerdeki korolar tanrısal çocuğun zaferini kutluyordu.

Bütün bunlar beş dakika sürdü, ama bana beş yüzyıl gibi gelmişti, çünkü büyük sanatçıların dehalarının en yüce doğaçlamalarını sergilediği Göğe Yükseliş çalınırken çocuk seslerinin sırasının geleceğini seziyordum...

Gerçekten de diriden çok ölü gibiydim. Bana öyle geliyordu ki bekleyişin boğucu sıkıntısı yüzünden kuruyan gırtlığımdan tek bir nota bile çıkmayacaktı. Beni şişirecek olan dayanılmaz körüğü hesaba katmıyordum, orgçunun parmağının altında bana kumanda eden tuşun nasıl ineceğini düşünüyordum!

Sonunda o çok korkulan Göğe Yükseliş bölümü geldi. Çıngırağın ekşimsi gürültüleri duyuldu. Kilisenin sahnında, genel bir kendinden geçme durumunun sessizliği hüküm sürüyordu. Başlar eğilmişti, iki yardımcı, Papaz Efendi'nin ayin kaftanını kaldırdılar...

Eh, dindar bir çocuk olsam da kendimden geçmemiştim ben! Ayaklarımın altında kopacak fırtınayı düşünüyordum yalnız!...

Bir tek Betty beni işitsin diye alçak sesle "Betty?" dedim.

"Ne oldu Joseph?"

"Dikkat et, sıra bize geliyor!"

"Ah yüce İsa, kutsal Meryem!" diye bağırdı zavallı ufaklık.

Yanılmamıştım. Kuru bir gürültü çınladı. Çocuk sesleri çıkaran boru takımının bağlandığı somyaya hava girişini düzenleyen hareketli düzeneğin gürültüsüydü bu. Tanrısal gizemin gerçekleştiği anda, tatlı ve içe işleyen bir ezgi kilisenin tonozlarının altında havaya yükseldi. Hoc'un *sol* sesini, Farina'nın *la*'sını, sonra da sevgili komşumun *mi-bemol*'ünü tanıdım; sonra bir nefes göğsümü şişirdi; yavaşça ayarlanmış, dudaklarımdan *re-diyez*'i çekip çıkaran bir nefes. Susmak isterdim ama yapamazdım. Orgcunun elinde bir çalgıdan başka bir şey değildim artık. Klavyesinde bastığı tuş, sanki yüreğimde aralanan bir kapakçık gibiydi...

Ah, ne kadar iç parçalayıcıydı! Yoo, eğer böyle devam ederse bizden çıkan notalar değil çığlıklar, acı çığlıkları olacaktı!... Effarane Usta korkunç bir hamleyle, benim ikinci sırada yer aldığım bir eksilteli yedilik akoru (doğal *do*, *re-diyez*, *fa-diyez*, doğal *la*) bastığında çektiğim acıyı nasıl anlatmalı!... Acımasız, amansız sanatçı, bunu sonu gelmezcesine uzattığı için baygınlık geçirdim, ölüyorum sandım, bilincimi yitirdim...

Bu yüzden de artık *re-diyez*'i olmayan şu ünlü eksilteli yedilik, armoni kurallarına uygun olarak sona eremedi...

"Ee, neyin var senin?" dedi babam.

"Ben... şey..."

"Haydi uyan! Kiliseye gitme zamanı geldi..."

"Kiliseye gitme zamanı mı?..."

"Evet... yataktan çık, yoksa ayini kaçıracaksın, biliyorsun, ayin yoksa Noel yemeği de yok!"

Neredeydim ben? Neler olmuştu? Bütün bunlar rüya mıydı yalnızca... orgun borularında hapsolmek, Göge Yükseliş parçası, paramparça olan yüregim, *re-diyez*'ini çıkartamayan gırtlığım... Evet çocuklar, uyuyakaldığım andan babamın gelip beni uyandırdığı ana kadar, aşırı çoşan hayal gücüm yüzünden, bütün bunları rüyamda görmüştüm!

"Effarane Usta?" diye sordum.

"Effarane Usta kilisede!" diye yanıt verdi babam. "Annen çoktan oraya gitti!... Haydi bakalım, giyinecek misin sen!"

Sanki sarhoş olmuşum gibi, hala o kıvrandırıcı ve bitmek bilmeyen eksiltili yediliği duyarak giyindim...

Kiliseye vardım. Herkesi sahindaki alışılmış yerlerinde buldum, annem, Mösyö ve Madam Clère, sevgili küçük Betty'im. O iyice giyinmişti çünkü hava çok soğuktu. Çan kulesinin ses perdelerinin gerisinde çan hâlâ uğulduyordu, son gidiş gelişlerini duyabiliyordum.

Büyük bayram günlerindeki süslerine bürünen Papaz Efendi sunağın önüne geldi, orgun bir zafer marşı çalmasını bekliyordu.

Ne büyük bir şaşkınlık yaşandı! *Introit*'ten önce gelen görkemli akorları çıkarmak yerine org susuyordu. Hiç ses yoktu! Tek bir nota bile!

Papazın yardımcısı tribüne çıktı... Effarane Usta orada değildi. Aradılar. Boşuna. Org ustası yok olmuştu. Körükçü yok olmuştu. Çocuk sesleri çıkararak boru takımını yerleştirmeyi başaramadığı için öfkeye kapılmış ve kiliseyi, sonra da küçük kasabayı, ücretini istemeden terk etmişti kuşkusuz, gerçekten de onu bir daha Kalfermatt'ta gören olmadı.

İtiraf ediyorum ki buna hiç üzülmedim çocuklar, çünkü o tuhaf adamın yanında, rüya görmekle kalmayıp hücreye kapatılacak kadar delirirdim!

Ve, eger delirmiş olsaydı, Mösyö *Re-diyez* on yıl sonra Matmazel *Mi-bemol'*le evlenemezdi; tam anlamıyla Tanrı'nın kutsadığı bir birleşmeyle hem de. Bu da gösteriyor ki, sesin sekizde biri kadar bir farka, Effarane Usta'nın deyişiyile bir "es"lik bir farka karşın, yine de evlilikte mutlu olunabilir.

*Jules Verne Kitaplığı;
Jules Verne kitaplarını yıllar önce
Türkçeye kazandırmış olan
A. İhsan Tokgöz'e* ithaf edilmiştir.*

** A. İhsan Tokgöz: Türk yazar, yayıncı ve siyaset adamı. Jules Verne'in romanlarını Türkçe'ye ilk çeviren kişidir. 1890 yılında Âlem Basımevi'ni kurdu ve Edebiyat-ı Cedide akımının yayın organı olan Servet-i Fünun Dergisi'ni yayımlamaya başladı. İkinci Meşrutiyet'ten Birinci Dünya Savaşı sonlarına değin Yüksek Ticaret Mektebi'nde coğrafya öğretmenliği yaptı. 1919'da Avrupa'ya giderek Heyet-i Temsiliye'nin amaç ve fikirlerini Batı kamuoyuna duyurmaya çalıştı. Lozan Barış Konferansı sırasında da Türk Basın Bürosu'nun yöneticiliğini yaptı. 1931'de Ordu milletvekili olarak girdiği TBMM'de yasama görevini ölümüne değin sürdürdü. Başlıca yapıtları: Altı Hafta Nil'de Seyahat, Avrupa'da Ne Gördüm, Tuna'da Bir Hafta, Tirol Cephesinde Ateş Hattında, Matbuat Hatıralarım.*

Jules Verne

Zacharius Usta ve Olağanıstü Öyküleri

Kitabın özgün adı:

Maitre Zacharius el autres récits

İthaki Yayınları - 134

Jules Verne Kitaplığı- 14

Sayfa Düzeni ve Baskıya Hazırlık: İthaki

Fransızcadan çeviren: Elif Gökteke

Redaksiyon: Alev Özgüner Kardaş

3. Baskı İstanbul, 2012

© Bu çevirinin yayın hakları İthaki Yayınları'na aittir.